

Militaire Spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris: R. A. C. Bertholee
Donkslagen 22, 4823 KE Breda

Ledenadministratie:
K. Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

T. de Kruijf
generaal-majoor der genie
p/a Inst. Defensie Leergangen MPC 16Y
Postbus 20701, 2500 ES Den Haag
Telefoon (015) 15 27 00

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

A. C. L. Adema
commodore Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

ir. J. W. van Bommel
kolonel van de technische staf

J. M. J. Bosch
kolonel der cavalerie

drs. P. H. Kamphuis
hoofd Sectie Militaire Geschiedenis KL

F. H. Meulman
luitenant-kolonel Koninklijke luchtmacht

drs. G. J. C. Roozendaal
brigade-generaal van de militair psychologische en sociologische dienst

BUREAUREDACTIE/PRODUKTIE:

Brasserskade 227a, 2289 PA Rijswijk
Telefoon (015) 15 27 67

ABONNEMENTEN:

f 40,-, buitenland f 50,- per jaar
Losse nummers f 4,-

ADVERTENTIES:

Giethoorn-NND
Postbus 41, 7940 AA Meppel
Telefoon (05220) 6 66 66
I.s.m. CET Reclame & Publiciteit
Rogge 19, 5521 RX Eersel
Commerciële zaken: A. H. C. Thijssen
Telefoon (04970) 1 67 89

NADRUK VERBODEN

Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht **522**

Editoriaal:

De Duits-Nederlandse militaire samenwerking. Een Calimero-effect? **523**

W.A. Huijssoon:
United Nations Transitional Authority in Cambodja **525**

drs. W.H. Lutgert en drs. R. de Winter:
Nederland en de Duitse Nachtjacht. Van jager tot prooi **536**

H.J. Geerlings:
Reorganisatie materieeldienst legerkorps door gewijzigde taakstelling KL **546**

drs. A.J. van Ree:
De KL: daar word je beter van! **555**

Meningen van anderen:
Veranderen: waarom eigenlijk? **562**

Antwoord op meningen van anderen:
Veranderen: waarom eigenlijk? **564**

Boeken **565**

OFFICIËLE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

KL/KLu-mededelingen/ orders cfm VS 2-1100

KL-order (DEBKL) XX.X/1. KL-orders en KL-mededelingen (920902).

KL-order (DOKL) 86/14. Aanvragen voor het verkrijgen, het wijzigen of het opheffen van telecommunicatievoorzieningen (920917).

KL-order (DMKL-Afd Munitie) 15/14. Melden en onderzoeken van ongevallen met munitie en/of explosieve stoffen (921105).

KL-order 23.29/1. Inspecteur Militaire Muziek Krijgsmacht. Regeling beheer militaire tamboerkorpsen (930113).

KL-med. 55.3/259. Variabele regelingen en gegevens voor militaire deelname aan de internationale Vierdaagse Afstandmarsen te Nijmegen 1993 (930311).

KL-order (BLS) 91.1/2. Traditiecommissie Koninklijke landmacht (930701).

KL-order (BLS) 15.6. Lijst van te nemen maatregelen ingeval van een calamiteit (930923).

KL-med. 53.84. Onderscheidingsteken voor langdurige dienst als officier (931101).

Mededelingen van het Commando Opleidingen Koninklijke landmacht

Verschenen en opgenomen in VS 2-2506, index van voor de KL van kracht zijnde boekwerken.

KL-order (DPKL) 51.2/200. Opkomstdata, bevorderingsdata alsmede data groot verlof en klein verlof in afwachting van groot verlof voor dienstplichtigen der Koninklijke landmacht (910123).

KL-order (Ministeriële regeling) 86/14. Telecommunicatie-aangelegenheden Koninklijke landmacht; niet van toepassing in tijd van oorlog.

IK 5-135. Fascines (groot).

IK 5-195. Infanterie pionier luchtmobiel.

VS 5-145. Mijnenlegpeloton.

VS 5-192. Geniegroep luchtmobiel.

VS 6-252, 4e druk. Bediening enkele stuk 155 mm, mech, M 109 A2/90.

VS 7-600, Het infanterieschietkamp en de legerplaats harskamp, 10e druk zal

verschijnen januari 1995. De stafkaart van de 9e druk blijft voorlopig van kracht.

IK 9-53, 3e dr. Instructiekaart voor de commandant van een bergingsvoertuig (-eenheid).

VS 17-130. Leidraad Traditie Cavalerie (2e druk).

VS 17-154. Het tirailleurpeloton van het verkenningsseskadron.

IK 55-1, 4e dr. Handleiding voor de chauffeur t.b.v. het vervoer van bepaalde gevaarlijke stoffen.

VS 55-30. 4e dr. Verplaatsingen.

Mededelingen van het Commando Verbindingen Koninklijke landmacht

VS 11-40/1. Lijnverbindingen (2e dr.) Gebruik van glasvezelkabel en het Mercedes lijnwerkersvoertuig.

VS 11-6/1. Subject Indicator Code (2e wijz.). Vertaling van de APP-3. SICs worden gebruikt bij het verzenden van berichten via o.a. Berdis, Abdis en MTS.

In voorbereiding:

Een nieuwe uitgave van **VS 11-30** De veldpostdienst. Hierin wordt opgenomen de veldpostregeling in vredetijd onder bijzondere omstandigheden en in oorlogstijd. Tvs wordt de taak van de (hoofd)facteur beschreven onder intrekking van VS 11-31.

I.v.m. Vlotats wordt het Message Transfer System (MTS) ingevoerd. Diverse voorschriften zullen worden aangepast, waaronder **VS 11-18**.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat de officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

Einde van de Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en Koninklijke luchtmacht

U bent lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap,

tevens actief dienend officier van de KL of KLu, en u gaat de dienst verlaten?

Meldt u dat dan s.v.p. even aan de ledenadministratie (Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk), dan wordt ervoor gezorgd dat u de Militaire Spectator blijft ontvangen!

De Duits-Nederlandse militaire samenwerking.

Een Calimero-effect?

De Duitse minister van Buitenlandse Zaken, dr. Klaus Kinkel heeft de vierde verjaardag van de Duitse eenwording in Den Haag gevierd. Deze keuze was bepaald geen toeval. De recente schokgolffjes in de relatie tussen beide buurstaten waren ook Bonn niet ongemerkt voorbij gegaan. De bloedneus die voormalig minister-president Ruud Lubbers opliep bij zijn pogingen het voorzitterschap van de Europese Commissie in de wacht te slepen, had in politiek Den Haag geleid tot een zekere irritatie over de opstelling van bondskanselier Helmut Kohl. De herdenking van de Slag om Arnhem maakte vervolgens een discussie los over de vraag of Duitsers, vijftig jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog, nu wel of niet in de vaderlandse bevrijdingsvreugde zouden mogen participeren. Ten slotte, maar zeker niet op de laatste plaats, lag Bonn de massale handtekeningenactie „Ik ben woedend”, het protest van de Nederlandse radioluisterraars tegen vreemdelingenhaat bij de Oosterburen, nog zwaar op de maag. Dreigden de Nederlands-Duitse betrekkingen in zwaar weer terecht te komen? Minister Kinkel heeft in zijn Kurhausrede van 3 oktober jl. de „ruis” in de onderlinge betrekkingen gerelativeerd. De relatie is, zo stelde de bewindsman met een

knipoog naar de muziek van Richard Wagner, „besser als sie klingt”. En zakelijk gezien heeft Kinkel het gelijk volledig aan zijn zijde. Op economisch-, politiek- en militair gebied werken de beide buurstaten al sinds vele jaren intensief en vruchtbaar samen. Toch heeft die profijtelijke relatie niet geleid tot een positief Duitsland-beeld. Ook de Duitse bewindsman moest bekennen dat onze betrekkingen het best als „mariage de raison” gekenschetst kunnen worden; uit verstand dus, zonder veel warme gevoelens.

Uit recent onderzoek van de Wilhelms Universität te Münster en de Hogeschool Enschede blijkt dat 57% van de Nederlanders de Duitsers onsympathiek vindt. Ruim 61% vindt ze arrogant, bijna zeventig procent op een vervelende manier overheersend, 56,4% pedant en betweterig en 57% is van mening dat de Duitsers gespeend zijn van elk gevoel voor humor. Een op de drie Nederlanders is beducht voor de macht van de Duitsers, vooral op economisch gebied. Oordeelden de Nederlanders negatief over de Oosterbuur, omgekeerd blijken de Duitsers veel positiever over het land van Frau Antje te denken.

In eerste instantie is men geneigd het negatieve Duitsland-beeld te relateren aan de last van het verleden, aan de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog. Toch passen hier twee relativerende kanttekeningen. Opmerkelijk is namelijk dat de Nederlandse jongeren tussen vijftien en negentien jaar, die zelf de oorlog niet hebben meegemaakt, nog kritischer in hun oordeel over de Oosterburen zijn. Dat was de schokkende uitkomst van de Clingendaelenquête uit 1993, die verder aantoonde dat het met betrekking tot de kennis van Duitsland en de Duitsers bij de Nederlandse jeugd bedroevend gesteld is. Vooroordelen en misvattingen hangen – ook dat blijkt uit recent onderzoek – samen met de algemene ontwikkeling en het opleidingsniveau. Hoe lager de opleiding, hoe sterker de antipathie; het vooroordeel als zwaktebod. In de tweede plaats moet worden opgemerkt dat veel van de vooroordelen al ruimschoots voor de Tweede Wereldoorlog bestonden en dat zij nauw samenhangen met het nabuurschap van een grote en een kleine staat. Zo heeft de Duitse historicus Horst Lademacher aangetoond dat met de opkomst van de Duitse eenheidsstaat in het midden van de vorige eeuw er een verwijdering tussen Nederland en Duitsland op gang kwam. De eens machteloze lappendeken van staatjes ontwikkelde zich tot grote mogendheid en dreigde het trotse Nederland econo-

misch te overvleugelen. De asymmetrie leidde aan deze kant van de grens tot een soort „Calimero“-syndroom.

Met de Duitse eenwording is de asymmetrie alleen maar verder versterkt. Opwellingen van politiek-psychologische gevoeligheden in Nederland jegens Duitsland zullen zich dan ook in de toekomst blijven voordoen. Zij zijn immers inherent aan de betrekkingen tussen een klein land en een machtiger buurstaat. Wel kunnen betere kennis en persoonlijke contacten helpen om de ergste vooroordelen op te ruimen.

In 1995 zullen honderden Nederlandse militairen hun Duitse collega's in een nieuwe „setting“ persoonlijk leren kennen. Zij zullen samenwerken in het Multinationale 1 Duits-Nederlandse Legerkorps. Een legerkorps dat door minister Kinkel is aangehaald als voorbeeld hoe verregaand de samenwerking tussen de twee buurstaten is. Een Legerkorps overigens dat niet uit liefde, maar uit noodzaak is geboren. De politieke wens tot hechte verankering van het „nieuwe“ Duitsland, de bezuinigingsdruk in beide landen, alsmede de militaire wens om ook binnen de afgeslankte KL operationele kwaliteit te waarborgen, hebben geleid tot dit nieuwe experiment in de Duits-Nederlandse samenwerking.

Wil het Multinationale Legerkorps tot een succesverhaal kunnen worden, dan is het raadzaam niet te snel voorbij te gaan aan enkele lessen die uit de Nederlands-Duitse betrekkingen kunnen worden getrokken. Pariteit, zowel nu als in de toekomst, lijkt een basisvoorwaarde te zijn. Een niet gelijkwaardig partnerschap zal onvermijdelijk het „Calimero“-syndroom

activeren. Dit werkt ontwrichtend binnen een geïntegreerde staf, omdat, – zoals de Duitse filosoof Christian graf Von Krakow heeft verwoord – in dergelijke omstandigheden men aan de ene kant „gemakkelijk overgaat tot lompe onwetendheid en schouderkloppende superioriteit“, en „aan de andere kant compenseert men het kleiner zijn met de veronderstelling meer van vrijheid, gelijkheid en tolerantie te begrijpen“.

Daarnaast lijkt het gewenst dat de militairen van de geïntegreerde staf een goede handreiking krijgen waar het de cultuur, de werkwijze en historische achtergronden van de collega's betreft. Een dergelijke kennis, tezamen met militair-technische professionaliteit, kan begrip voor de ander kweken, en zo de samenwerking op de werkvloer ten goede komen en mede tot een geolied Legerkorps leiden.

Het verdient in dit verband ook aanbeveling na te gaan of niet meer Nederlandse militairen in Duitsland opleidingen zouden moeten volgen, en omgekeerd. Naast vaktechnische kennisvermeerdering en mogelijke efficiencywinst in de opleidingssfeer zouden de betrokkenen vertrouwd raken met de bedrijfscultuur van de Bundeswehr.

In 1995 zal een boeiend experiment in Nederlands-Duitse militaire samenwerking van start gaan. De redactie wenst de eerste commandant, Luitenant-generaal R. Reitsma en zijn Duits/Nederlandse staf veel wijsheid en krijgsmangeluk toe om een pragmatisch gekozen model van samenwerken, uit te bouwen tot een slagvaardig veiligheidsinstrument.

W.A. Huijssoon
kolonel der grenadiers

United Nations Transitional Authority in Cambodja

Een terugblik op een grootse VN-missie*

Na ruim 20 jaar te zijn geteisterd door oorlogshandelingen, werd Cambodja het toneel van de tot nu toe meest ambitieuze vredesoperatie van de Verenigde Naties (VN). De Nederlandse krijgsmacht nam gedurende anderhalf jaar, met een gemiddelde sterkte van ca. 830 militairen, deel aan deze missie, waardoor ruim 2500 mannen en vrouwen werden uitgezonden naar een ver en onbekend tropisch land in Zuidoost-Azië.

De veelomvattende VN-missie in Cambodja verdient in brede kring te worden bestudeerd en geanalyseerd, maar daartoe zijn nog weinig publikaties beschikbaar. Als aanzet tot een eventuele verdere bestudering zal in twee afleveringen een beeld worden geschetst van het verloop en de afloop van deze missie. In dit artikel worden behandeld: land en geschiedenis, de voorgeschiedenis van het vredesverdrag, het mandaat en de organisatie van de vredesmacht en het verloop van de mandaatperiode. In het tweede artikel zal worden ingegaan op de uit het eerste artikel voortvloeiende ervaringen en de lessen die kunnen worden geleerd; voorts zal aandacht worden geschonken aan de ontwikkelingen sinds de vredesmacht het Koninkrijk Cambodja heeft verlaten.

Geografie

Het land

Cambodja heeft een oppervlakte van 181.035 km² (5½ maal zo groot als Nederland) en ca. 9 miljoen inwoners. Het ligt ingeklemd tussen Thailand, met ca. 60 miljoen inwoners, en Vietnam met ca. 70 miljoen inwoners; in het noorden grenst het aan Laos. Het gebied heeft een twee-moesson-klimaat, waarbij de natte moesson duurt van juni tot november en de droge moesson van november tot juni. De jaar-

* Dit artikel werd eind april 1994 afgesloten. Aan het slot is een overzicht met de meest gebruikte afkortingen opgenomen.

lijkse hoeveelheid neerslag bedraagt in een groot deel van het land 1,25 m, maar in Sihanoukville, aan de zuidkust, valt 3,8 m en op de hellingen van het Cardamom Gebergte 6,3 m.

Het centrale deel van Cambodja is een alluviale laagvlakte met enkele heuvels en omringt door, in het noorden het Dangrek Gebergte (tot 758 m); in het oosten het Moiplateau (295-925 m); in het zuidwesten de Olifantsketen (tot 1000 m) en in het westen het Cardamom Gebergte (hoogste top 1770 m). De waterhuishouding wordt beheerst door de rivieren Mekong en Tonlé Sap en het Tonlé Sap-meer. De samenhang tussen de Mekong en de Tonlé Sap is zeer bijzonder. In het voorjaar wordt de Mekong gevoed met smeltwater uit de Himalaya en regenwater uit Laos en het noorden van Cambodja. Zodra de afvoercapaciteit van de delta tekort schiet, keert de stroomrichting van de Tonlé Sap om en het meer gaat als een expansievat fungeren. De oppervlakte groeit dan van 2500 tot 6500 km² en de inhoud vertienvoudigt. Na de natte moesson keert de stroomrichting van de Tonlé Sap om en het meer wordt weer kleiner. Hoewel de waterspiegel van de Mekong tijdens de natte moesson 10 m stijgt, komen er door deze natuurlijke waterstandregulatie geen grote overstromingen voor. De grote regenval en het ontbreken van andere, naar zee stromende rivieren heeft wel tot gevolg dat een groot deel van Cambodja tijdens de natte moesson onder water komt te staan. Van augustus tot december zijn in dat deel van het land militaire operaties van enige omvang onmogelijk; de oorlogvoering is seizoengebonden.

Belangrijke steden zijn de hoofdstad Phnom Penh, de havenstad Sihanoukville, Battambang, Siso-

De auteur was Chief Plans, Military Component Untac, van april 1992 tot het einde van de mandaatperiode, en vervolgens Staff Coordinator tot het einde van de terugtrekking van de Military Component in november 1993.

phon, Siem Reap en enkele op de kaart (afb. 1) aangegeven provinciehoofdsteden. Er is een spoorweg van Sihanoukville via Phnom Penh naar Sisophon; de verbinding via Poipet naar Thailand is onbruikbaar. Het in zeer slechte staat verkerende wegennet en de bestuurlijke indeling roepen herinneringen op aan de vroegere Franse aanwezigheid.

Het land is ingedeeld in 19 provincies en de zelfstandige steden Phnom Penh en Sihanoukville.

Cambodja is nog voor ca. 50% bedekt met bos, waarbij het in grote gebieden is beroofd van de tropische hardhoutsoorten. In de bossen langs de Thaise grens heeft op grote schaal roofbouw plaatsgevonden, waarbij in het Pailingebied de ecologische schade door de winning van edelstenen nog is vergroot.

De bevolking

Cambodja heeft etnisch de meest homogene bevolking in Zuidoost-Azië. Ruim 90% is Khmer, inbegrepen de Khmer Krom (Islamitisch) en de Khmer Loeu (een verzamelnaam voor de verschillende bergstammen). De Khmer Krom wonen langs de Mekong en rond het Tonlé Sap-meer, de Khmer Loeu leven voornamelijk op het Moiplateau. De belangrijkste minderheden zijn de Vietnamezen (ca. 500.000) en de Chinezen (ca. 400.000).

Geschiedenis

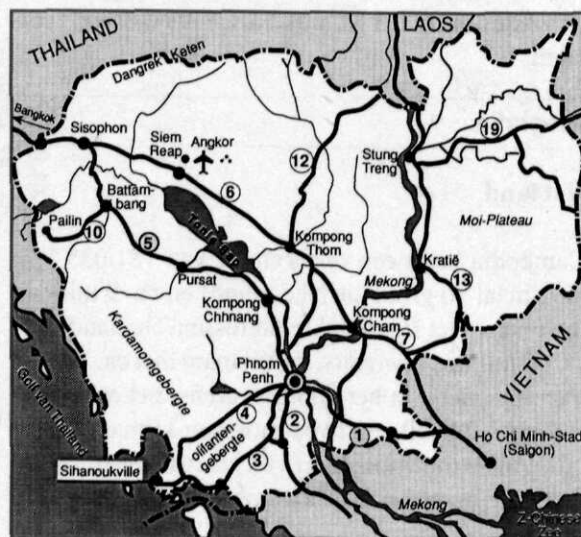
Het Khmer-rijk

In de periode van 500 tot 800 n. Chr. verkregen de Khmer de controle over een groot deel van Achter-Indië en bij de stichting van het Khmer-koninkrijk in 802 n. Chr. omvatte dit het huidige Cambodja, Laos, Thailand en grote delen van Vietnam en Maleisië. Op het toppunt van de bloeiperiode, die tot 1432 duurde, beheerste het zelfs delen van Myanmar (Birma) en Yunnan in Zuid-China. In die tijd werd het bestuurlijke en religieuze centrum Angkor gebouwd. In een 100 km² groot gebied, ten noorden van Siem Reap, kan nog steeds de mysterieuze bouwkunst en beeldhouwkunst worden bewonderd (afb. 2). De periode van neergang die volgde en waarin de hoofdstad, uitwijkend voor Thaise agressie, steeds verder naar het oosten werd verplaatst, eindigde in 1863 toen Frankrijk, vanuit haar Vietnamese kolonie, hulp aanbood.

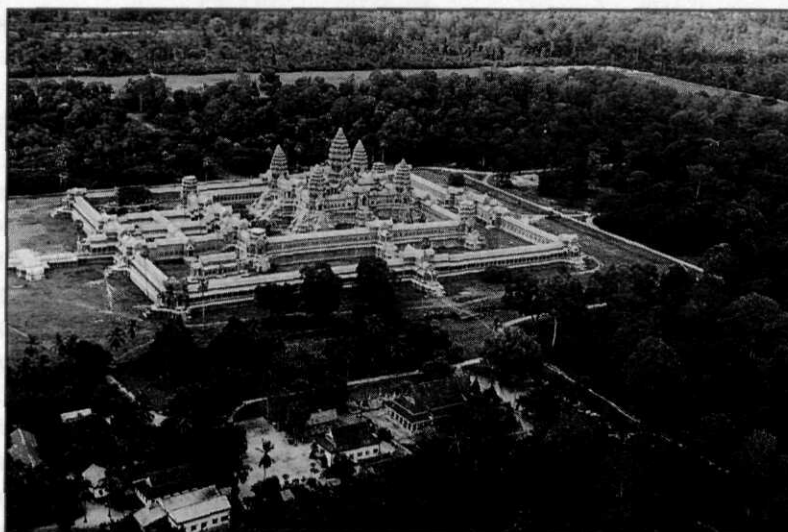
De Franse tijd

Koning Norodom aanvaardde de hulp en in de toenmalige hoofdstad Oudong (35 km noordwest van Phnom Penh) werd een verdrag gesloten, waardoor Cambodja een Frans protectoraat werd. Met Franse instemming werden de provincies Battambang, Sisophon en Siem Reap afgestaan aan Thailand, dat daarvoor de aanspraken op geheel Cambodja opgaf. Toen Frankrijk in 1884 het overige Indo-China volledig onder controle had, dwong het koning Norodom tot deelname in een Indochinese douane-unie waardoor Cambodja in feite een Franse kolonie werd. In 1907 sloot Frankrijk een verdrag met Thailand, waarbij de geannexeerde provincies werden teruggegeven. Tijdens de Tweede Wereldoorlog kwam Thailand, dankzij Japanse bemiddeling, weer in het bezit van deze drie provincies. Na de capitulatie van Japan proclameerde koning Norodom Sihanouk (sinds 1941) de onafhankelijkheid. Maar de Fransen keerden terug en beperkten de onafhankelijkheid tot *Autonome staat binnen de Franse Unie*.

In de jaren '40 werkten diverse politieke groeperingen samen in een verzetsbeweging tegen de Fransen, de door Son Ngoc Thanh geleide Khmer Issarak. Na de Japanse capitulatie drong Son Ngoc Thanh met enige volgelingen Sihanouks paleis binnen en forceerde zijn benoeming tot premier. Toen de Fransen terugkeerden week hij uit naar Thailand en organiseerde een guerilla, die vanuit Zuid-Vietnam opereerde. Thailand had de Khmer Issarak

Afb. 1 Cambodja

Afb. 2 Angkor Wat, het religieuze centrum

steeds gesteund omdat het de drie provincies wenste te behouden. Na de Conferentie van Washington in 1946 moesten deze echter weer aan Cambodja worden teruggegeven. Koning Sihanouk bleef ijveren voor volledige onafhankelijkheid, die werd gerealiseerd in 1953 toen Frankrijk daartoe werd genoodzaakt door het ongunstige verloop van de oorlog tegen de Vietminh.

Het Koninkrijk Cambodja 1953 – 1970

De onafhankelijkheid bracht geen rust en eensgezindheid. De Khmer Issarak viel uiteen, waarbij o.m. een communistisch deel uitweek naar Hanoi en een kleine fel nationaal-communistische groep in Cambodja actief bleef. In een poging de eenheid te herstellen deed Sihanouk afstand van de troon ten gunste van zijn vader en richtte de Sangkumpartij op. Met de leuze *vaderland-boeddhisme-monarchie* behaalde hij in 1955 bij de eerste verkiezingen een absolute meerderheid in de Nationale Vergadering. Een deel van de verliezers sloot zich aan bij de verschillende guerilla-groeperingen. Na de onafhankelijkheid werd met steun van China, Frankrijk en de Verenigde Staten een omvangrijk ontwikkelingsprogramma gestart, dat echter midden jaren '60 strandde in een economische crisis.

De situatie verslechterde snel en Sihanouks positie verzwakte. Geïrriteerd door de Son Ngoc Thanh-guerilla's, die vanuit het door de Amerikanen beheerste Zuid-Vietnam opereerden, beëindigde Sihanouk in 1963 alle Amerikaanse hulpprogramma's. Nadat in 1965 de eerste Amerikaanse bommen wa-

ren geworpen op de Ho Tsj Minh-trail in oostelijk Cambodja, verbrak hij de diplomatieke banden met de Verenigde Staten. Onder druk van de linkse groeperingen werden in 1966 drie niet-Sangkum-ministers in de regering opgenomen; één van hen was Khieu Samphan. Teleurgesteld verlieten zij na korte tijd weer hun post en sloten zich aan bij de communistische guerilla's.

Aan het eind van de jaren '60 heerste er grote verdeeldheid en Sihanouk had zowel linkse als rechtse tegenstanders. De pro-Westerse militairen bleken de gevaarlijkste te zijn: op 18 maart 1970, tijdens een buitenlands verblijf van Sihanouk, pleegde de minister van defensie, generaal Lon Nol, een geweldloze staatsgreep.

Republiek Khmer 1970 – 1975

Sihanouk reageerde fel en deed een onverwachte zet. Hij sloot zich aan bij zijn vroegere tegenstanders en wist de verschillende groeperingen onder zijn leiding te bundelen in een Verenigd Nationaal Front; daartoe behoorden ook de nationaal-communistische guerilla's die hij ooit de naam *Khmer Rouge* had gegeven. Een van de eerste daden van het Lon Nol-regime was het houden van progroms tegen de Vietnamese minderheid. Het guerilla-verzet escaleerde tot een burgeroorlog die zich snel uitbreidde. Bovendien viel een gecombineerde Amerikaanse en Zuidvietnamese troepenmacht Vietcongbases in Cambodja aan. Al het geweld ontvluchtend kwam een groot deel van de bevolking in de steden terecht: samenleving en eco-

nomie werden ontworpen. De Rode Khmer werd steeds sterker en overheerste in het Verenigd Nationaal Front. Khieu Samphan werd minister van defensie en opperbevelhebber van het bevrijdingsleger. Vanaf 1974 ontving de Rode Khmer materiële steun van China, hetgeen een slotoffensief mogelijk maakte en waarbij op 17 april 1975 Phnom Penh werd ingenomen. In dat zelfde jaar werden ook in Zuid-Vietnam en Laos communistische regimes gevestigd.

Democratisch Kampuchea 1975 – 1979

Sihanouk keerde als staatshoofd terug naar Phnom Penh en moest toezien hoe de Rode Khmer de steden ontvolkte en in korte tijd een terreurregime vestigde. Duizenden aanhangers van het Lon Nol-regime werden geëxecuteerd en de bevolking uit de steden werd onder dwang te werk gesteld bij ontginnings- en irrigatieprojecten en in de landbouw. Het regime meende in één klap over te kunnen schakelen naar het volledige communisme, een modelsamenleving zonder geld en corruptie. In 1976 werd de naam Verenigd Nationaal Front vervangen door *Democratisch Kampuchea*. Sihanouk werd onder huisarrest geplaatst, Khieu Samphan werd president en de tot dan onbekende Pol Pot premier. De projecten gericht op het verhogen van de voedselproductie mislukten en er ontstond een hongersnood, die vier jaar duurde. De hongersnood en de terreur heeft duizenden het leven gekost; schattingen variëren van 1,2 tot 3 miljoen.

Vluchtend voor de honger en uit angst kwamen in enkele jaren tienduizenden Cambodjanen terecht in kampen in Thailand. Veel Rode Khmers deserterden en vluchtten veelal naar Vietnam. De Rode Khmer was sterk anti-Vietnaams en droomde van het vroegere Angkor-rijk. Vanaf 1977 werden aanvallen uitgevoerd op Vietnam. Toen onderhandelingen niets opleverden beval Hanoi een tegenoffensief dat op 25 december 1978 begon.

De Rode Khmer bleek geen partij voor het Vietnamese leger en in enkele weken werden de restanten van de Rode Khmer teruggedrongen in onherbergzame gebieden langs de grens met Thailand. Sihanouk vertrok naar het buitenland.

Op 7 januari 1979 werd in Phnom Penh een nieuwe regering geïnstalleerd onder leiding van de voormalige Rode Khmer, Heng Samrin. Deze regering bestond uit zowel ex-Rode Khmer als Khmer Viet-

minh, de destijds naar Hanoi uitgeweken Khmer Issarak-leden.

Volksrepubliek Kampuchea 1979 – 1989

De nieuwe regering werd onmiddellijk geconfronteerd met de gevolgen van het Rode Khmer-bewind: hongersnood en vluchtelingen. Honderdduizenden vluchtten, dwars door de gebieden waar het Vietnamese leger nog tegen de Rode Khmer vocht, naar Thailand. Duizenden Vietnamese adviseurs kwamen helpen bij het organiseren van bestuur, onderwijs, gezondheidszorg, strijdkrachten enz. Cambodja werd daardoor een kopie van Vietnam.

Beschermd door het ca. 250.000 man sterke Vietnamese bezettingsleger en met de steun van de Sovjet-Unie en Oostbloklanden, verbeterde de toestand. Omdat juist de Vietnamezen de Rode Khmer hadden verdreven kwam er verzet tegen de Heng Samrin-regering, die door de Rode Khmer als het *Vietnamese Pupperegime* werd betiteld. Naast de Party Democratic Kampuchea (PDK, de Rode Khmer) met de National Army Democratic Kampuchea (NADK) ontstonden oppositiebewegingen, t.w.

- het Khmer People's National Liberation Front (KPRLF, de Witte Khmer) onder leiding van Son Sann met de KPRLF Armed Forces (KPRLF AF), en
- het Front Uni National pour un Cambodge Indépendant, Neutre, Pacifique, et Coopérative (Funcinpec) onder leiding van Sihanouks zoon Ranariddh met de Armée Nationale Khmer Independent (ANKI).

In 1982 vormden de drie guerillagroeperingen onder leiding van Sihanouk de Coalition Government Democratic Kampuchea (CGDK) in ballingschap; deze bezette een zetel in de Verenigde Naties en kreeg, ondanks de deelname van de Rode Khmer, brede steun van de westerse landen, China en de Aseanlanden.

Naarmate de opbouw van de Cambodian People's Armed Forces (CPAF) vorderde, werd de sterkte van het Vietnamese leger verminderd. Vietnam begon in 1988, onder druk van de Sovjet-Unie, zijn troepen terug te trekken; dit was in september 1989 voltooid.

State of Cambodia 1989 – 1992

In 1989 werd de naam van het land gewijzigd in

State of Cambodia (SOC). Cambodja was en bleef een communistische één-partijstaat, maar niet alles was genationaliseerd of gecollectiviseerd en nering hebben was toegestaan. Premier Hun Sen, gesteund door een groepje hervormingsgezinden, begon de economie te liberaliseren; de collectieve boerderijen werden opgeheven en er kwam ruimte voor politieke verscheidenheid. Militair kwam de SOC echter in het nauw: de verzetsbeweging ging steeds meer over van guerilla-optreden naar conventionele oorlogvoering. Begin 1990 vestigde Sihanouk de zetel van de alternatieve regering in de *Liberated Zone* en veranderde de naam in *National Government of Cambodia*, doch enkele maanden later werd hij door een tegenoffensief van de CPAF gedwongen Cambodja weer te verlaten. Door de tegenstrijdige berichtgeving bleef het verloop van de strijd tot het staakt-het-vuren op 1 mei 1991 onduidelijk.

Voorgeschiedenis van de Parijse Akkoorden

Na het verjagen van het Pol Pot-bewind werd in 1979 „het geval Cambodja” voor het eerst behandeld in de Algemene vergadering van de VN, maar verder dan een resolutie waarin de secretaris-generaal (SG) werd verzocht bemiddelend op te treden kwam het niet. Vervolgens bood de SG, tijdens een *International Conference on Kampuchea* in 1981, zijn diensten aan.

In 1985 werden voor het eerst beginselen voor een politieke oplossing aan de Algemene vergadering gerapporteerd. In 1987 en begin 1988 voerden Prins Sihanouk en de premier van de Volksrepubliek Kampuchea, Hun Sen, de eerste gesprekken. Als vervolg daarop en gebaseerd op voorstellen van de SG, werden in 1988 en 1989 in Indonesië twee informele conferenties met de vier facties gehouden. Daarbij waren vertegenwoordigers van de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad (P-5), de Aseanlanden alsmede Japan, Vietnam en Laos aanwezig. In april 1989 kondigde Vietnam aan dat terugtrekking van alle troepen in september zou worden voltooid.

De eerste Parijse Conferentie over Cambodja vond plaats in augustus 1989. Hoewel op een aantal punten overeenstemming werd bereikt bleef de *power-sharing* gedurende de overgangperiode een groot struikelblok. De slotverklaring vermeldde dat *while progress had been made... a comprehensive*

settlement had not yet been achieved en in zijn rapport aan de Algemene vergadering vermeldde de SG: *a firm basis for the negotiations required a genuine spirit of compromise*. De SG verzekerde de partijen dat hij alles zou doen wat in zijn vermogen lag om de onderhandelingen te bevorderen.

De periode daarna werd gekenmerkt door het vertrek van de Vietnamese troepen, de „val van de Muur” en de grote veranderingen in de wereld die zich daarna voltrokken, alsook de intensieve diplomatieke activiteiten van de P-5. Een Australisch voorstel het *power-sharing issue* te omzeilen door de VN een grotere bestuursverantwoordelijkheid te geven, werd opgenomen in het voorgestelde raamwerk voor een politieke oplossing. Op 10 september 1989 verklaarden de vier Cambodjaanse facties het raamwerk te aanvaarden als basis voor de verdere onderhandelingen en dat de daarin opgenomen *Supreme National Council* (SNC) zou worden gevormd. De zetel bij de VN, die tot dan werd ingenomen door de SOC, zou worden bezet door de SNC. In december 1990 stemde de SNC in met de ontwerp-tekst voor de verdragen en vanaf 1 mei 1991 zou een staakt-het-vuren worden gerespecteerd.

Na twaalf jaar aftasten en onderhandelen werden op 23 oktober 1991 te Parijs de *Agreements on a comprehensive political settlement of the Cambodia conflict* ondertekend.

United Nations Advance Mission in Cambodia, 14 november 1991-15 maart 1992

Unamic diende onmiddellijk na de ondertekening van de Parijse Akkoorden te worden ontplooid. Het mandaat hield in:

- de facties te assisteren bij het handhaven van het staakt-het-vuren;
- goede betrekkingen met de facties aan te gaan en liaison te onderhouden;
- een *mine-awareness*-programma op te zetten.

De initiële sterkte van Unamic bedroeg acht VN-ambtenaren, 50 UNMO's; 20 man voor het opzetten van het *mine-awareness*-programma en de eerste 40 man van het Australische verbindingsbataljon. Kort na de ontplooiing van Unamic werd de *Military Survey* uitgevoerd; er werd een operationeel plan gemaakt, doch andere componenten waren niet ter plaatse zodat coördinatie niet mogelijk was. Unamic beleefde een onrustige tijd. De aankomst

eind november in Phnom Penh van de Rode Khmer-leden van de SNC, Khieu Samphan en Son Sen, leidde tot rellen waarbij Khieu Samphan werd gewond. Hij vertrok weer en de eerste SNC-vergadering in Phnom Penh moest worden uitgesteld. Op 21 december demonstreerden studenten tegen corruptie. Na afloop telde men elf doden en tientallen gewonden en er werd een avondklok ingesteld die tot 7 februari 1992 duurde. In januari vormden gevechten tussen CPAF en NADK in de centrale provincie Kampong Thom de ernstigste schendingen van het bestand sinds 1 mei 1991. In februari werd voor het eerst een VN-heli beschoten.

Het observeren van het wankele bestand kostte Unamic veel tijd en mankracht, waardoor aan de secundaire taak, „kwartier maken voor Untac”, weinig werd gedaan.

De Parijse Akkoorden en Untac

De Parijse Akkoorden, zoals de verdragen meestal worden aangeduid, vormen een drieluik.

- Agreement on a comprehensive settlement of the Cambodia conflict.
- Agreement concerning the sovereignty, independence, territorial integrity and inviolability, neutrality and national unity of Cambodia.
- Declaration on the rehabilitation and reconstruction of Cambodia.

Bij het eerste verdrag behoren vijf bijlagen; deze hadden betrekking op het mandaat voor Untac, het staakt-het-vuren en gerelateerde maatregelen, de verkiezingen, de repatriëring van vluchtelingen en de beginselen voor een nieuwe grondwet.

Untac werd op 28 februari 1992 met een resolutie van de Veiligheidsraad ingesteld per 15 maart van dat jaar en kreeg 18 maanden voor het uitvoeren van de opdracht: het creëren van een neutraal politiek klimaat voor de te houden verkiezingen. Daartoe moesten de strijdkrachten van de vier facties worden ontwapend en dienden de ministeries van buitenlandse zaken, defensie, nationale veiligheid, financiën en informatie „onder curatele” te worden gesteld.

Het mandaat vormde de basis voor de organisatie van Untac met *Military Component*, *Civil Administration*, *Electoral Component*, *Civil Police*, *Repatriation*-, *Human Rights*- en *Rehabilitation Components*.

Daarnaast werden ontplooid een *Administration Division* (voor de financiële en logistieke taken) en de *Information and Education Division*. Untac werd geleid door de *Special Representative of the Secretary General* (SRSG), Yasushi Akashi (afb. 3).

De begrote Untac-sterkte bedroeg: MilCom 15.900, CivPol 3600 en 682 burgers; totaal 20.182. Gedurende de operatie fluctueerde de sterkte, de militaire sterkte is 16.100 geweest en de *Electoral Component* werd tijdelijk versterkt met ca 1000 *International Polling Site Observers*.

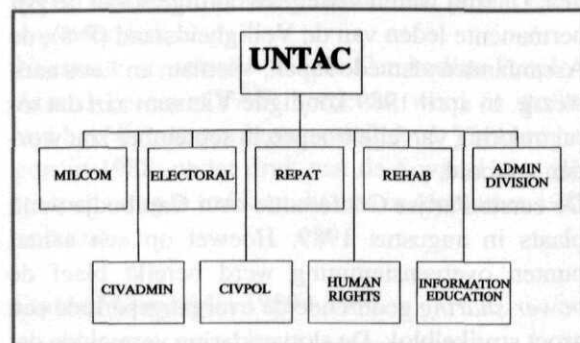
Organisatie en taak van de Military Component

Artikel 11 van het eerst genoemde verdrag bevatte de algemene instructie voor de *Military Component* (MilCom):

The objectives of military arrangements during the transitional period shall be to stabilize the security situation and build confidence among the parties to the conflict, so as to reinforce the purposes of this agreement and to prevent the risks of a return to warfare.

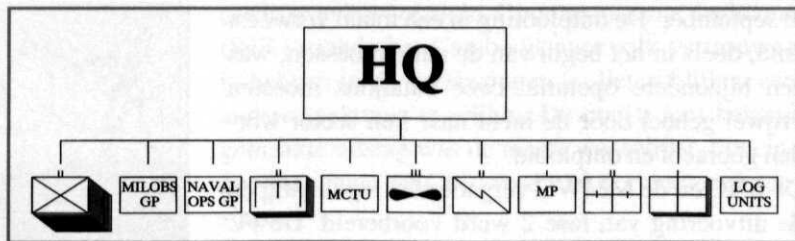
De hoofdtaak was het toezien op het staakt-het-vuren en het uitvoeren van daaraan gerelateerde maatregelen. De uitvoering was voorzien in twee fasen: eerst het controleren van het staakt-het-vuren en in de tweede fase het kantonneren, ontwapenen en demobiliseren van 70% van de strijdkrachten. De repatriëring van de vluchtelingen was weliswaar een afzonderlijke operatie, doch viel onder de verantwoordelijkheid van de SRSG, en de MilCom was belast met het escorteren en beveiligen daarvan.

Het uitvoeren van deze taken werd de opdracht van Force Commander (FC) LtGen John M. Sanderson met zijn MilCom (afb. 4) bestaande uit:

Afb. 3 De Untac-organisatie

Afb. 4 Organisatie van de Military Component

- een Hoofdkwartier (HQ) en een Hoofdkwartier voor de sector *Phnom Penh Special Zone* (PNPSZ)
- twaalf versterkte lichte infanteriebataljons
- een *Military Observer Group* (485 UNMO's)
- een *Maritime Operations Group* bestaande uit 220 *UN Naval Observers* en vier pelotons mariniers
- het equivalent van vier geniebataljons en de *Mine Clearance Training Unit*
- een luchttransportorganisatie (voor een groot deel gecharterd materieel)
- een verbindingsbataljon
- een MP-compagnie en
- geneeskundige- en logistieke eenheden

Het HQ MilCom kon worden vergeleken met de staf van een logistiek zelfstandige divisie. Verschillen waren: geen vuursteuncoördinatiecentrum, geen sectie luchtverdediging, een sectie personeel met ook de AG-functie, een sectie genie met bevoegdheden tot aanschaffing en uitbesteding en grote secties logistiek en luchttransport. Er waren geen commando's voor de genie-eenheden, de luchttransportmiddelen en de logistieke- en geneeskundige eenheden; de betreffende afdelingshoofden waren ook belast met de bevelvoering. Voorts was er een afdeling plannen, waarin ook het secretariaat voor de in bijlage bij het verdrag bepaalde overlegstructuur in de vorm van een *Mixed Military Working Group* (MMWG) was opgenomen.

De Nederlandse krijgsmacht nam deel aan de MilCom met een bataljon Mariniers, een *KL Movement Control Unit*, een KLu F-27-Squadron (tot 1 november 1992), *Mineclearance training* resp. *Supervisory teams* (in de MCTU) en staffunctionarissen.

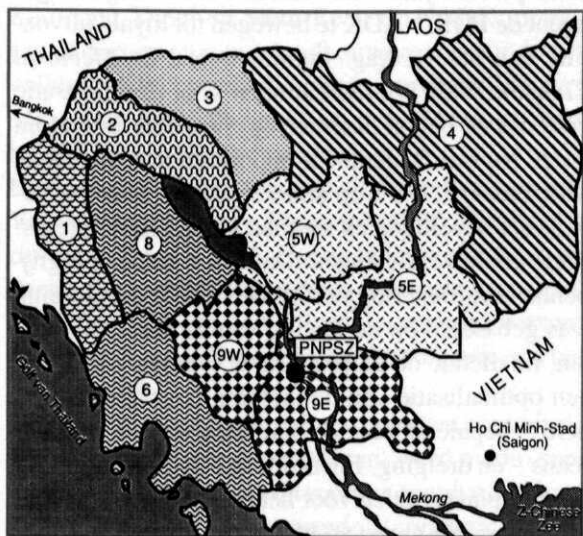
Verloop van de Untac-periode

15 maart - 1 december 1992

Al op 21 februari was het Thaise geniebataljon Cambodja binnen gereden; op 14 maart was een Indonesisch bataljon volledig aanwezig in Phnom

Penh en de *Advance Party* van het Maleisische bataljon arriveerde op 15 maart. De verdere ontplooiing verliep traag en was vol onzekerheden. De bataljons van Kameroen en Venezuela werden afgemeld, maar Uruguay zegde een bataljon toe. Aangezien er slechts elf bataljons beschikbaar kwamen, werd sector 7 verdeeld over de sectoren 2 en 3. De sectorindeling was een voortdurende bron van zorg: Frankrijk „weigerde” de sectoren 4 en 5 West; vermeden diende te worden dat India en Pakistan naast elkaar in de sectoren 5 Oost en 5 West zouden moeten opereren enz. Het Ghanese bataljon arriveerde zonder onderdeeluitrusting en moest in de Phnom Penh blijven tot het door de VN was uitgerust. Toen Indonesië later een tweede bataljon beschikbaar stelde kon een ander probleem worden opgelost. De sector 9 Oost, met daarin Phnom Penh, vergde meer dan één bataljon en Ghanabatt kreeg nu de PNPSZ toegewezen. Het tweede Indobatt werd *Force Reserve* (afb. 5).

In de tweede helft van juni waren alle infanteriebataljons ontplooid. Het duurde tot in juli voordat alle geneeskundige en logistieke eenheden operationeel waren; het Japanse geniebataljon arriveerde

Afb. 5 Groepering volgens Operatiebevel nr. 1

in september. De ontplooiing in een totaal verwoest land, deels in het begin van de natte moesson, was een bijzondere operatie: twee bataljons moesten vrijwel geheel door de lucht naar hun sector worden gebracht en ontplooid.

De SNC en de MMWG vergaderden regelmatig en de uitvoering van fase 2 werd voorbereid. De FC diende de datum voor het begin daarvan vast te stellen en moest rekening houden met enerzijds het operationeel worden van zijn eenheden en anderzijds het begin van de natte moesson. Begin mei maakte hij bekend dat op 13 juni het hergroeperen en kantonneren moest aanvangen. Urubbatt (sector 4) en Indibatt (sector 5 Oost) zouden dan nog niet aanwezig zijn. Derhalve werden *task forces* van Frenchbatt en het inmiddels aangekomen Indobatt (2) in die sectoren ontplooid. Ook de ontplooiing van de andere componenten verliep traag; die van CivPol duurde tot oktober.

De NADK liet Untac niet toe in de enclaves rond Pailin in het westen en rond Anlong Veng in het noorden en evenmin in het NADK-deel van de *liberated zone* in het noordwesten. De andere facties begonnen groepen te kantonneren en te ontwapenen, doch stopten daarmee ook toen duidelijk werd dat de NADK dit niet deed. Ca. 55.000 militairen en een aanzienlijke hoeveelheid wapens en munitie werden gekantonneerd (afb. 6).

Het merendeel behoorde tot de CPAF, die enkele weken later ca. 40.000 man naar huis liet gaan om in de landbouw te werken, hetgeen een jaarlijkse gewoonte was.

In de periode juni - november werd tevergeefs getracht de PDK/NADK te bewegen tot loyale uitvoering van het verdrag. Inmiddels had de *Electoral Component* de voorbereidingen voor de registratie voltooid en begon daarmee op 5 oktober in Phnom Penh. Nu fase 2 niet meer opportuun was diende de *MilCom Article 11* op andere wijze gestalte te geven: het beveiligen en steunen van de kiezersregistratie en de verkiezingen. Daarvoor was een ingrijpende hergroepering nodig. De initiële ontplooiing was gebaseerd op de ligging van de kantonnemen-ten; nu diende de ontplooiing te worden gericht op een optimalisatie van de factoren bevolkingsdichtheid - bepalend voor de spreiding van de stembureaus - en dreiging. Enerzijds had de hergroepering moeten plaatsvinden vóór het begin van de registratie, anderzijds moest zo lang mogelijk de mogelijkheid worden opgehouden fase 2 uit te voeren.

Afb. 6 Ingeleverd KPNLAF-materieel

Ondanks de talrijke meldingen van verplaatsingen van personeel en materieel door de facties en zich voordoende incidenten, hield het staakt-het-vuren redelijk stand. De repatriëring van de vluchtelingen verliep voorspoedig; na een voorzichtig begin werd na enkele maanden een „productie” van 40.000 per maand gehaald.

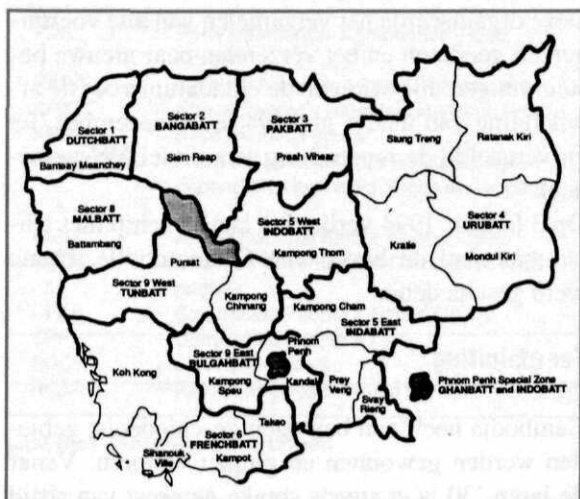
1 december 1992 - 10 juni 1993

In november en december 1992 verhuisden alle bataljons naar hun nieuwe sector, een omvangrijke operatie die samenviel met de aflossing van enkele bataljons en de kiezersregistratie in een aantal provincies. De nieuwe sectorgrenzen volgden provinciegrenzen teneinde de samenwerking met de *Provincial Directors* (Civil Administration), *Provincial Electoral Officers* en CivPol te vergemakkelijken (afb. 7). Voor de verkiezingen moest een grote hoeveelheid materiaal in het land worden verspreid en een deel daarvan diende na de verkiezingen te worden teruggebracht naar Phnom Penh (tab. 1).

In december begonnen m.n. Funcinpec en BDLP (een Boeddhistische partij) met het vestigen van

Tab. 1 Uitrusting voor de stembureaus

2.250	Generators
40.000	Tables
75.000	Chairs
6.700	Polling kits
4.000	Camping kits
2.600	UN vehicles
1.800.000	Bottles of drinking water

Afb. 7 Groepering tijdens Operatiebevelen nrs. 2, 3, 4 en 6

partijbureaus in CPP/CPAF-gebied. Dit betekende ook het begin van een golf van politieke terreur, voornamelijk van de *Communist People's Party* (CPP) tegen de nieuwe partijen, die pas in april weer wegebde. De registratie van kiezers verliep goed, de teams werden zelfs in enkele NADK-dorpen toegelaten, en leverde ca. 4,75 miljoen geregistreerden op. De repatriëring van ca. 370.000 vluchtelingen werd in april voltooid.

De droge moesson maakte militaire activiteiten weer mogelijk en het staakt-het-vuren werd veelvuldig geschonden, ook Untac-personeel en materieel waren doelwit van aanvallen. De CPAF trachtte t.b.v. registratie en verkiezingen zoveel mogelijk de toestand van oktober 1991 te herstellen. De NADK voerde talrijke aanvallen uit en moordde enkele dorpen met etnische Vietnamezen uit, wat de vlucht van vele Vietnamezen naar Vietnam veroorzaakte. In enkele provincies was de algehele toestand verre van *a secure environment conducive for the conduct of an election*. De senior sector UNMO van sector 2 (Siem Reap) verzuchtte eens in een rapportage: *The Lord made al men different, but mr Kalasnikov made them all the same*.

Voor het beveiligen van de verkiezingen werd met de drie loyale facties een overeenkomst gesloten: Untac zou de nabij beveiliging van de stembureaus uitvoeren, maar zij dienden in hun gebieden zorg te dragen voor de veiligheid. In de week voor de verkiezingen verminderde het aantal incidenten en in de verkiezingsweek (23-28 mei) bleef het ongekend rustig. De verkiezingen werden een groot suc-

ces in tweeërlei opzicht. Door de massale deelname (89%) toonde het Cambodjaanse volk vertrouwen te hebben in de verkiezingen en lieten blijken een andere toekomst te willen. De op 10 juni bekend gemaakte uitslag was de meest wenselijke, Funcinpec won maar de CPP werd niet vernietigend verslagen.

10 juni – 25 september 1993

De periode na de verkiezingen werd een soort vacuüm en de situatie was instabiel, de MilCom bleef tot begin augustus op volle sterkte en werd belast met de beveiliging van Untac-personeel en Untac-eigendommen.

Al op 10 juni bereikten de drie facties in de MMWG overeenstemming over de integratie van CPAF, KPNLAF en ANKI in de Cambodian National Armed Forces (CNAF).

Op 12 juni werd door orthodoxe communisten het gebied oost van de Mekong tot *autonomous zone* verklaard. Deze poging tot afscheiding werd door de SOC in de kiem gesmoord.

In augustus vertrokken de Untac-bataljons uit de sectoren 2, 3, 4 en 9 Oost. Bataljons uit nabij gelegen sectoren kregen deze sectoren erbij, maar de ontplooiing werd beperkt tot de locaties met Untac-personeel en -eigendommen. Ingeleverde wapens en munitie werden weer overgedragen aan de CNAF. Het aantal locaties werd zo klein mogelijk gehouden, doch tot het einde van het mandaat was Untac-presentie in alle provincies geboden.

Medio augustus verdreef de CNAF in de provincies Kampong Thom en Siem Reap de NADK uit een aantal dorpen om meer landbouwgrond voor de bevolking veilig te stellen en in de provincie Banteay Meanchey werd Phum Chat, een NADK-enclave bij de Thaise grens, veroverd.

Na de eerste bijeenkomst van de Grondwetgevende Vergadering werd een Funcinpec/CPP/BLDP-interim-regering gevormd. Hoewel niet voorzien in de Parijse Akkoorden was dit een positieve ontwikkeling. Een deel van de CPP-ministers werd vervangen en zo werd ook met de civiele integratie een begin gemaakt.

Het opstellen van de grondwet, door een commissie begeleid door Untac-specialisten, werd medio september voltooid en na uitvoerige openbare behandeling in de Grondwetgevende Vergadering goedgekeurd. Op 24 september aanvaardde Norodom

Sihanouk voor de tweede keer het koningschap en tekende de nieuwe grondwet voor Cambodja, waarvan artikel 4 luidt: *The motto of the Kingdom of Cambodia is Nation, Religion, King*. Hij benoemde Prins Ranariddh en Hun Sen tot eerste en twee minister-president en deze vormden een coalitieregering. Daarmee kwam een einde aan het mandaat van Untac. De FC verliet Cambodja op 25 september en de SRSg op 26 september.

25 september 1993 – 3 januari 1994

Het Koninkrijk Cambodja nam onmiddellijk afscheid van de vorige periode: vlag en volkslied uit 1953 werden in ere hersteld, de CNAF werd Royal Cambodian Armed Forces (RCAF) en boulevards in Phnom Penh werden hernoemd; blvd USSR werd blvd Ponchentong, blvd Kampuchea Vietnam werd blvd Kampuchea Krom enz.

Na afloop van het mandaat trok de Civil Admin zich volledig terug uit de provincies en de MilCom zou, met de terugtrekking van Indibatt uit de sectoren 4 en 5 Oost, beginnen met het volledig verlaten van provincies. De terugtrekking van de CivPol was afgestemd op de plannen van Civil Admin en de MilCom.

Vóór de verkiezingen waren alle components geïnformeerd over het concept van de terugtrekking van de MilCom en het operatiebevel daarvoor was begin juli verspreid. In augustus bleek de Administration Division geen plan te hebben opgesteld voor de terugtrekking van de Field Service Agencies.

Zeer tegen zijn zin besloot de FC het vertrek van Indibatt, Dutchbatt en Malbatt uit te stellen. Naarmate de sterkte van de MilCom afnam werd de bewaking van Untac-installaties als *host nation support* overgenomen door de RCAF. Voornamelijk als gevolg van het door Untac niet nakomen van toezeggingen deden zich incidenten voor. Teneinde zo lang mogelijk Untac-militairen beschikbaar te hebben, dwong de Director of Administration (na het verlaten van de SRSg de hoogste VN-autoriteit) de Officer in Charge of the MilCom het vertrek van het laatste Indobatt en een deel van Frenchbatt te vertragen. Toch voerde de MilCom de VN-resolutie m.b.t. het vertrek correct uit en had Cambodja op 15 november 1993 verlaten. Begin oktober werd voor het organiseren van de afwikkeling van Untac een andere (Nederlandse) VN-official ingevlogen.

Deze organiseerde het verzamelen van alle voertuigen en goederen en het verzenden naar nieuwe bestemmingen; hij wijzigde de einddatum voor de afwikkeling van medio juni '94 in 31 december '93 en versnelde de repatriëring van civiel VN-personeel.

Op 3 januari 1994 verliet het laatste schip met Untac-materieel de haven van Sihanoukville. Untac werd geschiedenis.

Ter afsluiting

Cambodja heeft een bewogen geschiedenis; gebieden werden gewonnen en gingen verloren. Vanaf de jaren '30 is er steeds sprake geweest van strijd tegen vreemde overheersing en ongewenste regeringen. De geografie van het land biedt elke dissident de mogelijkheid vanuit een buurland of een uithoek in eigen land verzet te organiseren. De Pol Pot-jaren vormen een absoluut dieptepunt, de traumatische effecten daarvan zullen nog jaren nawerken. Met het verjagen van dit bewind begon de lotsverbetering van het Cambodjaanse volk. De grote veranderingen in de communistische wereld vanaf 1989 die o.m. resulteerden in een vermindering van steun aan de strijdende partijen, bracht alle facties m.u.v. de Rode Khmer in moeilijkheden. Drie facties en het Cambodjaanse volk snakten naar vrede en ook de Rode Khmer stemde in met een wapenstilstand.

Daardoor kon er overeenstemming worden bereikt over een politieke regeling van het conflict, die bij een loyale uitvoering vrede zou brengen. Onder deze omstandigheden begon Untac met de uitvoering van het mandaat. Ondanks de weigering van de Rode Khmer het verdrag volledig na te komen zijn er verkiezingen gehouden, is er een constitutionele monarchie gevormd, wordt de democratie ontwikkeld, wordt de handhaving van mensenrechten bevorderd, de economie geopend en wordt een begin gemaakt met de wederopbouw. Maar nog zwijgen de wapens niet; de Rode Khmer is in het nauw gebracht maar nog niet verslagen. Gelukkig heeft het vredesproces de nieuwe regering geleerd dat onderhandelen en nationale verzoening de voorkeur genieten. De strijd tegen de Rode Khmer is daarom nog niet primair gericht op vernietiging maar op het afdwingen van een terugkeer naar de onderhandelingsstafel.

PDK	- Party Democratic Kampuchea (Rode Khmer)	Untac	- United National Transitional Authority in Cambodia
NADK	- National Army Democratic Kampuchea	Unamic	- United Nations Advance Mission in Cambodia
KPNLF	- Khmer People's National Liberation Front	SNC	- Supreme National Council
KPNLAF	- KPNC Armed Forces	FC	- Force Commander
FUNCINPEC	- Front Uni National pour un Cambodge Indépendant, Neutre, Pacifique et Coopérative	PNPSZ	- Phnom Penh Special Zone
ANKI	- Armée National Khmer Indépendent	MMWG	- Mixed Military Working Group
CGDK	- Coalition Gouvernement Democratic Kampuchea	MCTU	- Mine Clearance Training Unit
CPAF	- Cambodian People's Armed Forces	UNMO	- United Nation Military Observer
CPP	- Communist People's Party	CNAF	- Cambodian National Armed Forces
SOC	- State of Cambodia	MilCom	- Military Component
RCAF	- Royal Cambodian Armed Forces	CivPol	- Civil Police
		SRSg	- Special Representative of the Secretary General

Lijst met gebruikte afkortingen

Literatuur

J. Kleinen - *Cambodja*. Novib/SDU, Den Haag (1989).
 D.L. Schoonoord - *De Koninklijke Marine in actie voor*

de Verenigde Naties: Mariniers in Cambodja. Eisma bv, Leeuwarden (1993).

Agreements on a comprehensive settlement of het Cambodia conflict. United Nations, Parijs (1991).

Nederland en de Duitse Nachtjacht

Van jager tot prooi

Nachteinsatz? – Dazu wird es nie kommen!

HERMANN W. GÖRING

De totstandkoming, organisatie, werking en teloor- gang van de Duitse luchtverdediging in bezet Neder- land vormen een studieobject, waarover nog maar relatief weinig is gepubliceerd. Een overzichtswerk ontbreekt en de deelstudies welke de afgelopen jaren zijn verschenen hebben weinig aandacht getrokken. Een cruciale schakel in het Duitse luchtverdedi- gingssysteem was de *Nachtjagd*. De ontwikkeling van het optreden van de Duitse nachtjagers en de daarbij behorende grondorganisatie, gericht op de nachtelijke onderschepping van geallieerde bom- menwerpers, zal in twee artikelen worden geanaly- seerd. In dit bestek zal het operationele aspect cen- traal staan en – mede gelet op de complexiteit en omvangrijkheid – grotendeels worden voorbijge- gaan aan allerlei organisatorische aspecten, zoals bijvoorbeeld de herhaaldelijk voorkomende over- plaatsingen van onderdelen van het ene naar het andere vliegveld alsook de schier eindeloos lijken- de reeks van reorganisaties in de bevelstructuur. Eén van de rode draden in de geschiedenis van de *Nachtjagd* wordt gevormd door het continue proces van actie en reactie in het streven naar (lucht)over- wicht in de duisternis van de nacht. Gedurende de bezettingsjaren ontspan zich in het luchtruim boven Nederland een dodelijk en technisch steeds geavanceerder kat-en-muis-spel, waarin de Duitse luchtverdediging tenslotte het onderspit moest del- ven.

Geografische positie

Reeds korte tijd na de capitulatie begon de Duitse bezetter in ons land met het opzetten van een uit- gebreed luchtverdedigingsapparaat. Daartoe bestond alle reden. De Duitsers waren zich van meet af aan terdege bewust van de belangrijke strategische po-

sitie van Nederland. De geografische ligging tussen *das Reich* en de Britse eilanden was voor de bezet- ter – zeer zeker na de voor Duitsland ongunstig ver- lopen *Battle of Britain* – van eminente betekenis. Vanuit militair oogpunt vormde Nederland voor de Duitsers immers een zogenaamd *Vorfeld*, dat bij de verdediging van het moederland, de *Reichsvertei- digung*, een belangrijke plaats innam (Afb. 1).

Nadat de geallieerde legers medio 1940 van het Europese continent waren verdreven, was de enige manier om het Derde Rijk direct militair te treffen via de lucht. Tot diep in de Tweede Wereldoorlog konden geallieerde luchtacties tegen doelen in Duits- land slechts worden ondernomen vanaf vliegbases in Groot-Brittannië. De routes van de geallieerde luchtstrijdkrachten liepen doorgaans over of langs Nederlands grondgebied. Dat lag voor de hand ge- let op de geografische positie van ons land, halver- wege de kortste weg van Engeland naar aanvals- doelen in Duitsland.

Om aan de slagkracht van de geallieerde lucht- machten zoveel mogelijk afbreuk te doen, ontwierp de bezetter, zoals gezegd, een veelomvattend lucht- verdedigingssysteem. Deze *Reichsluftverteidigung* was opgebouwd uit verschillende elementen: jagers, luchtdoelgeschut (*FLAK, Flugzeugabwehrkanone*), gevechtsleidingscentra, zoeklichten (*Scheinwerfer*), radiopeilstations, een op Duitse leest geschoei- de luchtbeschermingsdienst, een luchtwachtdienst en de zogeheten *Flugmeldedienst*, waarvan een steeds groeiend netwerk van radarpeilstations deel uitmaakte. Van groot belang in dit systeem waren voorts de bestaande en nieuw aangelegde militaire vliegvelden. Zo werd er door de Duitsers onder- meer gevlogen vanaf bases bij Leeuwarden, Dee- len, Twenthe, Schiphol, Gilze-Rijen en Venlo. Het gehele samenstel van deze middelen had tot voor- naamste doel de onderschepping van de kwetsbare geallieerde bommenwerpers op weg naar hun doel of op de terugweg naar hun Engelse thuisbases. In

Afb. 1 Een propaganda-affiche toont Reichsminister der Luftfahrt, Hermann Göring, die het Duitse volk wijst op de eervolle en verantwoordelijke taak van de luchtverdediging.

de eerste jaren van de Tweede Wereldoorlog waren de Britse bommenwerpers immers niet alleen relatief langzaam en licht bewapend, zij ontbeerden daarenboven tot medio '43 de bescherming van een jagerescorte voor de lange-afstand.

Nachtelijke indringers

Na een periode waarin de *Royal Air Force* (RAF) zich slechts sporadisch en dan nog veelal met propagandapamfletten (*leaflet-missions*) in plaats van bommen in het Duitse luchtruim waagde, besloten de Britten in mei 1940 een bombardementsoffensief tegen het Duitse Rijk in te zetten. Reeds enige maanden na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog had de leiding van *RAF Bomber Command* het besluit genomen de bombardementen voornamelijk 's nachts uit te voeren. Zij nam deze stap omdat de *Reichsluftverteidigung* zodanig functioneerde, dat de Britten bij hun daglichtoperaties zware verliezen, soms meer dan 50%, hadden moeten incasseren. Vanaf december 1939 liet *Bomber*

Command – vooral met het oog op (foto)verkenning – slechts de No. 2 *Group*, uitgerust met Bristol Blenheims en Fairey Battles, overdag sorties vliegen.

Op de Britse nachtelijke aanvallen hadden de Duitsers voorshands slechts één gebrekkig antwoord: een luchtverdediging van door zoeklichten ondersteunde FLAK. De waarneming van doelen met behulp van in ons land gestationeerde grondradars vond weliswaar plaats vanaf het begin van de bezetting, doch functioneerde in eerste instantie verre van optimaal. Er bestond immers nog geen directe koppeling met de zoeklicht- of FLAK-batterijen. De gegevens door de radarpeilstations verzameld, bereikten de andere onderdelen met de nodige vertraging. Het in stelling gebrachte luchtdoelgeschut was in deze periode al met al weinig doeltreffend tegen de nachtelijke indringers. Tot het moment dat de resultaten van de Britse nachtoperaties zich pijnlijk openbaarden, huldigde de Duitse militaire leiding ten onrechte de opvatting, dat een nachtelijke operationele inzet van vliegtuigen nauwelijks vruchten kon afwerpen. De Duitse luchtverdediging was om die reden tot halverwege 1940 bijna uitsluitend geënt op vijandelijke dagoperaties. De *Oberbefehlshaber der Luftwaffe*, Generalfeldmarschall Hermann Göring had nog eind '39 tijdens een bespreking met de *Inspektor der Jagdflieger* geconcludeerd, dat de ontwikkeling van een nachtjachtstrijdmacht *nicht aktuell* was.

Door de nachtaanvallen werden de Duitsers thans gedwongen op zoek te gaan naar nieuwe en effectievere afweermiddelen. Dat bezet Nederland daarbij een voorname rol zou gaan spelen lag voor de hand, gelet op de hierboven reeds gememoreerde geografisch-strategische positie. Voor de Duitsers vormde het Nederlandse luchtruim immers de buffer die de eerste stoot van de geallieerde (nachtelijke) luchtaanvallen diende op te vangen. Ruim voordat vijandelijke vliegtuigformaties de eigenlijke grens van het *Reich* overschreden, bood deze buffer de Duitse luchtverdediging uitgebreid de kans haar afweer in werking te stellen. De Nederlandse sector van de Duitse luchtverdediging kon zo zelfs uitgroeien tot de belangrijkste in het hele systeem. Het was dan ook niet verwonderlijk dat vele nieuwe technische vindingen op het gebied van de luchtverdediging in ons land voor het eerst werden ingevoerd of toegepast.

Ontstaan van het nachtjachtwapen

Tijdens een bezoek in juni 1940 aan 's-Gravenhage kondigde Göring de vorming van een nachtjachtwapen aan. Deze beslissing was rijkelijk laat genomen, hetgeen mede verband had gehouden met de politieke onwil van Hitler en Göring, die tot op dat moment praktisch al hun kaarten hadden gezet op de uitbouw van een offensief ingesteld luchtwapen. Binnen de *Luftwaffe* stonden lichte – niet strategische – bommenwerpers, jagers en jachtkruisers (*Zerstörer*) dan ook centraal. Reeds vóór het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog huldigde de Nazi top de mening dat een eventueel militair conflict d.m.v. een korte, hevige *Blitzkrieg* in Duits voordeel zou kunnen worden beslecht; een stellingname die zich door de voor het Derde Rijk zo succesvol verlopen Poolse veldtocht in de herfst van 1939 en de daarop volgende campagnes in West-Europa bevestigd zag. Op grond van de verwachting dat de oorlog slechts een korte periode zou duren, had Göring begin '40 een produktiestop afgekondigd voor alle in ontwikkeling zijnde vliegtuigen. Gekozen werd voor kwantiteit (een maximale productie van bestaande toestellen) in plaats van kwaliteit (de ontwikkeling van nieuwe vliegtuigen en technologische innovatie). Deze keuze zou zich in het verdere verloop van de oorlog ernstig wreken.

Nadat het besluit was genomen een nachtjachtwapen op te richten, moesten de Duitsers beginnen vanuit een situatie van relatieve achterstand. De Britten konden immers – mits zij de door zoeklichten ondersteunde FLAK wisten te ontwijken – ongehinderd hun bombardementsvluchten uitvoeren. Ofschoon de resultaten van de Engelse missies aanvankelijk als gevolg van de nog nauwelijks beproefde aanvalstechnieken weinig succesvol waren, begonnen de Duitsers zich te beraden over de nodige te-

Afb. 2
Generaal Josef Kammhuber gaf van juli 1940 tot september 1943 leiding aan het Duitse nachtjachtwapen.

genmaatregelen. Kort nadat op bevel van Göring en onder leiding van Hauptmann W. Falck – een pionier, die zich reeds met nachtjachtexperimenten had beziggehouden – het eerste *Nachtjagdgeschwader* tot stand was gekomen, werd op 17 juli 1940 een *Nachtjagddivision* gecreëerd, welke zou gaan bestaan uit drie *Geschwader*. Tot commandant werd benoemd Oberst J. Kammhuber, een 43-jarige veteraan uit de Eerste Wereldoorlog, die in de Sovjet-Unie een geheime vliegopleiding had gevolgd en na 1933 in de *Luftwaffe* snel carrière had gemaakt (Afb. 2). Kammhuber had tijdens de *Westfeldzug* in het voorjaar van '40 het bevel gevoerd over *Kampfgeschwader 51 „Edelweiss”* en was met zijn Junkers Ju-88 bij een bombardementsaanval op een vliegveld bij Parijs neergeschoten. Nauwelijks drie weken na zijn bevrijding uit Franse krijgsgevangenschap had hij, vooral met het oog op zijn grote organisatorische kwaliteiten, de opdracht gekregen het nachtjachtwapen vorm te geven. Kammhuber kwam augustus 1940 naar Nederland en zou met zijn divisiestaf neerstrijken in de omgeving van Zeist. Het hoofdkwartier van de *Nachtjagddivision* werd ondergebracht op de buitenplaats De Breul tussen Zeist en Driebergen. Vanuit deze onderkoms gingen de Commandant van de Nachtjachtdivisie en zijn staf energiek aan het werk om het nachtjachtwapen met voldoende personeel en materieel uit te rusten. Kammhuber, die grote waarde hechtte aan een centrale commandovoering, verwierf speciale volmachten en werd in de gelegenheid gesteld zijn eigen ideeën en plannen te introduceren en te verwezenlijken. In de tweede helft van 1940 groeide het nieuwe wapen dan ook snel.

XII. Fliegerkorps

Kammhuber werd, na in oktober '40 te zijn bevorderd tot Generalmajor, in augustus '41 benoemd tot *Kommandierender General des XII. Fliegerkorps*. De oprichting van het *XII. Fliegerkorps* werd ingegeven door de gestadige groei welke het nachtjachtwapen doormaakte. Bovendien werd enerzijds door de geleidelijk toenemende geallieerde druk en anderzijds door de groeiende complexiteit van de Duitse luchtverdedigingsorganisatie een aparte coördinerende instantie – belast met de algehele verantwoordelijkheid voor het nachtjachtwapen – noodzakelijk geacht. Een en ander noopte tot een verbreding van de *Nachtjagd*-organisatie en een

verdere verdeling van functies en taken. In dit kader werd op 13 januari '42 in Schaarsbergen bij Deelen een proef-commandocentrale in gebruik genomen. Op deze locatie experimenteerde een deel van de Duitse *Nachtjagd*-staf met de tactieken en procedures voor centrale bevelvoering. Het was een proces dat niet zonder de nodige tegenslagen zou verlopen.

In mei 1942 overkoepelde het *XII. Fliegerkorps* drie zogeheten *Jagddivisionen*: de eerste met zijn *Gefechtsstand* (commandopost) in Schaarsbergen, de tweede in Stade nabij Hamburg en de derde in Metz. De *1. Jagddivision*, die tot oktober '43 werd geleid door Generalleutnant K.B. von Döring, opereerde binnen een sector die heel Nederland, Noord-België en het Ruhrgebied omvatte. Deze divisie bestond uit het volledige eerste *Nachtjagdgeschwader* en twee *Luftnachrichtenregimenten*, onderdelen van de verbindingdienst van de *Luftwaffe*. Bovendien waren de *dagjagereenheden* op dat moment reeds enige tijd organisatorisch gelieerd aan de *Jagddivisionen*. Door de voortdurend toenemende geallieerde luchtaanvallen werd het noodzakelijker om de diverse *Luftwaffe*-onderdelen meer te laten samenwerken en beter op elkaar af te stemmen. De beschikbaarheid van de sterk verbeterde *Nachtjagd*-infrastructuur kon zo bijdragen aan een doelmatiger inzet van de dagjagers.

Kammhuber werd in oktober '41 nogmaals bevorderd, nu tot de rang van Generalleutnant en bleef met zijn korpsstaf gehuisvest te Zeist. Naast zijn commando over het *XII. Fliegerkorps* ging hij bovendien optreden als *General der Nachtjagd*, waarmee hij exclusief de verantwoordelijkheid kreeg voor de ontwikkeling van het gehele wapen. Bovendien fungeerde Kammhuber als inspecteur voor de gezamenlijke nachtjagereenheden, inclusief de daaraan gekoppelde grondorganisatie.

Standaardnachtjager

De standaardjager van het Duitse nachtjachtwapen zou gedurende vrijwel de gehele oorlog de Messerschmitt Bf-110 zijn. Deze tweemotorige *Zerstörer*, die overigens niet speciaal voor nachtoperaties was ontworpen, voldeed in de eerste oorlogsjaren uitstekend (*der beste zweimotorige Jäger der Welt*). De Bf-110, bemand door een vlieger en een radiotelegrafist-schutter, was behalve wendbaar en sterk bewapend ook nog eens bijna zo snel als een

éénmotorig jachtvliegtuig. Gaandeweg werd met gebruikmaking van allerlei technische vindingen gepoogd de operationele inzetbaarheid van de nachtjagers te verbeteren. Zo was bijvoorbeeld de invoering en toepassing van boordradar als de Lichtenstein B/C van groot belang. Desalniettemin verouderde de Messerschmitt-110 geleidelijk ten opzichte van de geheel nieuwe, steeds snellere en beter bewapende geallieerde toestellen. In de laatste fase van de oorlog nam de geavanceerdere Junkers Ju-88G de rol van standaardnachtjager van de Bf-110 over. De Bf-110 en de Ju-88 waren echter lang niet de enige vliegtuigtypes die in de *Nachtjagd* werden geïncorporeerd. Andere tweemotorige vliegtuigen als de Dornier Do-17, de Dornier Do-217 en de Heinkel He-219, alsook jagers van het type Messerschmitt Bf-109 en Focke Wulf Fw-190 maakten eveneens – zij het in veel geringere aantallen – deel uit van de nachtelijke *Reichsluftverteidigung*. De nachtjagereenheden werden gestationeerd op verschillende *Fliegerhorste*, waarvan in Nederland Deelen, Gilze-Rijen, Leeuwarden, Twenthe en Venlo de voornaamste waren (Afb. 3).

Kammhubers visie: theorie en praktijk

Kammhuber, de architect van de *Nachtjagd*, ontwikkelde in Zeist een aantal denkbeelden om „zijn” wapen optimaal in te zetten. Centraal in zijn visie stond een nachtjachtwapen dat rustte op twee pijlers: enerzijds een offensieve nachtjacht, de zogenaamde *Fernnachtjagd*, die op lange afstand in vijandelijk luchtruim zou opereren en anderzijds een defensief ingestelde organisatie, de *Nahnachtjagd*, die uitsluitend zou worden ingezet boven het Duitse Rijk en de bezette gebieden. Kammhubers voorkeur ging in eerste instantie uit naar een krachtige ontwikkeling van de offensieve nachtjacht-poot. In 1940 bediende Kammhuber zich van de volgende metafoer om zijn visie te verduidelijken:

Wenn man einen Wespenschwarm unschädlich machen will, ist es besser, das Nest mitsamt den Wespen zu zerstören, als zu warten, bis der Schwarm ausgeflogen ist und dann hinter jeder einzelnen Wespe herzuja-gen.

In een notedop kwam de inzet van de *Fernnachtjagd* (*Fenaja*) hierop neer, dat de toestellen van *RAF Bomber Command* moesten worden bestreden boven de Britse eilanden, in het bijzonder zo dicht mogelijk bij hun thuisbases. De vliegtuigen waren

Afb. 3 De Messerschmitt Bf-110 werd als standaardjager ingezet tegen Britse bommenwerpers die reeds snel na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog voornamelijk 's nachts opereerden.

immers het meest kwetsbaar als zij op de grond stonden of bezig waren met taxiën, opstijgen of landen. Bovendien waren de Engelse start- en landingsbanen dikwijls verlicht, terwijl inkomende en uitgaande Britse toestellen op dat moment met hun navigatielichten aan vlogen. Kammhuber kon echter - zeer tegen zijn zin - slechts een zeer klein deel van de hem ter beschikking staande vliegtuigen bestemmen voor deze offensieve missies.

Fenaja op Gilze-Rijen

In juli '40 werden er met Junkers Ju-88 en Dorniers Do-17 *Fenaja*-operaties ondernomen vanaf Schiphol. Vanaf begin september ging de tweede *Gruppe* van het eerste *Nachtjagdgeschwader*, dat speciaal was belast met de *Fernnachtjagd*, opereren vanaf het door de Duitsers vergrote vliegveld Gilze-Rijen, alwaar men de beschikking had over een eigen gevechtscentrale. Om organisatorische redenen werd deze eenheid kort daarop omgevormd tot de eerste *Gruppe* van het tweede *Nachtjagdgeschwader*. Ofschoon de eenheid van Gilze-Rijen nooit over meer dan twintig inzetbare nachtjagers kon beschikken, wist ze na een start met zware verliezen, begin 1941 uit te groeien tot de meest effectieve nachtjagereenheid van de *Luftwaffe*. Eind juni van dat jaar claimde zij haar honderdste overwinning op de Britten.

De vliegtuigbemanningen van de *Fernnachtjagd* werkten tijdens hun missies nauw samen met een eigen gevechtscentrale te Gilze-Rijen. De hoogste autoriteit op deze centrale, de *Jägerleitoffizier*, stond op zijn beurt in nauw contact met een groeiend aantal radiopeilstations. Deze stations maakten

deel uit van de *Horchdienst* van de *Luftwaffe*, die voortdurend de radiofrequenties van de tegenstander uitluisterde. Zo waren deze stations bijvoorbeeld in staat het radioverkeer tussen startende Britse bommenwerpers te onderscheppen. Via deze afliuisterpraktijk werden de nachtjagers al in een zeer vroeg stadium in staat gesteld om adequaat te reageren op de nachtelijke activiteiten van *Bomber Command*. Als de radioberichten duiden op een komende aanval, werden de Duitse nachtjagers vanaf Gilze-Rijen in drie golven naar de vijand gedirigeerd. Een eerste aanvalsgolf diende de vertrekkende Britse bommenwerpers bij hun diverse bases te onderscheppen. Een tweede golf viel de vijand aan op de aanvliegroutes boven de Noordzee, terwijl een derde golf de huiswaarts kerende *Kuriere* - het Duitse codewoord voor vijandelijke luchtdoelen - de pas trachtte af te snijden. Een eveneens zeer effectieve aanvalstactiek van de *Fernnachtjagd* was het verstoren van het Britse nachtvliegtrainingsprogramma voor bommenwerpers. De Duitse nachtjagers mengden zich onder lestoestellen en poogden er zoveel mogelijk uit te schakelen. De angst voor Duitse onderscheppingen bracht vele (onervaren) Britse bemanningen zodanig van hun stuk dat zij de landing te snel inzetten, waardoor veel toestellen werden beschadigd of zelfs geheel verloren gingen.

Voor zijn grootse plannen met het oog op de uitbouw van de *Fernnachtjagd* vond Kammhuber aanvankelijk een gewillig oor bij Göring, doch wanneer de *General der Nachtjagd* de daadwerkelijke versterking van deze tak van „zijn” wapen te berde bracht, kreeg hij telkenmale nul op het rekest. Het *Oberkommando der Luftwaffe* (OKL), naarmate de oorlog vorderde geplaagd door een sterk toenemend aantal verzoeken om versterking, weigerde Kammhubers wensen te vervullen. In de optiek van het OKL had een versterking van het luchtwapen aan het Oostfront en in Noord-Afrika de hoogste prioriteit. De Duitsers meenden in 1941 dat er voor wat betreft de gevolgen van de Britse bombardementen op het *Reich* nog geen sprake was van een al te grote bedreiging. Kammhuber, die de *Fernnachtjagd* met grote aantallen Junkers Ju-88 wilde uitrusten, merkte in '41 tot zijn ontsteltenis dat de productie van deze toestellen in de verste verte niet toereikend was om zijn plannen te realiseren.

Tot overmaat van ramp besloot de *Führer* medio oktober '41 de lange afstandsvluchten van de *Fern-*

nachtjagd geheel te verbieden. Hitler stond op het standpunt dat het voor het Duitse moreel beter was als de Engelse *Terror Angriffe* bij voorkeur in het Duitse luchtruim zouden worden bestreden. De Duitsers zouden dan immers met eigen ogen kunnen zien, wie er verantwoordelijk waren voor de aangerichte verwoestingen en hoe effectief de *Reichsluftverteidigung* functioneerde. De *Führer* had geen enkel vertrouwen in de doeltreffendheid van Kammhubers geesteskind, omdat hij vaststelde dat - ondanks alle genomen maatregelen - Britse bommenwerpers boven Duitsland bleven verschijnen. Met Hitlers oekaze kwam een abrupt einde aan de *Fernnachtjagd* en hoewel Kammhuber en later diens opvolgers nog diverse pogingen ondernamen om dit stiefkind van het nachtjachtwapen nieuw leven in te blazen, bleven deze alle vruchteloos. Na oktober 1941 opereerde de *Fenaja* nog slechts incidenteel; de georganiseerde lange-afstands-nachtjacht was van de baan. Kammhuber werd thans in tegenstelling tot zijn eigen filosofie gedwongen „...*hinter jeder einzelnen Wespe herzujaßen*”.

Nahnachtjagd

Tegenover de offensieve *Fernnachtjagd* stond de gebonden, defensief ingestelde *Nahnachtjagd*. Daar deze tak aanvankelijk elke vorm van grond- en boordradar ontbeerde, was zij tot de herfst van 1940 volledig aangewezen op de beschikbare zoeklichten, die de overkomende vijandelijke toestellen in hun lichtbundels dienden te „vangen”, waarop de nachtjagers konden toeslaan. De samenwerking van nachtjagers, FLAK, zoeklichten en met akoestische apparaten uitgeruste luisterposten, bracht evenwel niet direct het gewenste resultaat. De gegevens die de luisterposten verzamelden, kwamen in Nederland samen bij vier centrale meldingsposten van de luchtwachtdienst van de *Luftwaffe*, de zogeheten *Flugwachkommandos* (Fluko's). De *Fluko's* waren gevestigd te Amsterdam, Breda, Groningen en Zwolle.

Wanneer een van de *Fluko's* rapporteerde dat Britse bommenwerpers in aantocht waren, stegen de nachtjagers op. Elke nachtjager afzonderlijk patrouilleerde in een toegewezen zone achter een zoeklichtbatterij, die werd aangeduid als *Warteraum*. In principe bevond zich nooit meer dan één nachtjager in zo'n *Warteraum*. Wanneer de *Scheinwerfer* een bommenwerper voor één van deze

„wachtkamers” te pakken hadden, kwam de desbetreffende nachtjager uit zijn *Warteraum* om de vijand neer te schieten. Dit tamelijk primitieve, aanvankelijk geheel van zoeklichten afhankelijke, verdedigingssysteem dat *Helle Nachtjagd* (*Henaja*) werd genoemd, was, zoals gezegd, niet van meet af aan succesvol.

De keten van *Scheinwerfer* - in eerste instantie bedoeld ter bescherming van het Ruhrgebied - liep grofweg parallel aan de Duits-Nederlandse grens en werd door de Britten de *Kammhuberlinie* gedoopt. De kern en het latere zwaartepunt van de *Kammhuberlinie* lag ter hoogte van Nederland, doch de linie zou zich uiteindelijk uitbreiden van Denemarken tot voorbij Parijs. De *Kammhuberlinie* was onderverdeeld in negen zogeheten *Nachtjagdräume*, die elk van noord naar zuid ongeveer 150 km maten. In de loop van 1941 kreeg de linie een diepte van 30 à 35 km. Deze diepte was nodig om de overvliegende bommenwerpers zo lang mogelijk te kunnen belichten. De nachtjager had zelfs dan niet meer dan drie à vier minuten om een door de zoeklichten beschenen „prooi” uit te schakelen.

Grondradarapparaten versterken de Nachtjagd

Een nadeel van de zoeklichtenlinie was dat deze eigenlijk alleen effectief kon functioneren bij helder weer. Bovendien was een betrouwbaar systeem waarmee de gevechtsleidingscentra vijandelijke bommenwerpers konden onderscheiden van de eigen nachtjagers nog niet voor handen. Kammhuber pleitte - op instigatie van Falck - voor de invoering van radarsystemen, die op dat moment volop in ontwikkeling waren. Hij hoopte dat de invoering van de eerste generatie Duitse grondradar, de *Freya* en de *Würzburg*, de balans meer in het voordeel van de *Helle Nachtjagd* zou doen doorslaan. In eerste instantie ontwikkeld voor maritieme doeleinden bleek het *Freya Rundzicht-Radargerät*, met een effectief bereik van circa 120 km, uiteindelijk beter geschikt om de nadering van vliegtuigen vast te stellen. Het relatief onnauwkeurige apparaat - het bezat geen hoogtemeter - werd aanvankelijk slechts gebruikt door de FLAK-batterijen en was vooral een instrument dat een vroege waarschuwing voor naderende vijandelijke vliegtuigen kon leveren. Vanaf mei 1940 werden *Freya's* langs de gehele Nederlandse kust opgesteld. De aanzienlijk accuratere *Würzburg* was een *Präzisionsradar*-

gerät, ook wel *Nah-Flugmeldegerät* genoemd. De *Würzburg* had een kortere reikwijdte van ongeveer 30 km en zorgde in combinatie met de *Freya* voor een completer luchtbeeld, mede omdat het *Würzburg*-apparaat beter in staat was de exacte hoogte, richting en afstand van een naderend vliegtuig vast te stellen.

In een later stadium van de oorlog verschenen er bovendien betere en grotere *Frühwarnradars* van het type *Wassermann* en *Mammut*. Met deze imposant uitziende lange-afstandsradars was het zelfs mogelijk opstijgende toestellen in het oosten van Engeland te peilen (Afb. 4).

De *Freya* en *Würzburg* grondradarapparaten die voor de nachtjacht waren bestemd, werden vanaf de herfst van '40 ingevoerd, aanvankelijk nog op zeer beperkte schaal. De bedoeling was dat deze apparaten, gekoppeld aan één of meer zoeklichten, zodanige gegevens zouden leveren dat de lichtbundels effectief op de doelen konden worden gericht. Vervolgens moesten de nachtjagers het karwei dan afmaken. Kamhuber liet in september '40 in de buurt van Arnhem een experiment uitvoeren, waarbij zoeklichten werden „gestuurd” door *Freya*-apparatuur.

De koppeling tussen radar en zoeklicht werd de *Parasit-Anlage* genoemd en bleek te werken. Begin oktober kon een geallieerd toestel in de omgeving van Zutphen met behulp van dit gekoppelde systeem worden neergehaald.

Afb. 4 Reichsmarschall Göring bekijkt luchtdoelgeschut tijdens een troepeninspectie. De FLAK speelde een belangrijke rol in de Duitse luchtverdediging.

Geräuschsalat

Tegelijkertijd ontvingen enkele *Scheinwerferabteilungen* in de *Kammhuberlinie* de eerste *Würzburg*-radars, waardoor de *Helle Nachtjagd* een ander karakter kreeg. Na de komst van de grondradar functioneerde de *Henaja* als volgt. De nachtjager wachtte in de hem toegewezen „wachtkamer”, die thans temidden van de keten van zoeklichten was gesitueerd (en niet meer erachter). Via zijn boordradio, bediend door de *Bordfunker* die in contact stond met de gevechtsleiding op de grond, werd de jager aan de hand van door de *Würzburg* verstrekte gegevens naar een vijandelijke bommenwerper geleid. De nachtjager vloog zijn opponent tegemoet en poogde al vòòrdat de bommenwerper de zoeklichtketen zou doorkruisen contact te maken. Tijdens de daadwerkelijke onderscheppingsmanoeuvre zou de tegenstander dan zo lang mogelijk belicht kunnen worden.

Dat deze interceptie-methode niet optimaal functioneerde was vooral te wijten aan de (vaak onervaren) bemanning van de luisterapparaten, die voor de zoeklichtketen waren opgesteld. Zij had immers dikwijls grote moeite het motorgeronk van de eigen jagers en vijandelijke bommenwerpers uit elkaar te houden. Door de kakofonie van motorgeluiden - *Geräuschsalat* genoemd - werden de eigen jagers regelmatig voor de vijand aangezien en stuurde de gevechtsleiding op de grond de jagers achter zichzelf aan. Een oplossing voor dit probleem was niet direct voorhanden, mede omdat de Duitsers nog niet over een systeem beschikten dat vanaf de grond het verschil tussen een eigen en een vijandelijk vliegtuig kon vaststellen (*Freund-Feind-Kennung*).

Ter verbetering van de werking van de *Henaja* werden de aantallen grondradars per sector uitgebreid. Elke *Scheinwerferstellung* kreeg in de loop van 1941 de beschikking over meerdere *Würzburg*-apparaten. Een sector kreeg idealiter drie *Würzburgs* die in het midden, aan de voor- en aan de achterkant van een zoeklichtstelling werden opgesteld. Met deze apparaten - latere versies werden bovendien steeds nauwkeuriger - konden dan zowel de vijandelijke bommenwerper als de nachtjager bij het in- en uitvliegen van de zogeheten *helle Gürtel* worden gevolgd. De grondradarstations kwamen op 30 à 40 km afstand van elkaar te

liggen zodat het luchtruim boven de *Kammhuberlinie* volledig kon worden bestreken. De zogenaamde *radar-gaps* waarvan de Britten konden profiteren, verdwenen aldus meer en meer uit het Duitse luchtverdedigingssysteem.

Ofschoon de kansen op interceptie zeker stegen, bleven er in de praktijk aan de radargeleide *Henaja* vele nadelen kleven. Zoals vermeld, was helder weer een vereiste voor een effectief gebruik van de zoeklichten. Bewolking en industriële smog gooiden dikwijls roet in het eten. Voorts bleef de haperende samenwerking tussen de gevechtsleiding, luisterposten en nachtjagerpiloten een voortdurende bron van zorg. De gebruikte radarapparatuur had tot de invoering van de *Würzburg-Riese* in de herfst van 1941 slechts een relatief beperkt bereik. Het kwam in '40-'41 bovendien nog vaak voor dat om de nog niet voltooide *Kammhuberlinie* heen werd gevlogen.

Om afbreuk te doen aan het concept van de *Henaja* ontwikkelden de RAF-bommenwerperbemanningen in het dodelijke kat-en-muis-spel met de Duitse luchtverdediging enkele nieuwe technieken. Zo was de snelste manier om de verlichte gevarezone te doorkruisen het met maximale snelheid inzetten van een duikvlucht, vlak voor het invliegen van de zoeklichtengordel.

Op hun beurt bleven de Duitsers ook steeds zoeken naar manieren om hun luchtverdedigingssysteem verder te perfectioneren. Een belangrijke verbetering was de ontwikkeling van de *Seeburg-Tisch*, die radargegevens afkomstig van meerdere *Würzburgs* bruikbaar maakte voor de gevechtsleiding. Op een doorzichtige matglazen plottafel in de diverse gevechtsleidingscentra werden verschillende kleuren geprojecteerd, die de nachtjager (groen, blauw of wit) en de Britse bommenwerper (altijd rood) voorstelden. Via de projecties werd de koers van de vliegtuigen weergegeven en op grond van het aldus ontstane *Luftbild* kon de nachtjager naar de bommenwerper worden geleid. De projecties op de *Seeburg-Tisch* werden aanvankelijk handmatig verzorgd, later elektrisch. De bediening van de radar- en plotapparatuur werd in toenemende mate verzorgd door vrouwelijk personeel.

Vrouwen in dienst van de verbindingdienst van de *Luftwaffe*, de zogeheten *Luftnachrichtenhelferinnen*, namen de plaatsen in van hun mannelijke collega's, die steeds vaker werden bestemd voor gevechtsfuncties.

Pauke! Pauke!

De *Seeburg-Tisch* die van onder af werd verlicht, toonde binnen een geëetst en in kwadraten verdeeld raamwerk (schaal 1 : 50.000) het cirkelvormige geografische gebied waarvan het radarstation het middelpunt vormde. De *Seeburg-Tisch* had een actieradius van ongeveer 36 km rond het station. Indien de toestellen van *RAF Bomber Command*'s nachts sorties vlogen door het luchtruim boven ons land, werd de koers met behulp van door de grondradar verstrekte gegevens via een rode projectie op de *Seeburg-Tisch* weergegeven. Vervolgens werd een nachtjager - weergegeven door een andere kleur - door middel van zijn boordradio naar het doel „gepraat”. Het radiocontact tussen de jager en de gevechtsleiding op de grond verliep grotendeels in code, terwijl de gesprekston zo relaxed mogelijk werd gehouden, als ware er sprake van keuvelarij aan de *Stammtisch*. Enkele dikwijls gebruikte codewoorden in dit verband waren: *Dicke Autos* (vijandelijke viermotorige bommenwerpers), *Durst haben* (kampen met brandstofgebrek), *Postkutsche* (koers naar vijandelijk doelwit), *Zucker* (ijsafzetting op vliegtuig), *Indianer* (vijandelijke jagers), *Falschmünzer* (vijandelijke stoorzender) en *Siegheil* (bij neerhalen van de tegenstander).

Totdat de twee kleurenprojecties op de plottafel samenkwamen, werd de jager volledig vanaf de grond geleid. Op het moment dat de nachtjager visueel contact maakte met zijn opponent, moest de vlieger het initiatief overnemen. Nadat het aanvalsbevel *Pauke! Pauke!* (het „tromgeroffel” van de boordwapens) was gegeven, kon de nachtjager zijn tegenstander elimineren. Indien de bommenwerper werd afgeschoten, verdween er één van de rode stippen van de plottafel...

Dunkle Nachtjagd

Het gebruik van de *Seeburg-Tisch* was niet alleen van belang voor de *Helle Nachtjagd*, doch kon ook zonder het gebruik van zoeklichten zijn vruchten afwerpen. Deze vorm van nachtjacht zonder zoeklichten, die verder op dezelfde wijze intercepties uitvoerde als de *Henaja*, zou zich ontwikkelen tot de *Dunkle Nachtjagd* (*Dunaja*). Deze vorm van nachtjacht was geënt op onderschepping in nachtelijke duisternis. De *Seeburg-Tisch*, de *Freya*-radar

maar bovenal de introductie van de *Würzburg-Riese* (een nauwkeuriger radarapparaat met een grotere reikwijdte van ca. 80 km), maakten het mogelijk dat de *Henaja*-gordel in de laatste maanden van '41 werd uitgebreid met *Dunaja*-zones van ongeveer 35 km diepte, gesitueerd voor de keten van zoeklichten in de *Kammhuberlinie*. Zoals gezegd, lag het zwaartepunt van de linie, ter bescherming van het voor de nazi-oorlogsindustrie zo cruciale Ruhrgebied, in Nederland. De *Dunkle Nachtjagd*, die aldus vooral werd gepraktiseerd in het Nederlandse luchtruim, was actief in de fase voorafgaand aan het moment dat de vijandelijke bommenwerpers de drempel van licht overschreden. De wijze van opereren in de *Dunaja*-zones legde de grondslag voor het zogenaamde *Himmelbett*-systeem dat in de loop van 1942 zou worden ontwikkeld. De totstandkoming en werking van deze meer geavanceerde onderscheppingsmethode zal in het volgende artikel worden uiteengezet.

De *Dunaja* kon zich vanaf eind '41 verheugen in een grotere populariteit onder nachtjagerbemanningen, daar zij de eigen veiligheid bij deze onderscheppingsmethode groter achtten. Bij een *Dunaja*-interceptie ontweek de nachtjager immers de *Scheinwerfer*-zone en bleef zo voor zijn Britse oponenten praktisch altijd onzichtbaar. De *Dunkle Nachtjagd* werd overigens niet alleen direct vóór de *Kammhuberlinie* uitgeoefend, maar tevens in een aantal *Dunkelnachtjagdgebiete*, die rond het IJsselmeer en langs de Nederlandse kust werden ingericht. In deze gebieden werden radarpeilstations gebouwd, die specifieke gegevens ten behoeve van de *Dunaja* leverden. Deze stations - aanvankelijk uitgerust met *Würzburgs*, doch later alle voorzien van de *Würzburg-Riese* - kregen doorgaans dierenamen. De eerste stations werden operationeel bij Domburg (*Hamster*), Medemblik (*Hering*), Den Helder (*Salzhering*), Terschelling (*Tiger*), Marum (*Löwe*) en Harderwijk (*Hase*). Deze na 1941 sterk in aantal uitgebreide radarpeilstations werden later opgenomen in het hierboven reeds even aangestipte *Himmelbett*-systeem.

Door het toegenomen bereik van de gebruikte apparatuur ontstonden er na verloop van tijd grote en onnodige overlappings in het bestreken luchtruim. Zo kon het voorkomen dat stations van het eerste uur als *Hering* en *Löwe* eind 1943 werden opgedoekt en hun operationele functie werd overgenomen door bestaande en nieuwe stations als

Afb. 5 Hitler, omringd door zijn paladijnen Keitel, Göring en Udet, besloot in 1942 de zoeklichten naar Duitsland terug te trekken.

Eisbär bij Sondel in Gaasterland, *Schlei* op Schiermonnikoog en *Gazelle* bij Veendam. De *Dunaja* bleek - zeker na invoering van de *Würzburg-Riese* - relatief succesvol: zij kreeg in het laatste kwartaal van 1941 tweemaal zoveel onderscheppingen op haar conto als de *Helle Nachtjagd*.

De *Henaja*-gordel met de daaraan gekoppelde *Dunaja*-zones bereikte begin '42 zijn hoogste staat van perfectie. De resultaten van het nachtjachtwapen waren steeds beter geworden. Het totaal aantal door de *Nachtjagd* neergehaalde vijandelijke toestellen, bedroeg eind 1940, een half jaar na de oprichting van het wapen, ruim 40 (ten opzichte van zo'n 30 door de FLAK neergeschoten vliegtuigen). Het volgende jaar, 1941, gaf voor de *Nachtjagd* een ruime vertienvoudiging van het totale aantal *Abschüsse* te zien. Het inmiddels steeds meer verfijnde samenspel van nachtjagers, zoeklichten en de andere onderdelen van de grondorganisatie had ontegenzeggelijk tot betere onderscheppingsresultaten geleid. Kammhuber wenste dan ook in 1942 een verdere krachtige uitbouw van zijn nachtelijke luchtverdedigingssysteem. Die wens zou, althans voor wat het de *Helle Nachtjagd* betrof, niet in vervulling gaan (Afb. 5).

De Führer grijpt in

Evenals in oktober '41 met de *Fernnachtjagd* was gebeurd, was het Hitler zelf die de *Helle Nachtjagd*

de genadeslag zou toebrengen. In het voorjaar van 1942 bepaalde de *Führer* dat vrijwel alle in de *Kammhuberlinie* gestationeerde zoeklichten on-
verwijld dienden te worden teruggetrokken naar
Duitsland. Hij was tot dit besluit gekomen, nadat
verschillende van zijn *Gauleiter* (regionale Nazi-
bestuursfunctionarissen met vergaande bevoegd-
heden) hadden aangedrongen op de plaatsing van
Scheinwerfer in de nabijheid van de grotere Duitse
steden. Omdat de bevolkings- en industriële centra
in de *Heimat* meer werden getroffen door massale

nachtelijke bombardementen, pleitte de plaatselijke
leiding aanhoudend voor meer zoeklichten om de
aanwezige FLAK-batterijen te ondersteunen. Met
de terugtrekking van de *Scheinwerfer* verloor de
Henaja haar belangrijkste angel. Een gering aantal
bleef weliswaar in de buurt van Venlo achter, doch
van een feitelijke *Helle Nachtjagd* kon geen sprake
meer zijn. Andermaal moest Kammhuber omzien
naar nieuwe onderscheppingsmiddelen en -tac-
tieken. In een volgend artikel zullen deze aan bod
komen.

U bent actief dienend officier van KL of KLu,

maar gaat binnenkort de dienst verlaten.

**U wilt echter wèl graag maandelijks de Militaire Spectator blijven ontvangen?
Dat kàn: als lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap
(contributie f 40,- per jaar; buitenland f 50,-) vindt u hem iedere maand in de bus, en
tevens regelmatig „Mars in Cathedra”.**

Meldt u als lid bij de secretaris: Donkslagen 22, 4823 KE Breda

H.J. Geerlings

kolonel van de technische dienst

Reorganisatie materieeldienst legerkorps door gewijzigde taakstelling KL

Uit de titel kan worden afgeleid, dat de materieeldienst van het Eerste Legerkorps zal worden aangepast door een (drastische) wijziging van de taken van de Koninklijke landmacht. In MS163(1994) (2)53 is door kolonel M.P. Celie, hoofd afdeling Logistiek Beleid/DMKL, weergegeven wat de gevolgen van die gewijzigde taakstelling voor de logistiek kunnen zijn. In dit artikel zal worden aangegeven hoe in dat kader de reorganisatie van de materieeldienst van 1 Lk is aangepakt en hoe de materieeldienstorganisatie er zal gaan uitzien en naar verwachting zal gaan werken. Ter verduidelijking van het voorliggende betoog is een korte terugblik noodzakelijk.

Korte terugblik

In 1984 heeft de Beleidsgroep Logistieke Structuur, werkgroep 7 (BLOS-7) een rapport opgesteld over de procesgang en de structuur van de materieeldienst van het Eerste Legerkorps. De werkgroep is destijds uitgegaan van de gedachte, dat de bestaande geëchelonnerde onderhoudsstructuur diende te worden gehandhaafd en dat het niveau van de gebruikende eenheid (tweede echelon) niet in beschouwing zou worden genomen; met andere woorden ongewijzigd zou blijven. Het door de Legeraad goedgekeurde rapport leidde tot het opstellen van het Legerplan 158 (reorganisatie van de materieeldienst 1 Lk), dat in de periode 1984-1989 gefaseerd d.m.v. 16 sub-legerplannen is ingevoerd. In dit legerplan is voor het derde echelon (het niveau van de herstelcompagnieën) concreet inhoud gegeven aan de begrippen mobiliteit, flexibiliteit en modulariteit, waardoor tevens een solide basis is gelegd voor toekomstige reorganisaties van de materieeldienst.

Belangrijk is dat door legerplan 158 inzicht is ontstaan in de begrippen modulaire- en basis-herstelcapaciteit.

Deelstudies Materieeldienst 1 Lk

Al vrij snel na voltooiing van de reorganisatie ontstond bij de DMKL behoefte aan een deelstudie materieeldienst, waarin het optreden van de materieeldienst van 1 Lk integraal, d.w.z. inbegrepen het tweede echelon, zou worden gezien. In de studie moest in het bijzonder het ondersteunen van het gemengde optreden van de manoeuvrebataljons worden belicht. In 1990 en 1991 zijn resp. de *Deelstudies materieeldienst oorlogstijd en vreedstijd* geschreven.

In de *Deelstudie materieeldienst oorlogstijd* is destijds uitgegaan van een grootschalig offensief optreden door de voormalige Sovjet-Unie in de zgn. centrale sector. Daarin is beschreven welke invloed dat zal hebben op het functioneren van de materieeldienst. Het gaat daarbij om de intensiteit, de aard en de effectiviteit van het vijandelijk optreden met als gevolg materieeluitval, die als de „input” van het materieeldienstsysteem kan worden beschouwd; daarnaast gaat het om de invloed van het vijandelijk optreden op het functioneren van de materieeldiensteenheden. In de studie zijn verschillende dreigingsregio's (grootschalig conflict) onderkend, waarin per regio het materieeluitvalpercentage is bepaald. Daarvan is aangegeven hoeveel procent uitgevallen materieel herstelbaar en hoeveel onherstelbaar wordt geacht. Dit is weergegeven in tabel 1. In tabel 2 is voor bepaalde uitrustingsstukken schematisch de verdeling aangegeven van de herstellingen aan het totaal van het uitgevallen materieel over de tijd gezien. Op basis van deze verdeling kan voor elke eenheid of combinatie van eenheden worden berekend welk deel van de materieeluitval op welk niveau kan worden hersteld.

Vervolgens zijn diverse proces-parameters voor de materieeldienst vastgesteld, zoals:

Tab. 1 Verdeling materieeluitval herstelbaar/ niet-herstelbaar

	TEAMS MANBAT		overig brigvak	divach-tergeb	lkach-tergeb
	VERD	BEV			
DREIGINGS REGIO'S	1	1A	2	3	4
UITVAL [%]	80	80	30	20	10
HERSTEL-BAAR [%]	72	48	27	18	9
NIET-HERSTEL-BAAR [%]	8	32	3	2	1

- gemiddelde hersteltijd per herstelling per niveau per type uitrustingsstuk;
- aantal benodigde monteurs per herstelling;
- beschikbaarheid van een monteur per etmaal.

Daarna kan de kwantitatieve behoefte aan onderhoudspersoneel worden vastgesteld. Uiteindelijk kunnen onderhoudsmodellen worden ontwikkeld. Het kenmerk van de onderhoudsmodellen in oorlogstijd is *effectiviteit*.

Ook al wordt tegenwoordig de vijandelijke dreiging - politiek en militair gezien - anders ingeschat, dit betekent niet dat de *Deelstudie materieeldienst oorlogstijd* is achterhaald. De intrinsieke waarde van de studie blijft behouden als gevolg van de gekozen fundamentele benadering van de materieeluitval. In de studie is tevens een groot aantal aanbevelingen gedaan, waarvan de belangrijkste, na het uitkomen van de Defensienota 1991 en de Prioriteitennota 1993, weer zijn opgepakt. Dit zal later in het artikel worden behandeld.

De *Deelstudie materieeldienst vreedestijd* met als kenmerk efficiency, heeft v.w.b. actualiteit nauwelijks aan waarde ingeboet. Ook al behandelt deze studie nog niet alle - momenteel door de politieke leiding onderkende - inzetopties in vreedestijd in het kader van crisisbeheersingsoperaties, toch vormt het een belangrijke basis voor het toekomstig materieeldienstoptreden in vreedestijd. Overigens wordt de waarde van een studie meestal niet door actuali-

teit bepaald, maar door de gevolgde benadering. Voor een projectofficier een heel geruststellende gedachte!

Proef verschuiving preventief onderhoud UDM

Na goedkeuring van de deelstudies materieeldienst wenste de legerkorpscommandant een proefneming *Uitwerking van de deelstudie materieeldienst vreedestijd* (UDM) uit te voeren bij een eenheid van het legerkorps. In 1991 is 13 Gemechaniseerde Brigade (13 Mechbrig) in Oirschot aangewezen als proefeenheid. Het doel van de proefneming UDM was tweeledig. Allereerst het aantonen van de juistheid van de stelling, dat het (planbare) preventieve vreedesonderhoud beter op het niveau van het derde echelon in een *organisatorische omgeving*, dan bij het tweede echelon in een *improviserende omgeving* kan worden uitgevoerd. Het tweede doel van de proefneming was het genereren van aanvullende onderhoudsinformatie over m.n. het uitgevoerde preventieve onderhoud in de proeforganisatie, dat noodzakelijk is voor het berekenen van onderhoudsnormfuncties. Hierdoor is bijstelling van de materieelverzorgingsplannen mogelijk en kunnen onderhoudsorganisaties voor vreedestijd worden vastgesteld en aangepast.

Terugkijkend naar de doelstellingen van de proefneming UDM blijkt, dat met het aantonen van de stelling dat preventief onderhoud beter kan worden uitgevoerd op het derde echelon, een belangrijk zwak punt van de huidige materieeldienstorganisatie wordt aangepakt. Door bovendien in de proefperiode betrouwbare onderhoudsinformatie in te winnen over m.n. tweede echelons preventieve onderhoudshandelingen, (het derde echelon gereerde reeds informatie over de correctieve onderhoudswerklast) kan op termijn beter inhoud worden gegeven aan het actualiseren van onderhouds- en produktiviteitsnormen.

Omdat de uitkomsten van de proef als basis moesten dienen voor de reorganisatie van de materieel-

Tab. 2 Verdeling materieeluitval in relatie met de voor herstel beschikbare tijd

	ONDERDEELSONDERHOUD (2e ech)		VELDONDERHOUD (3e ech)	
	50% Totale materieeluitval		50% Totale materieeluitval	
	< 2 uur	< 2-6 uur	6-12 uur	> 12 uur
Leopard / MLRS M109/M114	17%	33%	20%	30%
YPR / Overige voertuigen	(1/3 deel)	(2/3 deel)	40%	10%

dienst, was de verleiding groot alle eenheden van 13 Mechbrig tegelijk aan te pakken. Uit pragmatische overwegingen is dit niet gebeurd. Er is „klein” begonnen. Eerst is gestart met alleen pantserrupsvoertuigen (YPR) van één compagnie van 17 Painfbat; daarna met de overige YPR'n van het bataljon. Vervolgens is de proef ook met andere eenheden van 13 Mechbrig uitgebreid. In de proefperiode kwam veel informatie over de *kwaliteit* en *tijdsduur* beschikbaar.

Het begon langzamerhand duidelijk te worden dat er iets moest gebeuren met de ervaringen, die bij de proefneming waren opgedaan. De Directeur Operatiën KL gaf eind 1992 aan, dat de onderhoudssystematiek van de proefneming zo spoedig mogelijk gefaseerd binnen het gehele legerkorps moest worden ingevoerd.

Gevolgen Prioriteitennota

A.g.v. het verschijnen van de Prioriteitennota in januari 1993 zijn de beleidsvoornemens van een verdergaande herstructurering van de KL (VHKL) bekendgesteld. Ze zijn voor de materieeldienstorganisatie 1 Lk verder uitgewerkt in het plan van aanpak van de Werkgroep Hermat 1 Lk, dat eind maart 1993 door de DMKL is goedgekeurd en ter kennisneming aan de BLS is aangeboden.

Aangezien C-1 Lk reeds vroegtijdig inzicht wenste te verkrijgen, of binnen de door DOKL opgelegde personele en materiële plafonds kon worden gebleven, moest binnen 1 Lk per functiegebied worden aangegeven welke kwaliteiten en kwantiteiten voor personeel (beroeps onbepaalde tijd (BOT) en beroeps bepaalde tijd (BBT)) en materieel zouden zijn benodigd. In dat kader is t.b.v. C-1 Lk een studie *Materieeldienstorganisatie 1 Lk* geschreven.

Hierin wordt een aantal onderwerpen behandeld, dat in belangrijke mate heeft bijgedragen aan de dimensionering van de toekomstige materieeldienst-eenheden. De belangrijkste worden hieronder in het kort weergegeven en uitgewerkt.

Capaciteitsberekening voor oorlogs- en vredetijd

Voor het vaststellen van de materieeldienstorganisaties van de gebruikende eenheden is de capaciteitsberekening, die staat beschreven in de *Deelstudie materieeldienst oorlogstijd* (1990), a.g.v. het optreden in het kader van crisisbeheersing, enig-

zins aangepast. Ook zijn de uitkomsten van de „operationele studies” manoeuvrebataljons van invloed geweest. Deze studies hebben geleid tot het principe, dat de gevechtskracht op compagnies- en bataljonsniveau wordt vergroot, terwijl de operationele commandant zoveel mogelijk wordt ontlast van administratieve en logistieke aangelegenheden. Voor de gebruikende eenheden van de brigade betekende dit voorshands:

- geen preventieve onderhoudscapaciteit;
- alleen correctieve onderhoudscapaciteit voor essentiële uitrustingsstukken („Fahren, funken, schies-sen”).

Voor de studie hield dit in, dat een deel van de op het tweede echelon benodigde - theoretisch berekende - onderhoudscapaciteit „doorschoof” naar het derde echelon, dat daardoor „dikker” werd.

De benodigde capaciteit voor de materieeldienst-eenheden in vredeslocaties is op een andere wijze berekend, nl. met behulp van de gegevens uit de materieelverzorgingsplannen en door middel van de vastgelegde gegevens in het *Onderhoudsnorminformatiesysteem* (ONIS), een door DOKL geautoriseerde database voor onderhoudsnormfuncties.

De uitkomsten van de capaciteitsberekeningen voor vredes- en oorlogstijd kunnen daarom per uitrustingsstuk onderling sterk verschillen. Voorbeelden zijn de wapensystemen, die in oorlogstijd in „dreigingsregio 1 en 2” een grotere materieeluitval voor de toren genereren dan in vredetijd. Voor wielvoertuigen ligt dat weer anders. De genoemde verschillen in de benodigde capaciteit hebben consequenties voor de grootte van de vredes- en oorlogsorganisaties.

Preventief onderhoud

In de *Deelstudie materieeldienst vredetijd* wordt aangegeven, dat er bij het huidige preventieve onderhoud geen duidelijke scheiding is te trekken tussen *oorlogs*-preventieve en *vredes*-preventieve onderhoudshandelingen. In de zgn. periodieke onderhoudsbeurten komen beide typen voor. Indien nu het preventieve onderhoud alleen buiten 1 Lk (door burgerpersoneel) zou worden uitgevoerd, neemt de kwaliteit van het militaire onderhoudspersoneel onacceptabel af vanwege te weinig ervaringsopbouw. Voorbeelden van essentieel oorlogs-

preventief onderhoud, waarmee in voorkomend geval geen ervaring meer zou worden opgedaan zijn:

- het ontluichten van hydraulische systemen;
- het afregelen van elektronische (wapen)systemen;
- het justeren van optiek.

In vredetijd dient dus in voldoende mate (oorlogs)-preventief onderhoud door militairen in de materieeldienstorganisatie van 1 Lk (1 Div) te worden uitgevoerd.

Generatiecapaciteit

In de nieuwe materieeldienstorganisaties zal de kwaliteit van het personeel in belangrijke mate worden bepaald door goede opleidingen. Omdat het waarschijnlijk moeilijk zal zijn personeel met de gewenste civiele vooropleiding te werven voor functies waaraan een lage rang is/wordt verbonden, dient ermee rekening te worden gehouden dat in de toekomst technisch beroepspersoneel bepaalde tijd (BBT) moet worden aangehouden, dat nog een relatief lange functie-opleiding moet volgen. Het gevolg hiervan is, dat de „generatiecapaciteit” voor reservefuncties in vergelijking met BBT-personeel - met een gewenste gemiddelde contractduur van 2¹/₂ jaar - afneemt.

Aflossingscapaciteit

Bij de mogelijke wijzen van inzet van de Koninklijke landmacht, waarbij één of meer bataljons (maximaal 3) kunnen worden uitgezonden en geografisch gescheiden optreden, zullen steeds materieeldienstelementen worden meegezonden ten behoeve van het mee te sturen Support Command (logistieke „backup”).

Inzet van personeel zal in principe niet langer dan zes maanden geschieden; maximaal eenmaal per 1¹/₂ jaar. In veel gevallen zal de aflossingscapaciteit alleen uit de brigades kunnen worden betrokken, omdat bij parate divisie-materieeldiensteenheden niet alle hersteldisciplines zijn paraat gesteld. Een voorbeeld hiervan is de uitzending van een infanteriebataljon luchtmobiel, dat voor deze situatie is uitgerust met pantserinfanterievoertuigen. In de toekomstige parate organisatie van het divisie-materieeldienstbataljon zal geen herstelcapaciteit voor deze voertuigen aanwezig zijn en zal de herstel-

capaciteit moeten worden betrokken uit de lichte of gemechaniseerde brigade.

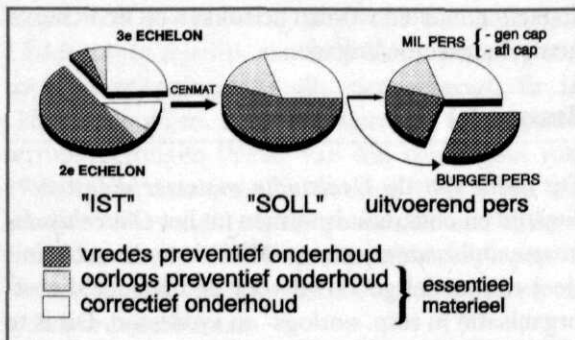
Basismodel

Op basis van de *Deelstudie materieeldienst oorlogstijd* en onderhoudsnormen uit het *Onderhoudsnormeninformatiesysteem* (ONIS) is in de studie initieel een model gebouwd voor de materieeldienstorganisatie in resp. oorlogs- en vredetijd. Dit is te beschouwen als het *basismodel*.

Een groot en onoverkomelijk probleem bij dit organisatie-model was de overschrijding van de personeelsplafonds voor vredes- en oorlogstijd. Om dit probleem op te lossen is een aantal andere modellen ontwikkeld als afgeleide van het basismodel. Eén van de modellen heeft als karakteristiek: *centralisatie van de materieeldienstfunctie* (Cenmat) en is vooral gebaseerd op efficiency. Dit model heeft een groot aantal voordelen in zich, maar vanwege het ingrijpende karakter bij invoering ervan heeft eerst nader onderzoek plaatsgevonden naar de bruikbaarheid. Een voorgenomen proefneming van dit model bij 43 Mechbrig in Havelte is afgelast, o.a. vanwege het (vervroegd) mobilisabel stellen van deze brigade. Omdat er „te veel” proefnemingen in het kader van HKL zijn gehouden, is besloten het model Cenmat direct in te voeren bij 13 Mechbrig, omdat daar een belangrijke stap was gezet in de richting van de ontwikkelde modellen, vanwege de ervaring met de proefneming UDM.

De sterkte van de totale materieeldienstorganisatie 1 Lk kan met Cenmat onder de opgelegde militaire personeelsplafonds blijven, indien een deel van de benodigde vredesherstelcapaciteit uit burgeronderhoudspersoneel zou bestaan. Een belangrijke voorwaarde is daarbij wel, dat er binnen de materieeldienstorganisatie 1 Lk voldoende generatie- en aflossingscapaciteit zal overblijven voor resp. inzet bij een grootschalig conflict en crisisbeheersingsoperaties.

De structurele verschuiving van de onderhoudswerklast van 1 Lk naar bv. het NLC, bestaat voor een belangrijk deel uit preventief onderhoud aan wielvoertuigen en een gering deel aan onderstel rupsvoertuigen YPR. In afb. 1 is het principe van Cenmat en de structurele verschuiving van de onderhoudswerklast van 1 Lk naar NLC schematisch weergegeven.

Afb. 1 Verdeling werklast preventief en correctief onderhoud bij Cenmat

Cenmat in vredes- en oorlogstijd

Zoals gezegd voorzag het model voor de vredes-situatie in een centralisatie van alle onderhouds-capaciteit op het niveau van de herstelcompagnie. Een centralisatie van de materieeldienstfunctie dus, die al snel Cenmat werd genoemd. Alleen op het compagniesniveau van de te verzorgen eenheden blijft onderhoudsdiagnosecapaciteit achter.

Voor DMKL en COKL heeft invoering van Cenmat veel consequenties. Door het combineren van het tweede en derde echelon zullen materieelverzorgingsplannen, samenstellingen van gereedschapsuitrustingen, onderhoudsdocumentatie, en onderhoudsopleidingen, ingrijpend moeten worden aangepast.

Het beleidsvoornemen van september 1993, waarin werd aangekondigd dat bij 13 Hrstcie mechbrig zou worden gestart met de invoering van Cenmat, vervolgens bij 41 Hrstcie lbrig en daarna bij de overige materieeldiensteenheden, had toen alleen betrekking op de situatie in vredetijd. Een logische volgende stap leek het doorvoeren van Cenmat in oorlogstijd. Dit ging de legerkorpscommandant aanvankelijk te ver. Het leek logisch en efficiënt Cenmat in vredetijd door te voeren, maar zou dat ook voor oorlogstijd gelden? Is sturing van de materieeldienstcapaciteit in een grootschalig conflict, in casu op het („chaotische”) gevechtsveld op adequate wijze mogelijk? Hoe zal de materieelverzorgingssteun moeten worden afgestemd op het operationele optreden?

De behoefte aan materieelverzorgingssteun is bv. op divisieniveau anders gedefinieerd dan de behoefte op brigade- en bataljons-/afdelingsniveau. Evenals bij de inzet van wapensystemen zal ook voor de materieelverzorgingssteun een optimale balans tus-

sen efficiency en effectiviteit moeten worden bereikt.

Efficiency vraagt in beginsel om centralisatie op een hoger niveau. Hierdoor wordt:

- de personele behoefte verminderd (minder afrondingsverliezen);
- meer output door gunstiger werkomstandigheden gegenereerd; d.w.z. minder personeel en materieel;
- „van huis uit” geen gemiddelde capaciteit ingedeeld (waardoor structureel te veel capaciteit bij niet-inzet of te weinig capaciteit bij inzet).

Bij een operationeel optreden is effectiviteit primair van belang. Dit kan theoretisch worden gerealiseerd door aan iedere eenheid de middelen voor de materieelverzorgingssteun te geven, die nodig zijn voor de uitvoering van alle voorkomende opdrachten. Deze theoretische benadering is praktisch niet haalbaar, omdat per operationeel (sub)niveau de mogelijkheid verschilt om herstellingen uit te voeren, reservedelen te bevoorraden, materieel te bergen of af te voeren op basis van dreiging, beschikbare benodigde (reactie)tijd en beschikbare benodigde ruimte. Voor een aantal niveaus en eenheden zal hierop in het kort worden ingegaan.

Niveau manoeuvreteam

Bij de voorste (manoeuvre)teams is bij inzet een dermate directe vijanddreiging aanwezig - die ook in tijd niet voorspelbaar is - dat in beginsel slechts de gevechtspauzes beschikbaar zijn voor materieeldienstactiviteiten. In de gevechtspauzes kan dan ook slechts plaatsvinden:

- onderhoudsdiagnose;
- *battle damage repair* (BDR) onder pantser(!) de zgn. „twee-uurs-herstellingen”;
- afvoer van defect materieel;
- herbevoorrading BDR-pakketten.

Hiervoor zijn diagnose/bergingsmonteurs nodig, die vanwege het onvoorspelbare verloop van het operationele optreden en de bijbehorende benodigde materieelverzorgingssteun in de nabije omgeving van het team beschikbaar zijn. Daarbij wordt uit oogpunt van moreel, veiligheid en mobiliteit, onder pantser gewerkt. Hiertoe wordt een YPR/BDR-voertuig ingedeeld bij de onderhoudsdiagnose- en bergingsgroep. Herstel van mobiliteit

m.b.v. BDR is een van de belangrijkste taken van de onderhoudsdiagnoseploeg.

Op grond van de onderkende tijd/ruimtefactoren en vijanddreiging, beschikt het team dus niet over alle voorkomende materieelherstelcapaciteit.

Niveau manoeuvrebataljon

Op het niveau van het (manoeuvre)bataljon zal de vijandelijke dreiging in beginsel indirect zijn. Er is geen uitdrukkelijke noodzaak om onder pantser te werken; hierdoor kan niet gepantserd materieel worden gebruikt, dat in het algemeen meer capaciteit heeft. De (materieel)herstelfunctie is in tijd begrensd en richt zich m.n. op het materieel, dat binnen zes uur herstelbaar is. Dit heeft consequenties voor de keuze van de locatie („minimale staantijd”).

De in te delen materieeldienstcapaciteit (herstelmodule) moet volledig mobiel zijn, maar ondervindt de beperking dat defect materieel gedurende enige uren niet snel van locatie kan veranderen. Door een locatiekeuze verder naar achteren wordt een langere verplaatsingsreactietijd gecreëerd.

Daarnaast wordt de effectiviteit van werken in belangrijke mate bepaald door het al of niet voorhanden hebben van minimale infrastructuur.

Naar schatting behoeft ruim 50% van de materieeluitval zes of meer uur hersteltijd. In de *Deelstudie materieeldienst oorlogstijd* wordt gezegd dat op brigadeniveau tijd is voor zgn. „twaalf-uurs-herstellingen”. Een korte reactietijd voor de bij het bataljon in te delen materieeldienstcapaciteit impliceert dus dat meer materieel wordt doorgeschoven naar het „hogere” (brigade) echelon. Als de bataljonscommandant, zoals in de huidige (oude) organisatie, zou beschikken over een eigen *organieke* onderhoudscapaciteit, heeft hij de keuze om bij voortduring „achterom” te kijken naar zijn onderhoudsorganisatie om te zien wat de reactietijd op dat moment is, of om gewoon een kortere reactietijd dan zes uur op te dragen. In het eerste geval is de onderhoudsorganisatie een blok aan het been. In het tweede geval is er te veel capaciteit ingedeeld t.o.v. de beperkte reparatietijd en het (inmiddels) verhoogde reparatieaanbod naar het hogere echelon. Aangezien de herstelcompagnie (brigadeniveau) toch al meer dan 50% van het werkaanbod ontvangt is indien bij het manoeuvrebataljon gemiddelde on-

derhoudscapaciteit zal worden ingedeeld, onder die omstandigheden geen sprake van een efficiënt materieeldienstoptreden. Door een centralisatie van de materieeldienstfunctie (Cenmat) kan de herstelcapaciteit efficiënter worden ingezet.

Cenmat bij de veldartillerie

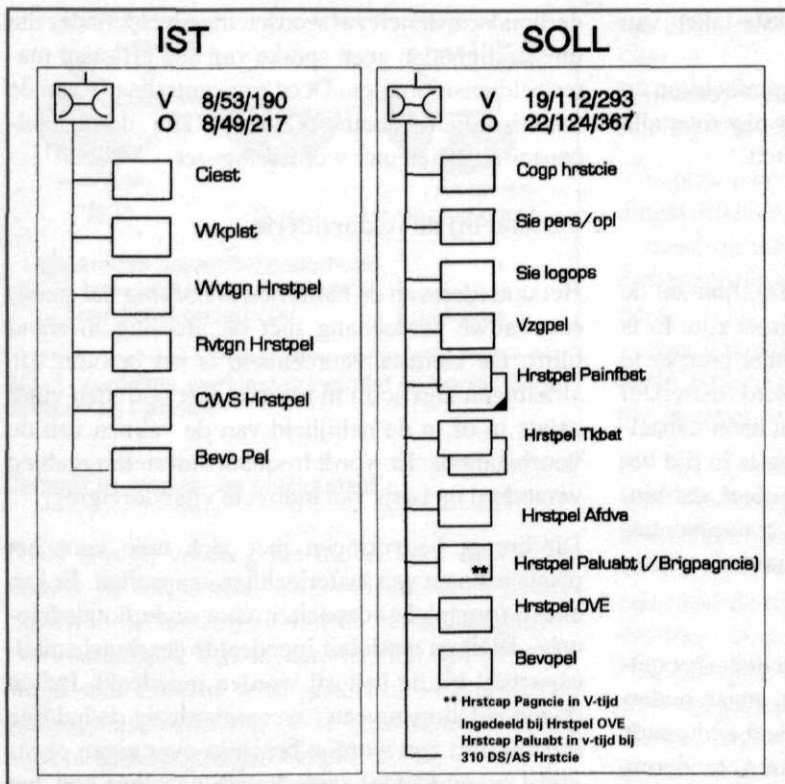
Het optreden van de batterijen is zodanig dat steeds een nauwe samenhang met de afdeling in stand blijft. De kleinste vuureenheid is het peloton. De afdelingen zijn nooit in reserve. Het optreden vindt plaats in of in de nabijheid van de vakken van de voorbataljons. Er wordt frequent van stellinggebied veranderd op basis van indirecte vijanddreiging.

Dit brengt beperkingen met zich mee voor het plaats bepalen van materieeldienstcapaciteit. Er kan alleen (organieke) capaciteit voor onderhoudsdiagnose, BDR en modulair ingedeelde geschutsherstelcapaciteit bij de batterij worden ingedeeld. Indien op het afdelingsniveau (overeenkomstig de huidige organisatie) zou worden beschikt over eigen *organieke* (gemiddelde) onderhoudscapaciteit zou het werkaanbod van de batterijen kunnen worden overgenomen. Aangezien de afdeling niet over een eigen vak beschikt en de materieeldienstcapaciteit voor een belangrijk deel in het brigade-achtergebied zal zijn ondergebracht, waar ook de brigadecapaciteit aanwezig is, zal ook hier sprake zijn van een inefficiënt optreden. Ook hier pleit alles voor een „Cenmat-oplossing”.

Cenmat voor vreedetijd, crisisbeheersingsoperaties en oorlogstijd

Aangezien ook voor de overige gevechtsondersteunende eenheden goede argumenten zijn te vinden voor een centralisatie van de materieeldienstfunctie ten tijde van een grootschalig conflict, is ook hier gekozen voor een organisatie, gebaseerd op het model Cenmat. Belangrijke voordelen van dit model zijn:

- soepele overgang naar een crisissituatie;
- goede bestuurbaarheid van het materieeldienstproces;
- grote flexibiliteit m.b.t. de inzet van onderhoudscapaciteit;
- de operationele commandant kan zich op zijn hoofdtaak richten.

Afb. 2 Structuur matdienstorg
13 Hrstcie mechbrig („ist/soll“)

De te verzorgen eenheid beschikt in dit onderhoudsconcept alleen over onderhoudsdiagnosecapaciteit op compagniesniveau. Op het niveau van de herstelcompagnie worden dus ook in oorlogstijd alle tweede en derde echelons herstelcapaciteit geconcentreerd, waarbij de herstelcapaciteit wordt ingedeeld bij de eenheden, afhankelijk van hun opdracht. De organisatie van de herstelcompagnie is dan zodanig, dat de aanwezige herstelmodules zijn afgestemd op de organisatie van de te verzorgen eenheid. Zo zal bv. het herstelpeloton pantserinfanteriebataljon - volgens de huidige terminologie - *tweede en derde echelons* onderhoudshandelingen verrichten op de locatie van het pantserinfanteriebataljon. Voor de overige zelfstandige eenheden van compagniesgrootte zijn „combinatieherstelpelotons” gemaakt, bv. een herstelpeloton pantserluchtdoel/pantsergenie en een herstelpeloton overige eenheden. In afb. 2 is een organisatieschema van een herstelcompagnie van een gemechaniseerde brigade weergegeven. Door de modulaire structuur van de herstelcompagnie is bovendien op eenvoudige wijze een *tailor-made* onderhoudsorganisatie te creëren die kan worden bestemd voor een al dan niet organiek samengesteld bataljon, dat in het kader van een crisisbeheersingsoperatie zal worden

uitgezonden. Voor de optie waarbij drie bataljons op drie gescheiden locaties optreden (*worst case*), is het corresponderende materieeldienstoptreden in afb. 3 schematisch weergegeven.

Volledigheidshalve dient te worden vermeld, dat bij 11 Luchtmobiele Brigade al veel eerder a.g.v. het specifieke optreden was gekozen voor de centralisatie van de materieeldienstfunctie op brigadeniveau, in vreedestijd en in oorlogstijd!

Sturing materieeldienst

Zowel in vreedestijd (inb. crisisbeheersingsoperaties) als oorlogstijd zullen in het Cenmat-model voldoende garanties moeten worden ingebouwd om het materieeldienstoptreden efficiënt en effectief te sturen. Hiervoor is een adequaat besturingsmodel noodzakelijk. In vreedestijd zal het accent komen te liggen op een sturing van het onderhoudsproces m.b.v. een bedrijfsbesturingssysteem (BBS) volgens het concept „productiebesturing”. Het bedrijfsbesturingssysteem in de vredeslocaties is een beeldscherm georiënteerd interactief systeem, dat de werkzaamheden op het bedrijfsbureau en de voorradingsafdeling van de werkplaatsen rechtstreeks ondersteunt. Het bevat uitgebreide functies

om aan de informatiebehoefte met betrekking tot werkorders en voorraden te voldoen. Elk herstel-peloton is hierop aangesloten. De invoering van dit systeem, zoals momenteel wordt gebruikt bij het NLC, geschiedt alleen bij 13 Hrstcie mechbrig en 41 Hrstcie lbrig als proef; gedurende de proef zullen geen wijzigingen in de applicatiesoftware worden aangebracht. Daarnaast zullen de noodzaak en mogelijkheden worden onderzocht voor toepassing van het BBS bij inzet van (delen) van de herstelcompagnie in crisisbeheersingsoperaties en een grootschalig conflict.

Onder operationele omstandigheden zal het accent bij sturing van het (decentrale) materieeldienstoptreden komen te liggen op „logistieke gevechtsleiding”, die wordt ondersteund door een adequaat verbindingssysteem. In afb. 4 is schematisch het materieeldienstoptreden weergegeven in het vak van een gemechaniseerde brigade, die een zgn. „positieverdediging” voert.

Reorganisatie materieeldienst op divisieniveau

DS/AS-herstelcompagnieën

Voor de divisie- en legerkorpsstroepen zijn Directe Steun (DS) herstelcompagnieën nodig. Daarnaast is bij het optreden in het kader van een groot conflict a.g.v. opgelegde herstellijdgrenzen aanvullende Algemene Steun (AS)-capaciteit noodzakelijk om de capaciteit van de DS-herstelcompagnieën van

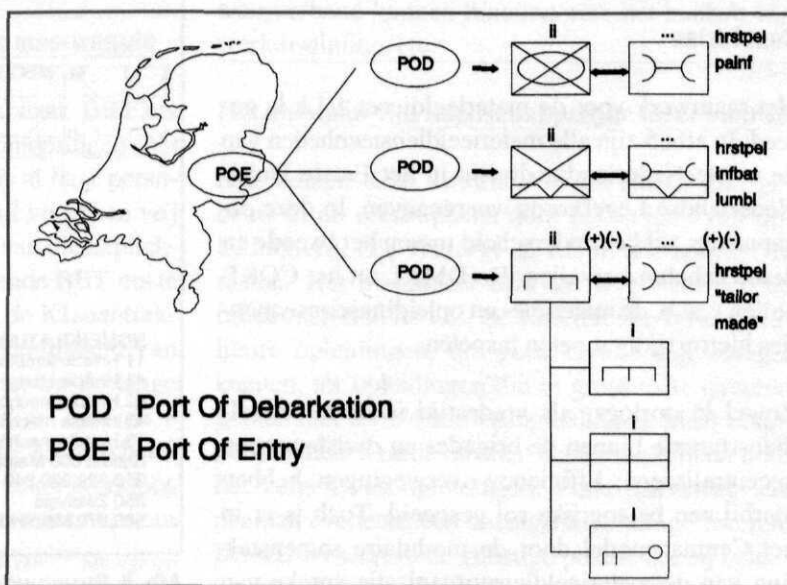
de brigades en divisie-/legerkorpsstroepen te vergroten. Aangezien in het divisie-/legerkorpsachtergebied algemene steun noodzakelijk is en het vanwege versnippering van kennis en middelen niet zinvol wordt geacht afzonderlijke AS-eenheden te creëren, worden gecombineerde DS/AS-herstelcompagnieën ingedeeld bij een divisiematerieeldienstbataljon.

Herstelcapaciteit elektronisch materieel t.b.v. het legerkorpsverbindingssysteem (Zodiac) wordt niet meer in een afzonderlijke herstelcompagnie ondergebracht, maar wordt verdeeld over de DS/AS-herstelcompagnieën. Het Cenmat-model zal ook worden gebruikt voor de DS/AS-herstelcompagnieën op divisieniveau.

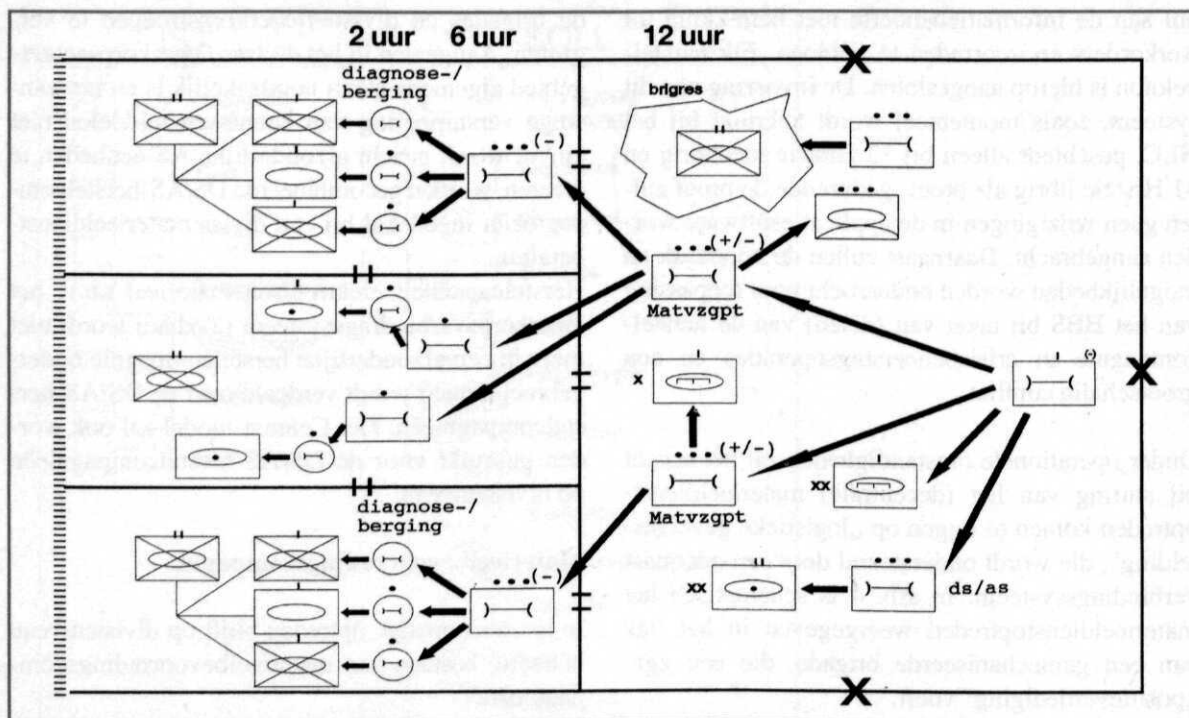
Materieelbevoorradingscompagnie

In het toekomstige optreden blijft op divisieniveau behoefte bestaan aan materieelbevoorradingscompagnieën.

Voor crisisbeheersingsoperaties dienen uit de parate compagnie „materieelbevoorradingsmodules” te kunnen worden geformeerd, die kunnen worden ingezet in het Support Command dat achter het verzorgingsgebied van de ingezette eenheid als „logistieke buffer” optreedt. De aflossingscapaciteit zal voor een belangrijk deel worden gegenereerd uit de bevoorradingspelotons van de parate herstelcompagnieën. De materieelbevoorradingscompagnie kan worden belast met de uitgifte van parkgoederen.

Afb. 3 Optreden materieeldienst crisisbeheersingsoperaties

Afb. 4 Optreden materieedienst in het vak van een gemechaniseerde brigade

Zware afvoerfunctie

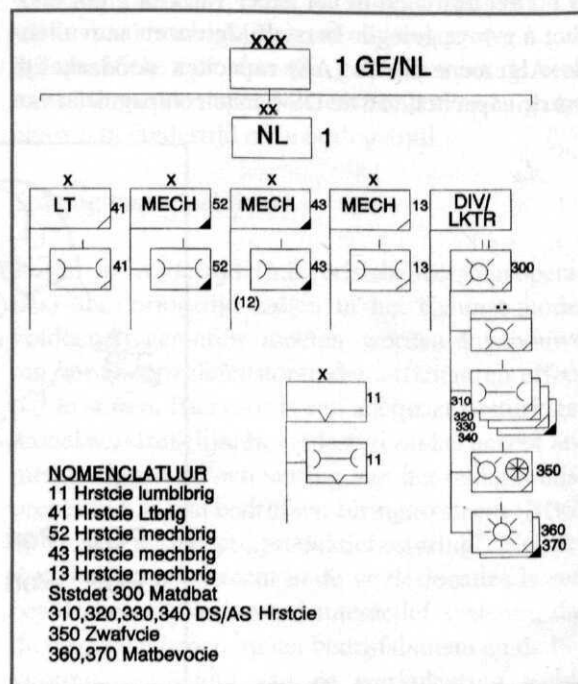
Alle zware afvoermiddelen, afkomstig van de huidige afvoerpelotons van de (drie) materieelverzorgingsbataljons en de huidige herstelcompagnieën, worden als schaarse middelen centraal ingedeeld bij het divisiematerieeldienstbataljon. Ze zijn in beginsel ingedeeld voor de afvoerfunctie en niet voor de strategische verplaatsingen.

Conclusies

Het raamwerk voor de materieedienst 1 Lk is gereed. In afb. 5 zijn alle materieediensteenheden van de eerste Nederlandse divisie in het Eerste Duits/Nederlandse Legerkorps weergegeven. In deze organisaties zal het onderscheid tussen het tweede en derde echelon vervallen. De DMKL en het COKL zullen v.w.b. de materiële- en opleidingsconsequenties hierop tijdig moeten inspelen.

Zowel in oorlogs- als vreedstijd is de materieel dienstfunctie binnen de brigades en divisietroepen gecentraliseerd. Efficiency-overwegingen hebben hierbij een belangrijke rol gespeeld. Toch is er in het Cenmat-model door de modulaire samenstelling van de materieeldienstorganisatie sprake van

een decentrale uitvoering. Cenmat biedt veel voordelen. Herstelpelotons werken in vreedstijd, oorlogstijd en in crisisbeheersingsoperaties voor één klant. *Train as you fight*. Een betere klantenbinding is nauwelijks denkbaar. ■

Afb. 5 Structuur matdienstorg 1 GE/NL legerkorps

De KL: daar word je beter van!

Bij de behandeling van de Prioriteitennota in het parlement heeft de Minister van Defensie aangekondigd dat aan het Beroepspersoneel Bepaalde Tijd (BBT) tijdens het verblijf in de krijgsmacht een maatschappelijke meerwaarde moet worden meegegeven. Doel daarvan is de kansen van uitstromende BBT'ers op de civiele arbeidsmarkt te verhogen. De verwachting is dat dit een positief effect heeft op de aantrekkelijkheid van de krijgsmacht als werkgever en daarmee op de werving van personeel. De maatschappelijke meerwaarde moet worden bereikt door de Defensie-opleidingen maximaal aansluiting te laten vinden bij het civiele beroepsonderwijs. Verder moet in certificaten worden vastgelegd welke waarde deze opleidingen hebben. Die waarde moet door civiele werkgevers tenminste worden herkend en zo mogelijk ook erkend. Tenslotte moeten er voor BBT's meer studiemogelijkheden komen tijdens het verblijf bij Defensie. In dit artikel wordt beschreven op welke wijze door de KL invulling aan deze voornemens wordt gegeven.

De noodzaak van maatschappelijke meerwaarde

De overgang van dienstplichtigen naar BBT'ers brengt voor de KL ingrijpende veranderingen met zich mee. Eén daarvan is dat de KL al haar personeel zal moeten gaan werven, terwijl voorheen vrij gemakkelijk uit een groot reservoir van dienstplichtigen kon worden geput. Om voldoende BBT'ers te kunnen werven moet het werken in de KL aantrekkelijk worden gemaakt. De aantrekkelijkheid van het militaire beroep alleen zal echter op de lange duur als trekpleister onvoldoende zijn. Als een - overigens aantrekkelijke - baan bij de KL zou betekenen dat men daarna zo goed als zeker werkloos zou worden, dan zou dat voor velen reden zijn om

* De steller is belast met het voorzitterschap van de Stuurgroep Educatieve Centra en de Begeleidingscommissie Certificering.

elders te solliciteren. Het is voor de KL dan ook van groot belang ervoor te zorgen dat haar BBT'ers niet „met lege handen” naar de civiele maatschappij terugkeren. Zij moeten zodanig worden gekwalificeerd dat ze voor civiele werkgevers aantrekkelijk worden. De KL moet m.a.w. de BBT'er een maatschappelijke meerwaarde meegeven.

Wat houdt maatschappelijke meerwaarde in?

Aan het begrip „maatschappelijke meerwaarde” kan een zeer uiteenlopende inhoud worden gegeven. Afhankelijk van de optiek waarmee er naar kijkt. In de KL wordt onder maatschappelijke meerwaarde verstaan: de door de BBT'er in de KL verkregen kwalificaties, die van belang zijn voor het krijgen van een burgerbaan of voor toelating tot een civiele opleiding. Die kwalificaties kunnen bestaan uit kennis en vaardigheden, die in de burgermaatschappij gevraagd worden. Maar het kan ook gaan om persoonseigenschappen die voor een werkgever interessant zijn, zoals zelfstandig kunnen werken, in teamverband kunnen functioneren, het hebben van werkdiscipline, etc.

Het ontstaan van maatschappelijke meerwaarde

Hoe komen deze kwalificaties tot stand? Dat gebeurt in de eerste plaats door het volgen van opleiding(en). Die verzorgt de KL in alle soorten en maten. Het merendeel daarvan is gericht op het functioneren in de KL. Ze variëren van typisch militaire opleidingen, die geen civiele tegenhanger kennen, tot opleidingen die in grote mate overeen komen met civiele beroepsopleidingen. Maatschappelijke meerwaarde ontstaat echter niet alleen door het volgen van opleidingen. Praktijkervaring kan daaraan eveneens een belangrijke bijdrage leveren. De KL verkeert in de gunstige positie dat zij behalve opleidingen ook werkgelegenheid biedt, waarin

praktische ervaring wordt opgedaan. Bij (her)intrede op de civiele arbeidsmarkt kan dit een waardevolle factor zijn.

De noodzaak van integraal beleid m.b.t. de (vrijwillige) uitstroom van BBT-personeel

De Minister noemt in de prioriteitennota een aantal maatregelen om met name door middel van het onderwijs in de KL tot maatschappelijke meerwaarde van de BBT'er te komen: het laten aansluiten van de Defensie-opleidingen bij het civiele beroeps-onderwijs, het in certificaten vastleggen van de (civiele) waarde van deze opleidingen en het bieden van studiemogelijkheden tijdens het verblijf bij Defensie. Deze maatregelen zijn voor de maatschappelijke meerwaarde van de BBT'er stuk voor stuk van groot belang.

Maar er moet meer gebeuren. Uiteindelijk gaat het erom dat de BBT'er in de civiele maatschappij weer „aan de bak” komt. De maatregelen in het kader van de maatschappelijke meerwaarde mogen geen doel op zich worden. Om tot een goede (vrijwillige) uitstroom van het BBT-personeel te kunnen komen, moeten zij worden ingekaderd in een goed doortimmerd beleid. Daarin moeten alle noodzakelijke maatregelen om de BBT'er aan werk of toegang tot een civiele opleiding te helpen, integraal en in onderlinge samenhang zijn opgenomen. Vanuit die optiek zijn de voornemens uit de prioriteitennota door de KL verder uitgewerkt tot een veelomvattend „uitstroomproces” voor BBT-personeel.

Het uitstroomproces

Dit proces, dat tot doel heeft de vrijwillige uitstroom van BBT-personeel zo goed mogelijk te laten verlopen, start al vóór de opkomst van de BBT'er en kan doorlopen tot na de afloop van het oorspronkelijke contract. Het omvat alle activiteiten, die van invloed zijn op de maatschappelijke meerwaarde van de BBT'er en die zijn kansen op (her)intrede in de civiele arbeidsmarkt verhogen:

- Informatieverstrekking over de mogelijkheden van maatschappelijke scholing en arbeidsbemiddeling in de voorlichting en de werving.
- Belangstellingsregistratie bij de opkomst, waarmee bij de indeling mogelijk al rekening kan worden gehouden.

- Het certificeren van de kwalificaties die door het volgen van de militaire opleiding en door het opdoen van werkervaring werden verkregen.

- Beroepskeuze-advisering voor BBT'ers, die nog onvoldoende inzicht hebben in hun mogelijkheden en civiele beroepswensen. Dit dient zo spoedig mogelijk na de initiële opleidingsperiode plaats te vinden.

- Het volgen van civiele (bij)scholing, al dan niet op basis van een beroepskeuze-advies.

- Bemiddeling tussen de BBT'er en civiele werkgevers, voor BBT'ers die er niet in slagen op eigen kracht een baan te vinden. Deze bemiddeling zal in beginsel plaatsvinden aan het einde van de contractperiode.

- Bemiddelingsopleidingen in overleg met een potentiële civiele werkgever, waarbij de BBT'er „op maat” geschoold wordt om bij de betrokken werkgever een baan te kunnen krijgen.

Hiernaast zijn de maatregelen in het kader van het uitstroomproces vereenvoudigd in een schema weergegeven:

De voorlichting over het uitstroomproces en de belangstellingsregistratie na opkomst laat ik in dit artikel verder buiten beschouwing. De overige elementen uit het uitstroomproces worden hieronder nader toegelicht.

De noodzaak van certificering

De KL kan de BBT'er met haar opleidingen en werkervaring een belangrijke maatschappelijke meerwaarde meegeven. De vraag is echter hoe civiele bazen en opleidingsinstituten van deze meerwaarde kunnen worden overtuigd. Daarvoor vormt certificering een oplossing: het in een schriftelijke verklaring (certificaat) vastleggen dat iets of iemand aan bepaalde kwaliteitseisen heeft voldaan.

Werkwijze bij certificering

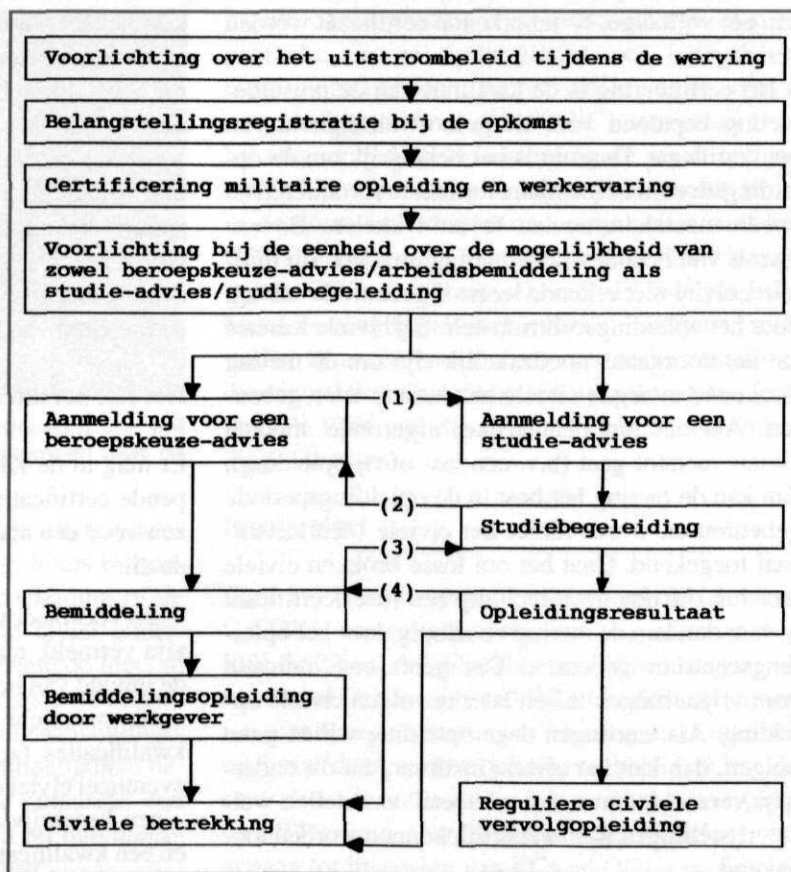
Een certificaat moet een geloofwaardig document zijn. De vermelde kwalificaties moeten door civiele werkgevers worden herkend en onderschreven. Dat gebeurt alleen als het certificeren in nauwe samenwerking gebeurt met civiele instanties, die in de burgermaatschappij als autoriteit op hun vakgebied gelden. Hiervoor is een werkwijze ontwikkeld en in een beleidsconcept vastgelegd. De implementatie

Afb. 1 Toelichting bij het schema:
 (1) Na het beroepskeuze-advies volgt doorgaans een studie-advies. Bij het niet volgen van een civiele bijscholing kunnen de uitkomsten van het beroepskeuze-advies tegen het einde van de contractperiode worden gebruikt als basis voor bemiddeling.

(2) Bij de studiebegeleiding kan blijken dat een verkeerde studie-keus is gemaakt. Dan kan alsnog een beroepskeuze-advies plaatsvinden.

(3) Uit de arbeidsbemiddeling kan behoefte voortkomen aan een bemiddelingsopleiding. Deze opleiding kan door het civiele bedrijf zelf worden ingevuld en georganiseerd (betaald door de KL) maar het is ook mogelijk dat dit door zorg van de KL gebeurt.

(4) Weliswaar is de studie met succes afgerond, maar een baan is nog niet gevonden. De betrokken BBT'er kan zich alsnog melden voor bemiddeling.

hiervan gebeurt onder begeleiding van een Begeleidingscommissie Certificering, waarin behalve KL-vertegenwoordigers ook enkele op dit gebied toonaangevende civiele instanties zitting hebben.

De aanpak bij het certificeren is in grote lijnen als volgt:

- Eerst wordt de militaire opleiding „zichtbaar” gemaakt, door het vastleggen van de opleidingsdoelen en de leerinhoud. Dit gebeurt door de opleidingsontwikkelaars van de opleidingscentra, op basis van een Didactische Functie-analyse (DFA). Voor het gros van de COKL-opleidingen is deze stap reeds gedaan en vastgelegd in zogenaamde „syllabi”.

- Meestal lopen binnen een militaire opleiding diverse vakgebieden door elkaar heen. Sommige komen in vergelijkbare vorm ook voor in het civiele leven. Andere zijn specifiek militair en kennen geen civiele tegenhanger. Zolang beide door elkaar lopen, is e.e.a. moeilijk civiel herkenbaar te maken. Er moet een groepering van leerdoelen plaatsvinden, waardoor kennis/vaardigheidsgebieden ontstaan die civiel herkenbaar en certificeerbaar zijn.

Na het ordenen van de doelen en leerstof moeten die nog in civiel gangbare termen worden beschreven. Voor sommige opleidingen zal dit weinig moeite kosten (in het algemeen de meer specialistische „dienstvak”-opleidingen), andere zijn veel moeilijker civiel herkenbaar te maken (m.n. de opleidingen voor de manoevre-eenheden). Het civiel herkenbaar maken van de opleiding gebeurt in samenwerking tussen de opleidingsontwikkelaar van het OC en een terzake deskundige civiele instantie. Deze samenwerking wordt totstandgebracht en begeleid door het Bureau Certificering van de Begeleidingsorganisatie Civiel Onderwijs (BOCO, voorheen de CVO/VTO-Organisatie, die al sinds lange tijd heeft zorggedragen voor de civiele vakopleidingen voor Technisch Specialisten en het Vrijtijdsonderwijs in de KL).

- Tijdens het herkenbaar maken van de opleidingsinhoud wordt deze door de betrokken instantie al „gescand” op onderdelen die voor civiele erkenning in aanmerking komen. Die onderdelen kunnen recht geven op vrijstellingen binnen civiele opleidingen. Door het volgen van aanvullend onderwijs

kan het volledige, civiel erkende certificaat worden verkregen.

● Bij certificering is de kwaliteit van de prestatie-meting bepalend voor de geloofwaardigheid van het certificaat. Daarom is het belangrijk om de opleidingsdoelen in meetbare termen te formuleren en goede meetinstrumenten te ontwikkelen. Bovendien is van belang wie de meting uitvoert. Bij militaire, civiel niet erkende leerstof gebeurt de meting door het opleidingscentrum zelf. Bij civiele leerstof zal het doorgaans noodzakelijk zijn om de meting door een bevoegde civiele instantie te laten gebeuren. Als het om belangrijke, afgeronde stukken civiele leerstof gaat (b.v. een las- of rij-opleiding), dan kan de meting het best in de opleidingsperiode gebeuren en wordt direct het civiele (deel)certificaat toegekend. Gaat het om losse brokken civiele leerstof, die nog geen recht op een (deel)certificaat geven, dan kan de meting voorlopig door het opleidingscentrum gebeuren. Dat geeft een indicatie voor vrijstellingen in een later te volgen civiele opleiding. Als leerlingen deze opleiding willen gaan volgen, dan kan het civiele instituut, dat dit onderwijs verzorgt, d.m.v. een „intoets” vaststellen welke vrijstellingen daadwerkelijk kunnen worden toegekend.

● Al eerder werd het belang van het certificeren van de werkervaring onderstreept. Werkervaring geeft niet alleen meer kans op het krijgen van een baan, maar kan ook vrijstellingen opleveren voor praktijkdelen in het reguliere beroepsonderwijs. Het certificeren van de werkervaring gebeurt zoveel mogelijk door de eenheid van tewerkstelling zelf. Het is niet raadzaam om dit aan civiele instanties uit te besteden: zij kunnen over de aard van het militaire functioneren vaak niet goed oordelen; het is organisatorisch niet goed te doen en kan storend zijn in de dagelijkse gang van zaken; en last but not least: het kost handen vol geld om dit voor de grote aantallen BBT'ers van de KL te laten doen. Alleen in uitzonderingsgevallen zal hiervoor worden ge-

kozen. Met name als het gaat om werkervaring die aan strenge eisen moet voldoen, om recht te geven op vrijstelling binnen een erkende beroepsopleiding.

Voor het certificeren van de werkervaring is door Staf COKL en Staf ILK een formulier ontwikkeld, waarop beknopt de functie-inhoud van betrokkene wordt beschreven en waarop door scoring op een aantal gezichtspunten een beeld wordt gegeven van de kwaliteit van het functioneren.

Het KL-certificaat

Er mag in de KL niet een wirwar van de uiteenlopende certificaten gaan ontstaan. Daarom is gekozen voor een standaard-informatiepakket, bestaande uit:

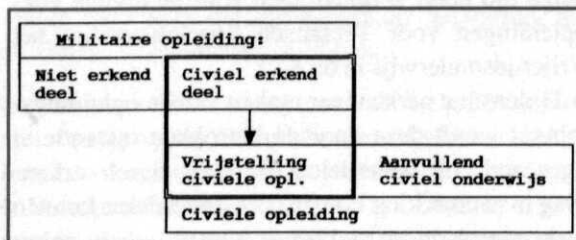
- een voorblad, waarop de gegevens van de BBT'er zijn vermeld, met een korte uitleg van het doel en de inhoud van het certificaat;
- een overzicht van de in de opleiding verkregen kwalificaties (zowel de specifiek militaire als de eventueel civiel erkende kwalificaties);
- een beschrijving van de opgedane werkervaring en een kwalificatie van het functioneren.

De BBT'er krijgt na elke opleiding het hierbij behorende certificaat uitgereikt, ondertekend door de schoolcommandant. Op het einde van het contract vult de eerste tot beoordelen bevoegde functionaris (pc) het certificaat werkervaring in. Uiteindelijk geeft de operationele commandant (C-brig/bat) aan het certificaat nog het nodige gewicht, door ondertekening van het voorblad. Zo ontstaat een informatiepakket, dat civiele instanties een totaalbeeld biedt van de kwaliteiten van de BBT'er.

De eerste certificaten zijn inmiddels uitgereikt aan het BBT-personeel van de 11e Luchtmobiele Brigade, dat in september als eerste BBT-Lichting de KL verliet. Op dit moment worden ook de overige BBT-opleidingen en functies (circa 700!) gecertificeerd.

De noodzaak van aanvullend civiel onderwijs

Het certificeren van militaire opleidingen en werkervaring vormt een belangrijke aanzet tot maatschappelijke meerwaarde. Maar voor de meeste BBT'ers is dit nog niet voldoende. Slechts weinigen zullen louter op basis hiervan een baan of civiel

Afb. 2

Afb. 3 Uitreiking van de eerste certificaten aan het personeel van Lumbbrig, dat in september 1994 de KL verliet

diploma kunnen krijgen. Voor de meesten is aanvullende civiele (bij)scholing nodig. Soms is daarvoor een goed houvast in de vooropleiding of de militaire opleiding. Het aanvullend civiel onderwijs kan dan rechtstreeks in het verlengde hiervan liggen. Voor BBT'ers bij m.n. de manoeuvre-eenheden zijn er wat dat betreft vaak weinig aansluitingsmogelijkheden. Voor hen moet de mogelijkheid bestaan om uit een scala van civiele cursussen een keus te maken, die het best aansluit bij hun mogelijkheden en plannen voor de toekomst.

Beleidsvoornemens m.b.t. aanvullend civiel onderwijs

Om aanvullende civiele scholing mogelijk te maken moet aan tenminste drie randvoorwaarden worden voldaan: aanbod van cursussen, studietijd en studiefaciliteiten. Onlangs is in een beleidsconcept „Maatschappelijke Opleidingen” door DPKL aangegeven dat elke BBT'er de gelegenheid moet krijgen om tijdens de tewerkstelling aanvullende civiele opleiding te volgen. Daarvoor wordt een deel van de werktijd ter beschikking gesteld. Ten behoeve van deze scholing worden bij de eenheden van tewerkstelling studiefaciliteiten gecreeërd.

Educatieve Centra en Opleidingsondersteuningscentra

De studiefaciliteiten bestaan in hoofdzaak uit „Educatieve Centra (ECa)” bij de parate eenheden en „Opleidingsondersteuningscentra (OOCa)” bij de eenheden van het Commando Opleidingen. ECa en OOCa zijn goed bereikbare voorzieningen, waar-

in alle benodigheden voor zelfstudie zijn samengebracht: rustige studieruimtes, een bibliotheek, repro-mogelijkheden, professionele studie-adviesering en -begeleiding, e.d. De ECa staan vooral in het teken van de civiele scholing. In mindere mate zullen hier militaire opleidingen plaatsvinden (m.n. in de vorm van afstandsonderwijs, dat vanuit het COKL bij de parate eenheden verzorgd zal gaan). Bij de OOCa is het omgekeerd: die zijn juist bedoeld voor zelfinstructief militair onderwijs (zelfstudie, syndicaatswerk, computer ondersteund onderwijs). Daarnaast fungeren ze echter als „EC” voor de BBT'ers, die voor het Commando Opleidingen werken.

Proefproject

Eind 1992 startte onder verantwoordelijkheid van C-COKL een proefproject van 2½ jaar met drie ECa (te Nunspeet, Oirschot en Schaarsbergen) en een aantal OOCa bij het COKL. Het doel ervan was om met deze voorzieningen ervaring op te doen en op basis daarvan het definitieve beleid m.b.t. de centra vast te stellen. Door de versnelde overgang op BBT'ers moet eerder dan verwacht worden overgegaan tot invoering van ECa en OOCa op grotere schaal. Het proefproject heeft – ondanks de korte looptijd – in belangrijke mate inzicht geboden in de wijze waarop de ECa in de KL (dienen te) functioneren. Zij blijken in een behoefte te voorzien en goede resultaten op te leveren: een hoog aantal aanmeldingen, relatief weinig „afhakers” en een alleszins redelijk percentage geslaagden. Het vervroegd invoeren van de centra is, gelet op deze bevredigende ervaringen, wenselijk en verantwoord.

Beleidsvoornemens m.b.t. de Educatieve Centra

De ECa vallen onder de al eerder genoemde Begeleidingsorganisatie Civiel Onderwijs (BOCO), die als bijzondere organisatie-eenheid in het COKL is opgenomen. Tot dusver is de behoefte aan ECa alleen voor 1LK gesteld. Die bedraagt op basis van de huidige reorganisatievoorstellen in totaal 11 ECa in Assen, Soesterberg, Nieuw Millingen, Ermelo, Seedorf, 't Harde, Havelte, Stroe, Schaarsbergen, Wezep en Oirschot. Voor locaties met minder grote aantallen BBT'ers komen ambulante EC-voorzieningen, die vanuit de 11 ECa kunnen worden verzorgd. Voor de andere KL-ressorts (b.v.

Afb. 4 Cursisten aan de slag in het Educatief Centrum

COKL, NATCO) moet de behoefte aan EC-voorzieningen nog worden vastgesteld. Op korte termijn (vanaf januari 1995) vindt de implementatie van de ECa voorsnog plaats op de bovengenoemde locaties bij ILK. Om deze ECa te kunnen bemannen worden in de periode van november 1994 tot medio 1995 burger-studiebegeleiders geworven en opgeleid.

Arbeidsbemiddeling

Een belangrijk element binnen het pakket van uitstroommaatregelen is de arbeidsbemiddeling. Want hoewel certificering en civiele (bij)scholing belangrijke stappen op weg naar een baan zijn, vormen ze op zich nog geen garantie voor het krijgen van werk. Personeel met een goede vooropleiding of met een civiel herkenbare functie (monteur, administrator, e.d.) zal doorgaans wel „aan de bak komen”. Voor het personeel van m.n. de manoevre-eenheden ligt het echter anders. Hun opleiding en werkervaring zullen doorgaans niet aansluiten bij de behoeften op de civiele arbeidsmarkt. Hun civiele (bij)scholing op het EC zal niet in alle gevallen toereikend zijn om deze kloof te overbruggen. Voor de BBT'ers, die er ondanks de genoemde maatregelen niet in slagen werk te vinden, is arbeidsbemiddeling noodzakelijk. Daarbij wordt uitgaande van de mogelijkheden en wensen van de BBT'er actief gezocht naar potentiële werkgevers. In overleg met deze werkgevers kunnen eventueel „bemiddelingsopleidingen” worden opgezet, die op het betrokken civiele bedrijf zijn toegesneden en de uitstromende BBT'er daardoor tot een aantrekkelijke kandidaat maken. De bemiddeling gebeurt door arbeidsmarktconsulenten van de Sectie Her-

plaatsing van DPKL. Besloten is hen bij de ECa te plaatsen, om regionaal in de behoefte aan arbeidsbemiddeling te kunnen voorzien en nauw met de studiebegeleiders te kunnen samenwerken.

De verantwoordelijkheid van de commandant in het uitstroomproces

Een belangrijke rol in het uitstroomproces is weggelegd voor de commandant van de eenheid van tewerkstelling. Hij is als „werkgever” verantwoordelijk voor het scheppen van optimale condities voor de civiele (bij)scholing en de arbeidsbemiddeling van de hem toegewezen BBT'ers. Hij dient erop toe te zien dat zij in staat worden gesteld en worden gestimuleerd om aan de activiteiten in dit kader deel te nemen. Hij wordt daarbij geadviseerd en in de uitvoering gesteund door zijn P-functionaris en de directe chefs van de BBT'ers. Het EC staat hem daarbij als facilitaire voorziening ter beschikking.

Tot slot

De KL-voornemens voor het verbeteren van de uitstroommogelijkheden van BBT'ers zijn ambitieus, maar noodzakelijk. Niet alleen om op de langere termijn voldoende personeel te kunnen blijven werven, maar ook vanwege de positie en het imago van de KL in de Nederlandse samenleving. De noodzaak en het nut van de krijgsmacht zijn door de ontwikkelingen in de wereld minder vanzelfsprekend geworden. De verdediging van het eigen territorium is naar de achtergrond gedrongen en het optreden in crisisgebieden is voor velen – helaas – een „ver van het bed show” geworden. Zeker nu het daarbij gaat om de inzet van beroepssoldaten i.p.v. dienstplichtigen. Maatschappelijke scholing en arbeidsbemiddeling voor relatief grote aantallen jongeren staan echter veel dichterbij huis en kunnen bijdragen aan een positief imago van de KL. Als de krijgsmacht erin zou slagen om deze „lusten” te bieden, dan kan dat ertoe leiden dat ook haar „lasten” beter worden begrepen en geaccepteerd. De KL-voornemens op dit gebied zijn in een aantal beleidsconcepten uitgewerkt en inmiddels voor een belangrijk gedeelte al in realisatie. Dat gebeurt in nauwe samenwerking tussen de betrokken instanties (m.n. DPKL, COKL en ILK). De coördinatie vindt plaats binnen de hiervoor ingestelde Coördinatiegroep Certificering, Maatschappelijke Oplei-

dingen en Bemiddeling (CG-CMB), onder leiding van de sous-chef Personeelsbeleid van DPKL. Hoewel er op de genoemde gebieden al veel tot stand gebracht is, is er nog een lange weg te gaan. Het gaat nu eenmaal om complexe ontwikkelingen, die – ook in de civiele maatschappij – nog lang niet zijn uitgekristalliseerd. De KL en de betrokken civiele instanties zullen aan elkaar moeten wennen en moeten leren samenwerken. De gekozen aanpak staat nog in de kinderschoenen en zal geleidelijk verder

moeten worden uitgebouwd en verbeterd. Het zal jaren duren voor de KL in deze rol haar „credit” in de samenleving heeft verdiend. Die ontwikkeling vraagt van de KL grote investeringen en zal niet zonder problemen verlopen. Toch moet deze weg worden afgelegd om de KL uiteindelijk haar nieuwe plaats in de samenleving te kunnen geven. Langs deze weg kan de KL haar banden met de burgermaatschappij behouden en hier een gerespecteerd en gewaardeerd deel van blijven uitmaken.

DRINGEND VERZOEK AAN AUTEURS

Steeds vaker bereiken de redactie bijdragen, getypt m.b.v. een tekstverwerker. Helaas wordt daarbij veelvuldig verzuimd rekening te houden met de noodzaak de tekst te typen met anderhalve of dubbele regelafstand. Derhalve hierbij het dringende verzoek aan auteurs, hun manuscript te verzorgen volgens de „Regels voor kopijverzorging”, die op gezette tijden achterin de Militaire Spectator worden afgedrukt (zie het recente aprilnummer). Auteurs wordt verzocht bij hun manuscript – zo mogelijk – de diskette aan te leveren: Word-Perfect 5.1 (DOS). (NB. Alinea's eindloos typen; slechts ter afsluiting een HARDE RETURN geven, evenals voor een witregel. Geen speciale codes en lay-outelementen invoeren.)

Helaas worden ook nog regelmatig *illustraties* ingezonden die niet of nauwelijks geschikt zijn voor verkleining en reproductie. Ook in dit verband wordt met nadruk verwezen naar evengenoemde Regels, punt 2. Computertekeningen zijn slechts bruikbaar indien vervaardigd m.b.v. een speciaal tekenprogramma.

REDACTIE

MENINGEN VAN ANDEREN

Veranderen: waarom eigenlijk?

Een reactie op het artikel van drs. J.A.C. de Ruiter (MS163(1994)(4)). „Iedere verandering is niet altijd een verbetering”.

Deze - op zich al oude wijsheid - bracht mij ertoe om te reageren op het artikel „Veranderen: waarom eigenlijk?”.

Het artikel is immers onder meer geschreven om de toekomstige KL te laten overleven, waarbij verandering kennelijk van essentieel belang is. Door mijn huidige functie - bataljonscommandant van 12 Infbat luchtmobiel Garde Jagers - sta ik al dagelijks in die nieuwe KL en ik ben daardoor al geconfronteerd met vele - goede en minder goede - veranderingen. Het bataljon heeft namelijk in vergelijking met vroeger een totaal nieuwe structuur en is bovendien geheel gevuld met BOT'ers en BBT'ers.

De dagelijkse gang van zaken bij het bataljon staat nu echter in het teken van de naderende uitzending naar het voormalige Joegoslavië, waar in juli het 11 Infbat luchtmobiel Garde Grenadiers zal worden afgevoerd.

Door het moment van aflossing ben ik helaas niet in staat om alle artikelen in Nederland te volgen, waardoor ik nu al reageer. Ook het fundamentele karakter van dit eerste artikel geeft aanleiding om nu al enige opmerkingen te maken.

Ik wijs er nadrukkelijk op dat ik schrijf vanuit mijn eigen - tot nu toe opgedane - ervaringen. Bij andere eenheden zijn wellicht andere constatering te maken. Desalniettemin lijken mij de ervaringen binnen ons bataljon op zijn minst van belang voor de rest van de organisatie.

De suggesties die ik heb naar aanleiding van het artikel zal ik in 3 delen behandelen: eerst enige algemene opmerkingen, vervolgens een aantal kanttekeningen bij de noodzaak tot veranderen en tot slot enige nuanceringen bij „de arbeidsmarkt”.

Op de „werkvloer” wordt veelvuldig gehoord over nieuwe concepten van leidinggeven, imago verandering, cultuurspiegel, decentraal, tenzij..., anders denken en anders doen, enzovoorts. Een onafzienbare reeks aan meer of minder duidelijke begrippen passeert de revue. Als de „werkvloer” dan vraagt om een duidelijke uitleg van deze variëteit aan begrippen, dan slaagt bijna niemand erin om een „helder” antwoord te geven. Vaak blijft de uitleg steken in wollige vaagheden die niet bijdragen tot een beter begrip. Kennelijk is het erg moeilijk om concreet inhoud te geven aan de eerder genoemde begrippen en denkbeelden. Juist deze concreetheit is een absolute voorwaarde om „de werkvloer” te overtuigen van het nut van deze zaken, met andere woorden, het nut van de kennelijk noodzakelijke veranderingen.

Daarnaast ontbreekt mijns inziens tot op dit moment de richting waarin zou moeten worden veranderd, het doel van al onze activiteiten die moeten leiden tot verbetering van onze organisatie. Ook in de inleiding van het artikel „veranderen...” ontbreekt een duidelijk „doel” voor alle veranderingen. Dit is jammer omdat hiermee een basis voor discussie en daarmee begrip voor verandering wederom achterwege blijft.

Bovendien merk ik op dat, vanuit „de werkvloer” bezien, het instellen van allerlei hoogwaardige stuurgroepen, projectteams, workshops, speciale projectofficiërs, adviesbureau's en persoonlijke adviseurs wel erg veel lijkt op „de oude KL”,

waarin we ons „suf” vergaderden, terwijl echte veranderingen op de werkvloer niet altijd even gemakkelijk zijn te onderkennen. De bijdragen van dit soort instituties aan de noodzakelijke veranderingen zijn soms door de „werkvloer” moeilijk te onderkennen. Ik constateer dat dit afbreuk doet aan de geloofwaardigheid van het te volgen proces.

Vervolgens wil ik enige kanttekeningen maken bij de door de Drs. de Ruiter onderkende noodzaak tot verandering.

In zijn artikel stelt hij dat „de KL” moet veranderen om onder meer in balans te zijn met de omgeving. Op zich is dit een juiste constatering. De vraag rijst evenwel wat met de KL wordt bedoeld: het gehele bedrijf of juist die elementen die verantwoordelijk zijn voor de contacten met de buitenwereld, met andere woorden bepaalde staven. Het lijkt mij dat vanuit „de buitenwereld” gezien, de contacten met de bedoelde staven het meest in het oog springen en dat dan ook daar de veranderingen moeten plaatsvinden. Op „de werkvloer” vinden in beginsel namelijk geen contacten plaats met de buitenwereld die van invloed zijn op de ontwikkelingen op politiek-militaire verhoudingen, maatschappelijke opvattingen en de visie van de overheid op bedrijfsvoering. Deze constatering zou ertoe moeten leiden dat veranderingen afhankelijk moeten zijn van niveau en de daaraan gerelateerde taak.

Eenheden hebben - als het goed is - een duidelijke taak waaraan bepaalde middelen zijn gekoppeld die op een bepaalde wijze moeten worden ingezet. Vaak zal inzet van deze middelen moeten gebeuren op een drill-matige wijze: er moet immers worden zekergesteld dat ook onder moeilijke omstandigheden de werkzaamheden goed geschieden. Hierdoor bestaat op de laagste niveau's binnen de organisatie een grote behoefte aan „vastheid en zekerheid” op dit gebied en is er weinig ruimte voor interpretatie en verandering. Ook om eenheden op eenzelfde standaard te houden (operationele noodzaak!) en op dezelfde wijze te laten werken (interoperabiliteit), is het noodzakelijk om veranderingen -

die kunnen leiden tot een grote verscheidenheid aan oplossingen voor een bepaald probleem – zo beperkt mogelijk te houden. Ook hieruit concludeer ik dat vanuit de optiek van de eenheden „veranderingen” (indien sowieso al noodzakelijk) anders moeten zijn dan die voor de staven en dat enige terughoudendheid geboden is. Een laatste kanttekening over de noodzaak tot veranderen wil ik maken over het schijnbaar steeds iets nieuws willen als we spreken over veranderen. Het is in mijn ogen ook een verandering door bewust terug te willen gaan naar bijvoorbeeld „oude” waarden en normen die we ooit met veel verve hebben „weggegooid”. Door Drs. de Ruiter wordt dit „een hang naar het verleden genoemd”, met een kennelijk negatieve waarde. Ik ben het daar beslist mee oneens.

Onze BBT'ers willen graag op een eerlijke, strakke, militaire manier worden „aangepakt”, zij willen duidelijkheid over rang en stand en over het te vertonen gedrag. Zij hebben geen behoefte aan grote vrijheden maar willen een duidelijk herkenbare richting en bovendien ergens bijhoren. *Daarom* komen zij dan ook bij onze brigade. Om maar concreet te zijn: onze soldaten vinden het niet erg om bijvoorbeeld de militaire groet te brengen, of om weer „echt” te exerceren, of om er uit te zien zoals een militair er in andere beroepslegers uitziet. Ik merk dan ook op dat het soms aanbeveling verdient om op onze schreden terug te keren en oude waarden en normen in ere te herstellen (zonder overigens te willen „doorschieten”) zonder hieraan een negatieve waarde te verbinden. Tot slot zou ik nog enige nuanceringen willen maken over de arbeidsmarkt die van belang is voor de KL. Drs. de Ruiter suggereert dat wij er alles aan moeten doen om te voldoen aan de waarden en normen die gelden op de arbeidsmarkt. Zonder aan te geven wat hij hiermee precies bedoelt, is het natuurlijk lastig om een en ander van commentaar te voorzien. Ik stel echter vast dat onze soldaten binnen de brigade komen omdat zij daar iets anders aantreffen dan in de rest van de maatschappij. Juist dat „andere” heeft aantrekkings-

kracht op de jongelui. Wij moeten er als organisatie dus kennelijk op vertrouwen dat datgene dat wij te bieden hebben ook voldoende wervingskracht vertegenwoordigd. Het militair zijn in al zijn facetten moet de kracht zijn van onze organisatie! Dit pleit er dan ook voor om dat eigen gezicht, met eigen cultuur en dergelijke te handhaven en niet te veel te willen lijken op datgene wat „normaal” is in de burgermaatschappij. Bovendien moeten wij – in opdracht van de politieke leiding – kunnen vechten, wat bij civiele organisaties doorgaans niet het geval is. Het gaat dus nadrukkelijk om de *eigen* waarden en normen van de KL, gebaseerd op de operationele taakuitvoering.

Hij stelt ook vast dat vandaag de dag de mensen gemiddeld hoger zijn opgeleid. Een referentie ontbreekt helaas, zodat toetsing moeilijk is. Letten we echter op de wervingscampagne voor de Luchtmobiele Brigade, dan zien we dat de *enige* eis die aan een BBT'er wordt gesteld een leeftijdseis is. Kennelijk is opleiding niet belangrijk. Het is mij dan ook een raadsel waar de gemiddeld hoger opgeleide mensen (voor wat betreft BBT'ers) vandaan komen.

Dit heeft overigens wel gevolgen voor de constatering dat creativiteit en zelfstandigheid en dergelijke meer dan vroeger zouden worden nagestreefd en dat autocratisch leiderschap minder zou worden gewaardeerd.

Ik moet constateren dat vele BBT'ers er toch een specifiek wensenpakket op na houden voor zover het hun ontplooiing betreft. Velen van hen prefereren naast uitdagend werk, geld (heel platvloers!) boven andere zaken, omdat zij met geld kunnen „stappen” (dat doen ze overigens met verve), een auto kunnen kopen enzovoorts. Dat is ook niet zo verwonderlijk want wij zoeken nu eenmaal jonge mensen die praktisch zijn ingesteld (doeners in plaats van denkers). Het is, gelet op het voorgaande dan ook maar de vraag of de constatering van Drs. de Ruiter de juiste is. Dit is ook van toepassing op zijn gesignaleerde voorkeur voor democratisch leiderschap. Eerder heb ik al aangegeven dat de BBT'ers be-

hoefte hebben aan duidelijkheid en richting. Dat is ook van toepassing op het leiderschap. Zonder krachtig en dwingend leiderschap zal het moeilijk zijn om de jongelui te blijven aanspreken en alle taken te kunnen blijven uitvoeren. Zaken moeten worden afgedwongen omdat dat past bij het beeld van de soldaat zoals een BBT'er dat heeft. Als wij niet voldoen aan dat beeld, dan neemt onze wervingskracht af. Dit soort geluiden komt vanaf het niveau van de groepscommandanten: zij zijn van mening dat er streng en rechtvaardig moet worden opgetreden waarbij weinig ruimte bestaat voor interpretatie. Voorts zijn zij van mening dat vertrouwen heel goed is, maar dat controle ook niet helemaal verkeerd is! Met andere woorden, er kunnen enige nuanceringen worden gemaakt ten aanzien van de voorkeur voor een bepaald soort leiderschap.

Tot slot wil ik nog een opmerking maken over het laten deelnemen van personen in beslissingen omdat dit de kwaliteit en de werkmotivatie doet toenemen. Het lijkt mij vanzelfsprekend dat dit zo is. Echter, het veronderstelt wel dat diegenen die daarbij betrokken worden dan ook inzicht hebben in, en kennis hebben over de onderwerpen waarover moet worden besloten. Uiteraard is dit ook niveau-afhankelijk, maar niet ieder niveau leent zich op dezelfde wijze voor het laten meebeslissen van allerlei functionarissen. Bovendien kan het wel eens zo zijn dat bijvoorbeeld BBT'ers helemaal geen zin hebben om te participeren in dit soort aangelegenheden: zij zijn in het gros van de gevallen gekomen om „hard” te worden aangepakt, om hard te werken, uitdagende oefeningen te beleven, kortom, om heel praktisch bezig te zijn. Ik vraag mij af of een „meebeslis-cultuur” wel de juiste is voor de toekomstige BBT'er die wij willen aantrekken, los nog van hun kwaliteiten op het gebied van kennis, opleiding en vorming die zij meebrengen de organisatie in.

Ik hoop, aan het einde gekomen van mijn suggesties, dat een en ander tot nadenken stemt. Het omgaan met BBT'ers vereist soms een nieuwe aanpak, maar in een aantal gevallen voldoen nadrukkelijk „oude” waar-

den en normen. Het op de juiste wijze omgaan met dit personeel draagt evenzeer bij tot een succesvolle nieuwe KL, aangezien zij straks het gros van het beroepspersoneel vertegenwoordigen. Het lijkt mij dan ook goed om *hun* belevingswereld en verwachtingspatroon belist mee te wegen in al onze overpeinzingen en veranderingen, ook al past dat niet helemaal in het beeld van de civiele arbeidsmarkt of in het beeld van participatief leiderschap of in het beeld van continue verandering en aanpassing.

ANTWOORD OP MENINGEN VAN ANDEREN

Veranderen: waarom eigenlijk?

Ik wil lkol drs. P.L.E.M. Everts hartelijk dankzeggen voor zijn schriftelijke reactie. Ik heb daarvoor veel waardering, temeer tegen de achtergrond van zijn toendertijd naderende uitzending naar vml Joegoslavië. Ik ben zeker zo blij met een reactie van iemand „Oost van Voorburg”. De reactie van dhr. Everts bevestigt namelijk het nog steeds bestaande, en hier en daar scherpe contrast met „Den Haag”. Het belang van communicatie bewijst zich weer eens. Waardering ook aan het adres van al die anderen die rechtstreeks en vaak mondeling hebben gereageerd, maar niet hebben gekozen om via deze rubriek de discussie te voeren. Ik leid uit alle reacties af dat er meer behoefte bestaat om over deze onderwerpen indringend met elkaar te spreken dan wellicht wordt ingeschat.

Het meest in het oog springende punt uit het commentaar van dhr. Everts vind ik zijn zienswijze op wie de noodzaak tot veranderen het meest

Ik wens Drs. de Ruiter voorts alle succes toe bij het schrijven van zijn artikelenreeks.

P.L.E.M. EVERTS, lkol der jagers

zou aangaan. Zijn stelling is dat (citaat) *vanuit de omgeving met de werkvloer in beginsel geen contacten plaatsvinden die van invloed zijn op de ontwikkelingen in politiek-militaire verhoudingen, maatschappelijke opvattingen en de visie van de overheid op bedrijfsvoering. Dat zou met name de staven, en dan alleen nog bepaalde staven, aangaan.* Ik lees daaruit dat de impuls (vanuit de omgeving) tot veranderen geen betrekking zou hebben op de „werkvloer”, en verbind daaraan de conclusie dat de noodzaak tot veranderen kennelijk minder urgent is voor het niveau dat juist een groot deel van de daadwerkelijke producten levert. Ik hoop dat ik schromelijk overdrijf door de zienswijze van dhr. Everts zo weer te geven. Als ik daar de titel van het commentaar („niet iedere verandering is een verbetering”) naast zet en de aangeroerde onderwerpen overzie, verklaar ik het merendeel van alle punten vanuit het verschil van inzicht tussen dhr. Everts en mij over de noodzaak tot veranderen. Uit de rest van de artikelenreeks heeft de lezer al kunnen opmaken dat ik de mening van dhr. Everts in dat opzicht zeker niet deel;

ik ben van mening dat veranderen wel degelijk ons allemaal betreft, niemand uitgezonderd! Ik wil omtrent deze noodzaak graag nog het volgende opmerken.

Ik schat in dat de Nederlandse burger zijn mening over de Landmacht met name baseert op berichtgeving over het feitelijk optreden van de Landmacht. Dan gaat het over het optreden tijdens bijvoorbeeld de watersnoodramp in Limburg, bij de ramp in de Bijlmer met het EL-AL toestel, hoe het in Joegoslavië gaat, het optreden bij de vierdaagse en de steun voor de „Uitmarkt” in Amsterdam, of en hoe de Landmacht zich bijvoorbeeld laat zien bij het winkellende publiek of op de jaarlijkse paardenmarkt, de herdenkingen rond de bevrijding van Nederland, de berichtgeving over financiële perikelen, al of niet gedwongen ontslagen, het niet langer dan strikt noodzakelijk aanhouden van de dienstplicht, de sexschandalen op de KMA, het roze beertje op de pukkel op de luchthaven Schiphol etc. Van zeker zo grote invloed op dat beeld over de Landmacht is de beroepssoldaat die aan het einde van zijn contractduur al of niet als ambassadeur van de KL terugkeert naar een civiele werkgever. De conclusie die ik daaraan verbind is dat de „werkvloer” misschien nog wel het meeste invloed heeft op de meningsvorming van de omgeving, zeker als het gaat over een directe confrontatie met wederzijds geldende normen en waarden. De noodzaak tot veranderen gaat dus wel degelijk de „werkvloer” aan!

Ik vind het overigens opvallend dat de noodzaak van veranderen wordt gekoppeld aan het ontbreken van een nieuwe kapstok. De stelling is immers dat *wederom verzuimd wordt de exacte bedoelingen achter begrippen duidelijk te maken.* Ik constateer daarin een scherp contrast met anderen die juist op zoek zijn naar een herwaardering van het individu als één van de belangrijke doelen van alle veranderingen. Die herwaardering betekent dat er veel vrijheid bestaat om zelf inhoud te geven aan slogans zoals „wederzijds vertrouwen”, „zelfstandig handelen”, „anders denken, anders doen” etc., zonder dat er een kapstok wordt ge-

geven, hoe lastig dat voor de ontvanger ook is. Ik neem tenminste aan dat dhr. Everts die begrippen voor ogen heeft wanneer hij zegt dat *er weer geen inhoud aan wordt gegeven*. Veranderen heeft voor velen te maken met iets nieuws, maar kennelijk moet dat nieuwe het liefst net als vroeger worden voorgeschreven. En daar willen we nu juist vanaf! Zo verklaar ik ook de reactie op mijn zienswijze dat we de BBT'er als een collega beroeps zouden moeten benaderen, en niet als een dienstplichtige met een contract van een aantal jaren.

Een ander item uit het commentaar van dhr. Everts is zijn punt over autocratisch tegenover democratisch leiderschap. Everts stelt dat democratisch leiderschap niet zou werken. Democratisch leiderschap staat wat mij betreft echter los van directief optreden van een commandant zolang hij zich maar beperkt tot het aangeven van het gewenste resultaat en afstand probeert te houden tot de wijze waarop dat resultaat tot stand komt. Natuurlijk is het aan de commandant om opdrachten en richtlijnen te geven, maar het liefst met inachtneming van zoveel mogelijk bewegingsruimte voor degene die het moet uitvoeren. Democratisch leiderschap speculeert in dat opzicht op het verantwoordelijkheidsgevoel van onderhebbers. Je moet dat dan wel hebben aangekweekt of de kans hebben gegeven om op te bloeien. Dat zijn ook de waarden die buiten de KL tellen en die ik uiteraard heb bedoeld. Mensen willen best doen wat een chef hen opdraagt; het wordt echter pas interessant als hij/zij mag nadenken (of meedenken) over de wijze waarop die opdracht het best kan worden uitgevoerd of daar zelfs primair voor verantwoordelijk wordt gehouden. Zo'n werkklimaat hebben we naar mijn mening ook nodig in situaties zoals in Joegoslavië. Daar werkt het niet om in elke situatie „de baas” te vragen.

Daar hebben we zelfstandig optredende militairen nodig die zonder dat hun baas fysiek aanwezig is toch het door hem gewenste gedrag vertoont en handelt in zijn geest. Dat zijn denk ik ook de waarden en normen die ik naar het gevoel van dhr. Everts kennelijk te weinig heb toe-

gelicht. Dat zijn echter ook de waarden en normen waar de mensen die de arbeidsmarkt betreden naar op zoek zijn. Dat effect is in versterkte mate aanwezig onder hoger opgeleiden (overigens een demografisch gegeven dat het gemiddelde opleidingsniveau in Nederland toeneemt). Dat de KL nog niet het beleid voert om BOT'ers te werven onder BBT'ers vind ik een heroverweging waard. Je zou er juist goed aan doen dat beleid wel te voeren. Daar hoort bij dat je BBT'ers werft met een zodanige vooropleiding dat zij ook door kunnen stromen (MAVO en hoger dus!). Het door mij aangegeven effect werkt dan versterkt door. Ik pleit er overigens niet voor ons onverkort te spiegelen aan de samenleving. Wel vind ik dat wij van algemeen geaccepteerde normen en waarden slechts kunnen en mogen afwijken als dat vanuit onze taakstelling te beargumenteren valt. Anders roep je ongenuanceerde vergelijkingen op met Silvester Stallone of groeperingen die om geheel andere redenen met een uiterst korte haardracht rondlopen. Daar zit de Landmacht volgens mij niet op te wachten. Ik hoop dat de discussie over het veranderingsproces van de Landmacht levendig blijft. Gezien de bijdragen van velen, ook in andere periodieken dan dit blad, lijkt dat ook het geval. Het geeft inhoud aan het versterken van communicatie. Iets waar je nooit genoeg aandacht aan geeft. Wat dat betreft ben ik het hartgrondig eens met dhr. Everts.

J.A.C. DE RUITER, lkol der Genie

BOEKEN

50 Jaar Technische Dienst in beweging

Van reparatie-inrichting naar integrale materieelverzorging 1944-1994, door drs. J.T.W.H. van Woensel, 312 blz., geïll. Uitg.: Stichting 50 jaar Technische Dienst, 1994. Prijs: f 20,-* ISBN: 90.900.6937.2

Het vaststellen van de „juiste” oprichtingsdata van regimenten geeft doorgaans aanleiding tot uitgebreide discussie. Er is echter een *Traditiecommissie Krijgsmacht*, die t.a.v. dit soort aangelegenheden het laatste woord heeft, ook al wordt de beslissing niet door iedereen gedeeld. Zo ook voor de Technische Dienst (TD). De eerste organieke eenheid binnen de Koninklijke landmacht, belast met het inzetbaar houden en maken van materieel, was een *Light Aid Detachment*, dat in 1942 werd toegevoegd aan de Prinses Irene Brigade. De Traditiecommissie bepaalde echter dat de gehele traditie van deze brigade, inb. die van het detachement, naar het Regiment Fuseliers diende te gaan. Dezelfde commissie bepaalde ook, dat de traditie van de TD voortkomt uit de REME-werkplaats (REME = *Royal Electrical and Mechanical Engineers*) te Eindhoven, die op 1 oktober 1944 ter beschikking was gekomen van het *Militair Gezag*. Toen dit eenmaal was beslist, was het ook mogelijk de data voor jubilea vast te stellen. Dit jaar dus 50 jaar TD.

Ter gelegenheid hiervan is een stichting in het leven geroepen, die is belast met het verzorgen van de verschillende jubileumactiviteiten. Een ervan was het doen samenstellen en

* Verkrijgbaar bij boekhandel of door overmaking van f 20,- op postreknr. 1083900, t.n.v. penningmeester Stg 50 jaar Technische Dienst.

uitgeven van een boek, waarin een overzicht is gegeven van de ontwikkelingen die de TD sedert haar ontstaan heeft meegemaakt. Per hoofdstuk is 10 tot 15 jaar TD-geschiedenis beschreven. Daarnaast komen in afzonderlijke hoofdstukken de activiteiten in de voormalige koloniën en de explosievenopruiming aan de orde. Schr. heeft in samenspraak met de stichting afgezien van het aaneenrijgen van „anekdotes, bivakverslagen, oefeningen” en andere „hoogtepunten”. Daarentegen zijn de ontwikkelingen bij de TD steeds geplaatst in het bredere kader van de situatie bij de KL, terwijl per hoofdstuk tevens de internationale politiek-strategische gebeurtenissen zijn beschreven. Ook al heeft dit laatste niet altijd directe gevolgen gehad voor de TD, het geeft in ieder geval een beeld van de omgeving en maakt soms bepaalde ontwikkelingen begrijpelijk. Vreemd genoeg komt de technologie in het boek nauwelijks aan bod, terwijl toch mag worden verondersteld dat ook de technische ontwikkelingen van invloed zijn geweest op wijzigingen bij het dienstvak.

Opvallend is de grote verscheidenheid aan eenheden en de vrijwel eindeloze stroom van reorganisaties, waarmee de TD te maken heeft gehad. Het geheel lezende is het verbaazingwekkend, dat er ook nog materieel werd hersteld of reservedelen werden bevoorrad. Het is interessant te zien dat sommige reorganisaties, die een vereenvoudiging beoogden, tot een minstens zo ingewikkelde organisatiestructuur leidden als de oorspronkelijke. Ondanks de indrukwekkende literatuurlijst, blijkt uit het *Ten geleide*, dat de schrijver zich voor een belangrijk deel heeft moeten baseren op gegevens afkomstig van een tiental personen. Vermoedelijk is dit de reden dat bepaalde activiteiten wat meer in de schijnwerper staan dan de andere. Er is duidelijk meer aandacht voor de TD in de territoriale sector, dan die bij het legerkorps. Zo is wel uitgebreid aandacht geschonken aan HONS 1 en 2 (HONS = *Herstructurering Onderhoud Nationale Sector*), terwijl de herstructurering bij het legerkorps waarbij materieel-verzorgings-

pelotons ontstonden, aanzienlijk minder aandacht krijgen.

Ook aan de oefeningen in *la Courtine* in het begin van de jaren '60 is betrekkelijk weinig aandacht besteed. Overigens moet in dit verband wel worden opgemerkt dat het beschrijven van alle activiteiten, omstandigheden en gebeurtenissen, een boek van dubbele omvang zou hebben opgeleverd.

Op grond van het nauwe contact tussen de schrijver en de Sectie Militaire Geschiedenis mag worden verondersteld, dat de vermelde informatie in algemene zin juist is. Enkele kleine foutjes werden wel geconstateerd. Zo was de TD óók in 1964 aanwezig in *la Courtine* (met een compagnie uit Assen en een uit Schaarsbergen; blz. 178). Ook zijn de activiteiten in Florence door andere genieofficieren geleid dan is aangegeven (blz. 209).

De TD is in de afgelopen 50 jaar op vele plaatsen werkzaam geweest. Zij heeft steun verleend onder vredesomstandigheden, maar ook tijdens gevechten en bij hulpverleningsactiviteiten kon men op de TD rekenen. Of anders gezegd: zonder de TD is men nergens en komt men nergens. Schr. is erin geslaagd een vrij compleet beeld te schetsen van de geschiedenis van de TD en heeft daarmee een uniek boek samengesteld, dat overeenkomstig het gestelde in het *Ten geleide* kan worden aangeduid als de integrale geschiedenis van de TD. De Technische Dienst is hiermee te complimenteren.

T. DE KRUIJF, genm gn

Priesters in krijgstenue

De aalmoezeniers in de Nederlandse krijgsmacht, door G.J.M. Wentholt, 216 blz., geïll. Uitg.: Van Soeren en Co, Amsterdam, 1993. Prijs: f 35,- ISBN: 90.6881.032.4

De geschiedenis van de geestelijke verzorging in de Nederlandse krijgsmacht vormt een terrein, waarover tot op heden nog relatief weinig is gepubliceerd.

Het boek van dr. G.J.M. Wentholt, een gewezen aalmoezenier van de Koninklijke landmacht, biedt een welkome en alleszins nuttige aan-

vulling op de literatuur die tot dusver over dit onderwerp het licht zag.

De auteur schetst de ontwikkeling van de RK geestelijke verzorging sedert de instelling van het instituut van de krijgsmachtpredikanten en aalmoezeniers op 27 augustus 1914. Hij sloot zijn manuscript af in 1993, kort nadat mgr Bär als bisschop van Rotterdam was vertrokken en tevens zijn functie van legerbisschop ter beschikking had gesteld.

Wentholt besteedt in zijn boek vooral aandacht aan de organisatorische verankering van de geestelijke verzorging in de krijgsmacht. In dat verband laat hij elk der drie krijgsmachtdelen de revue passeren. Tevens gaat hij uitgebreid in op de inbedding van de militaire zielenzorg binnen de Nederlandse Kerkprovincie. Vanzelfsprekend komen ook de werkzaamheden van de aalmoezeniers in oorlogs- en vredestijd aan bod. De hoofdstukken die handelen over de rol van de aalmoezeniers tijdens de Tweede Wereldoorlog, tijdens de laatste fase van het dekolonisatieproces van Nederlands-Indië (1945-1950), maar ook tijdens de oorlog in Korea (1950-1953), geven een goed beeld van de specifieke aard en betekenis van de geestelijke verzorging voor die militairen die tijdens deze oorlogen aan gevechtshandelingen deelnamen of blootstonden aan de gevolgen van oorlogsgeweld.

Na de afwikkeling van het conflict in Nederlands-Indië, wist de RK geestelijke verzorging zich een permanente positie te verwerven binnen de krijgsmacht. Tegen 1970 bleek echter een fundamentele herbezinning ten aanzien van haar taken gewenst. Haar traditionele rol, waarin sacramentele en liturgische dienstverlening centraal hadden gestaan, was met het verstrijken der jaren steeds meer op de achtergrond geraakt; een gang van zaken waarmee de protestantse geestelijke verzorging zich eveneens zag geconfronteerd. Deze ontwikkeling deed de vraag rijzen of geestelijke verzorging in vredestijd - ongeacht op welke leest geschoeid - nog wel nodig was. Die vraag klemde des te meer, omdat inmiddels binnen de krijgsmacht voorzieningen waren gecreëerd om op pro-

fessionele wijze hulp te verlenen aan militairen die als individu in nood verkeerden. De noodzaak tot herbezinning werd eveneens ingegeven doordat er binnen kringen van de geestelijke verzorging in de jaren '60 felle discussies waren losgebarsten over vraagstukken als de morele aanvaardbaarheid van het gebruik van kernwapens en de humaniteit van het traditionele militaire systeem. Het probleem van de loyaliteit van de geestelijke verzorgers jegens de krijgsmacht was daardoor in het middelpunt van de belangstelling komen te staan.

De geestelijke verzorging wist deze crisis tenslotte te overwinnen. Een belangrijke bijdrage daartoe vormde het in 1980 verschenen advies van de *Nationale Raad Welzijn Militairen*. In dit op verzoek van staatssecretaris van defensie C.L.J. van Lent opgestelde rapport, werd o.m. beklemtoond dat de geestelijke verzorger het bestaansrecht van de krijgsmacht loyaal diende te erkennen. Nadat Van Lent zich in de Tweede Kamer achter dit advies had gesteld, ebde de discussie over de geestelijke verzorging binnen de krijgsmacht weg. Haar aandacht is zich daarna meer en meer gaan richten op de begeleiding van de militair als persoon en op de begeleiding van militaire systemen.

De auteur heeft zijn boek opgedragen aan mgr Bär, die van 1986 tot 1993 de functie van legerbisschop vervulde en daarvoor onder meer hoofdaalmoezenier van de Koninklijke luchtmacht was. Als reden voert Wentholt aan dat Bär de RK geestelijke verzorging in de krijgsmacht *heen tilde naar een vernieuwd bestaan*. Onder diens leiding immers, evolueerde de aalmoezenier van sacramentbedienaar tot begeleider van militaire systemen. En bovendien was het ook Bär die wist te bewerkstelligen dat pastoraal werkers en vrouwen hun intrede konden doen binnen de katholieke geestelijke verzorging.

Ofschoon Wentholt zijn boek vooral heeft geschreven als een theologische bezinning over het optreden van de RK Kerk binnen het militaire apparaat, en als een eerbetoon aan allen die de afgelopen decennia binnen de RK geestelijke verzorging actief zijn

geweest, reikt de betekenis van deze publicatie verder. Speciaal geldt dat voor de reeds aangestipte hoofdstukken over de activiteiten van de aalmoezeniers op de verschillende strijdtonelen, waar Nederlandse militairen in de periode 1940-1953 actief zijn geweest. Daarin komt immers goed tot uitdrukking hoe de individuele soldaat onder oorlogsomstandigheden worstelde met de dagelijkse militaire praktijk en hoe daarop door de geestelijke verzorging werd ingespeeld. Die hoofdstukken vormen vooral voor militairen die in het kader van de nieuwe legitimatie van de krijgsmacht worden geroepen tot leidinggevende functies bij *peacekeeping* operaties, nuttige leesstof.

dr. J.A.M.M. JANSSEN, (SLH/KLU)

Velden van weleer

reisgids naar de eerste wereldoorlog, door C. Brants en K. Brants, 315 blz., geïll. Uitg.: Nijgh en van Ditmar, Amsterdam, 1993. Prijs: f 45,00
ISBN: 90.388.02749/CIP

*„U zegt dat het leven duur is?
Ik vind het goedkoop!”*

„Velden van weleer, reisgids naar de Eerste Wereldoorlog” pretendeert meer te zijn, en is meer dan een reisgids: het is een „gids voor de Eerste Wereldoorlog zelf”. Het boek kan als één verhaal worden gelezen, maar de hoofdstukken zijn ook afzonderlijk te lezen. Het is een verhaal over de alledaagse gekte. Het boek pretendeert niet volledig te zijn. Het beperkt zich tot het Westelijk Front van Nieuwpoort aan de Vlaamse kust tot het gebied even voorbij Verdun.

Wat deze „reisgids” zo boeiend maakt is de wijze waarop het verhaal is geschreven: toegankelijk en boeiend. Het is een boeiend verhaal geworden, omdat de gebeurtenissen aan het Westelijk Front worden verteld door hen die het meemaakten, aan de hand van fragmenten uit dagboeken, romans, en gedichten van Belgische, Franse, Engelse, Amerikaanse en Duitse auteurs.

Het boek behandelt in negen hoofdstukken die plaatsen die iets bijzonders over de oorlog zeggen of aan-

leiding vormen langer bij de dingen stil te staan. Het zijn de plaatsen die het toneel waren van gruwelijke gevechten en nutteloze offensieven. Plaatsen die 80 jaar na dato nog steeds het beeld vormen van vernietiging, ellende, onmacht en frustratie. Als voorbeelden kunnen worden genoemd: Ieper/Passchendaele, de Somme, de Chemin des Dames, en Verdun.

„Velden van weleer” is een kwalitatief goed boek geworden. Toch een paar, overigens een paar kleine punten van commentaar. Op pagina 172 stellen de schrijvers dat het Schlieffenplan „als een onaangename verrassing kwam voor de Fransen”.

Reeds in 1911 echter was het de Fransen bekend dat de Duitsers het plan hadden voor een „wielbeweging” door België. Op basis van de frustraties van 1870-1871 was l'attaque à l'outrance verheven tot dogma en werd meer belang gehecht aan het heroveren van Elzas-Lotharingen dan aan de verdediging van de open grenzen met België. Het Franse Plan XVII voorzag niet in de verdediging van Frankrijk in het Noorden. Een ander punt is dat de pagina's 255-259 tekstueel niet op elkaar aansluiten, een omissie die wellicht in een herdruk kan worden rechtgezet. Tenslotte is het opvallend dat met name in het eerste deel van het boek de oriëntatie met name is gericht op Franse en Engelse optreden. Pas in het laatste deel van het boek wordt met nadruk meer aandacht besteed aan het Duitse optreden.

De auteurs zijn er in geslaagd een reisgids te schrijven die de lezer reeds boeit voordat hij of zij daadwerkelijk het „oude front” volgt. Als reisgids is het een handzaam boekje geworden. Niet een gids die „diep gebogen over het stuur” als routebeschrijving kan dienen. Het is meer een reisplanner, die de basis vormt voor het afleggen van een (deel) van de route. Het boek bevat overigens detailkaartjes die de tekst op goede wijze ondersteunen. Opgemerkt zij dat een echt oordeel over de bruikbaarheid van de reisgids pas mogelijk is na gebruik ervan „in het veld”: „the proof of the pudding is in the eating” nietwaar?

Lt-Kol KLU F.H. MEULMAN